

นทนต์โต :

๑๓๑. “ยทาหิ ธมฺมมสฺสเสสสี
 ภาสमानสฺส สตฺถุโน
 น กงฺขมภิกขานามิ
 สพฺพญญฺ อปฺราจิตฺเต.

๑๓๒. สตฺถวาเห มหาวีโร
 สารถีนํ วรุตฺตเม
 มคฺเค ปฏฺิพทายํ วา
 กงฺขา มยฺหิ น วิชฺชตี^๑ติ^๑
 คาถาทุวยํ อภาสิ.

ตตฺถ ยทาติ ยสฺมี กาลเ. อหนฺติ
 อตฺตทานํ นิทฺทิสติ. ธมฺมนฺติ จตฺสจฺจธมฺมํ.
 อสฺสเสสินฺติ สฺถนี. สตฺถุโนติ ทิฏฺฐธมฺมิ-
 กาทิอตฺถเอหิ เวเนยฺยานํ นฺนุเจน
 สพฺพญญฺ. กฺโตจิปิ ปฺราจิตฺตาภาเวน
 อปฺราจิตฺเต.^๒ เวเนยฺยสตฺตทานํ สํสาร-
 กนฺตารโต นิพฺพานํ ปฏฺิวาหนฺนุเจน
 สตฺถวาเห.

จะบันลือสีหนาทได้กล่าวคาถา ๒ คาถา
 ว่า :

๑๓๑. “เมื่อใดเราได้ฟังธรรม ของพระ
 ศาสดาผู้ทรงแสดงอยู่ เมื่อนั้นเรา
 ไม่รู้สึกความสงสัยในพระศาสดา
 ผู้รู้ธรรมทั้งปวง ผู้อันใคร ๆ
 ชนະไม่ได้.

๑๓๒. ผู้นำหมู่แก้วกล้า เป็นอันมาก
 ประเสริฐสุด กว่าสารที่ทั้งหลาย
 หรือว่าความสงสัยในมรรคปฏิปทา
 ย่อมไม่มีแก่เรา.

ในคานานั้น บทว่า ยทา แปลว่า
 ในกาลใด. บทว่า อหิ พระเถระย่อม
 แสดงอ้างตนเอง. บทว่า ธมฺมํ ได้แก่
 จตฺสจฺจธรรม. บทว่า อสฺสเสสสี ได้แก่
 ฟังแล้ว. บทว่า สตฺถุโน ความว่า ชื่อว่า
 สพฺพญญฺ เพราะอรรถว่า ทรงแนะนำ
 เวไนยสัตว์ทั้งหลายด้วยประโยชน์มีประโยชน์
 ในปัจจุบันเป็นต้น. ชื่อว่าผู้อันใคร ๆ
 ไม่ชนะแล้ว เพราะไม่พ่ายแพ้แม้แต่

^๑ ขุ. เถร. ๒๖/๒๘๙.

^๒ ส. ม. อปฺราจิต.

^๓ อ. ม. อปฺราจิตโต.

อิทํ วุตตํ โหติ : ยโต สัสสารกนฺตารโต
 นิพฺพานํ ปฏฺวาทนฺนุเจเน สตุถฺวาเห. อิทํ
 วุตตํ โหติ : ยโต ปฏฺติ อหํ สตุถฺโน
 ธมฺมํ เทเสนฺตสฺส จตฺสจฺจธมฺมํ **อสุสฺส**
 สฺไตทฺวารานุสาเรน อุปฺธาเรสี อุปฺลภี,
 ตโต ปฏฺจาย อนนฺวเสสสงฺขตาสงฺขต-
 สมฺมุติธมฺมานํ สยมฺภูฏาณน ชานนโต
สพฺพญญ^๑ อนาวรณทสฺสาวิมุหิ,
 ปญฺจนนฺมปิ มารานํ อภิกฺวณโต
 เตหิ^๒ อปราชิตตฺตา สเทวเก โลกเก
 อปฺปฏิหตสมฺมจกฺกตฺตา จ **อปราชิต**,
 เวเนยฺยสตุตฺตานํ โลกกนฺตาราทิตโต
 วาหฺนุเจเน สตุถฺวาเห, มหาวิกฺกนฺตตาย
มหาวิเร, อญฺเฎหิ ทุทฺทมานํ
 ปุริสทฺมฺมานํ สรณโต อจฺจนฺติเกน
 ทมณฺ^๓ ทมนโต **สารถิน** ปวรฺภูเต
อุตฺตเม สมฺมาสมฺพุทฺเธ, “พุทฺโธ นุ
 โช, โน นุ โช”ติ กฺขมฺ นากิขานามิ

ที่ไหนๆ. ชื่อว่าผู้นำหมู่ เพราะอรรถว่า
 ทรงนำ ไวเนยสัตว์ทั้งหลายจากสังสาร
 กันดารให้ถึงพระนิพพาน.

ท่านกล่าวอธิบายดังนี้ว่า ชื่อว่าผู้นำหมู่
 เพราะอรรถว่า นำไปจากสังสารกันดาร
 ให้ถึงพระนิพพาน. มีอธิบายดังต่อไปนี้ :
 จำเดิมแต่กาลที่ข้าพเจ้าได้ระดับสัมมัชฌธรรม
 ๔ ของพระศาสดาผู้ทรงแสดงธรรมอยู่
 เข้าไปทรงไว้ คือเข้าไปได้ตามแนวแห่ง
 สไตทวารมานั้น ย่อมไม่มี คือมิได้มี
 ความเคลือบแคลง คือความสงสัยว่า
 “พระองค์จะเป็นผู้นำสัตว์ออกไปได้หรือไม่
 หรือ” ในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มี
 ประกิติเห็นด้วยอนาวรณญาณ คือ
สัมพัญญญาณ เพราะทรงรู้สังขตธรรม
 และอสังขตธรรมและสมมติธรรมมิได้
 เหลือด้วยสยัมภูญาณ **ผู้อันใคร ๆ ชน**
ไม่ได้ เพราะทรงครอบงำมารทั้งหลาย ๕
 ได้ เพราะอันมารทั้ง ๕ นั้นชนะไม่ได้
 และเพราะทรงมีจักร คือธรรมอันอะไร
 ไม่ขัดขวางแล้วในโลกกับทั้งเทวโลก ชื่อว่า

^๑ อ. สพฺพญญ.
^๒ ส. อ. เตหิปี.
^๓ ส. อ. ทมเนน.

อปรปฺปจฺจยภาวโต, ตถารูเป เทลิตฺเต
 อริยมคฺเค ตทฺปาทายภูตาย จ
 สีสลาทิปฺปฏิปทาย “นียฺยานิโก นุ โข, น
 นุ โข”ติ กงฺขา วิจิกิจฺฉา น วิชฺชติ
 นตฺถิติ. เอตฺถ จ อริยธฺมฺเม
 สํสยภาวกถเนน อริยสํเมปิ สํสยภาโว
 กถิตฺเตยฺวาติ ทฏฺฐพฺพํ ตตฺถ ปตฺติฏฺฐิตสฺส
 อนนฺยณฺณภาวโตติ.

เมฬิชนฺตฺเถรคาถาณฺณนา
 นิฏฺฐิตา.

ผู้นำหมู่ เพราะอรรถว่า นำเวไนยสัตว์
 ทั้งหลาย ไปจากกัณดารมีโลกกัณดาร
 เป็นต้น. ชื่อว่า ผู้แก่วกกล้าใหญ่
 เพราะทรงชนสัตว์ให้ก้าวพันเป็นอันมาก,
 ชื่อว่า ผู้สูงสุด คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
 เป็นผู้ประเสริฐสุดกว่าสารถิทั้งหลาย
 เพราะทรงยังบุรุษที่คนอื่นฝึกได้ยากให้
 เป็นผู้ฝึกได้ง่าย ให้แล่นไปเพราะทรงฝึก
 ด้วยการฝึกที่เป็นไปลวง. โดยที่ข้าพเจ้า
 ไม่รู้สึกสงสัยว่า “พระพุทธเจ้าจะทรงรู้
 หรือไม่หนอ” โดยไม่มีบุคคลอื่นเป็นปัจจัย
 และในศีลปฏิบัติเป็นต้น อันเป็นอุบาย
 แห่งอริยมรรคนั้น ชื่อว่าอริยมรรค
 ตามที่ทรงแสดงแล้วเช่นนั้น. อนึ่ง ในที่นี้
 ฟังทราบด้วยอันกล่าวว่่าไม่มีความ
 สงสัยในพระอริยธรรม ก็ย่อมเป็นอัน
 กล่าวว่่า ไม่มีความสงสัยแม้ในพระ
 อริยสงฆ์ด้วยทีเดียว, หมายความว่า
 โดยไม่เป็นโดยประการอื่นของผู้ที่ตั้งอยู่
 ในอริยธรรมนั้น.

พรวณฺณาคาถาของพระเมฬิชนฺเถระ
 จบ.

๗. ราชตุเถรคาถาอภินิหาร

ยถา อकारี ทุจจนนุนุตติอาทิกกา
อายุสมโต ราชตุเถรสสุส คาถา. กา
อุปุตติ? อัย กิร ปทุมุตตรสสุส ภควโต
กาเล หังสวตีนคเร กุลเคเห นิพพตติตฺวา
วิญญุตํ ปตฺโต วิหารํ คนฺตฺวา สตุถารํ
อุปลงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ
นิสินฺโน สตุถารา เอกํ ภิกฺขุํ
ปฏิกฺขาเนยฺยกานํ อคฺคภูจฺจเน จปิยมานํ
ทิสฺวา สยํ ตํ จานนฺตรํ ปตฺเตตฺวา
มหาทานํ ปวตฺเตสิ.

สตฺถุ อุพารญฺจ ปุชฺชํ อกาสิ. โส เอวํ
กตปณฺธิธานิ ตโต จโต ตตฺถ ตตฺถ
ภเว ปุณฺณานิ อุปจฺฉินฺนฺโต วิปลฺลิสฺส
ภควโต กาเล กุลเคเห นิพพตติตฺวา
วิญญุตํ ปตฺโต เอกทิวสํ สตุถารํ
ปิณฺฑทาย คจฺจนฺตํ ทิสฺวา ปสนฺนมานโส
มธฺรานิ อมฺพผลานิ อทาสิ.

๗. พรรณนาคาถาของ

พระราชเถระ

คาถาของท่านพระราชเถระมีคำว่ายถา อकारี ทุจจนนุ เป็นต้น. มีอุบัติมาอย่างไร? ได้ยินว่า พระเถระรูปนี้ ครั้นศาสนาพระผู้มีพระภาคพระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนแห่งตระกูล ในกรุงหังสวดี รู้ความแล้วไปวัดเข้าเฝ้า พระศาสดาถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ส่วนสุดข้างหนึ่ง เห็นภิกษุรูปหนึ่งที่พระศาสดาทรงตั้งไว้ในตำแหน่งเป็นเอตทัคคะ (ผู้เลิศ) กว่าภิกษุผู้มีปฏิภาณทั้งหลาย ตนเองจึงยังมหาทานให้เป็นไปปรารภนาฐานันดรนั้น.

และได้กระทำการบูชาอันยิ่งใหญ่แด่พระศาสดา. ท่านกระทำปณฺธิธานไว้แบบนี้แล้ว จุติจากอภินิหารนั้นสั่งสมบุญไว้ในภพนั้น ๆ ครั้นศาสนาพระผู้มีพระภาคพระนามว่าวิปัสสี มาบังเกิดในเรือนแห่งตระกูล รู้ความแล้ว วันหนึ่งเห็นพระศาสดาทรงดำเนินบิณฑบาตอยู่ มีใจเลื่อมใส ได้ถวายผลมะม่วงอันมีรสหวาน.

ไส เตน ปุณฺณกมุเมน เทวโลก
 นิพฺพตฺติตฺวา อปฺราปรํ ปุณฺณานิ
 กตฺวา เทวมนุสฺสเสสฺสํ สํสรนฺโต อมฺหากํ
 ภควโต กาลเ ราชคเห พุราหฺมณฺกุลเ
 นิพฺพตฺติตฺวา ราโธติ ลทฺธนาโม
 วยปฺปตฺโต หุตฺวา สมฺราวาสํ วสนฺโต
 มหฺลลฺกกาเล ปฺตฺตทาเรหิ อปฺสชาติโต “กั
 เม สมฺราวาเสน, ปพฺพชิสฺสสามิ”ติ วิหารํ
 คนฺตฺวา เถเว ภิกฺขุ อฺปสงฺกมิตฺวา
 ปพฺพชฺชํ ยาจิตฺวา เตหิ “อโย พุราหฺมณเ
 ชิณฺโณ น สกฺโกติ วตฺตปฺปฏิวตฺตํ
 ปฺเรตฺนุ”ติ ปฺฏิกฺขิตฺโต สตฺถุ สนฺตํกั
 คนฺตฺวา อตฺตโน อชฺชฺมาสยํ ปเวเทตฺวา
 สตฺถารา อฺปนิสฺสยสมฺปตฺตี โอลิเกตฺวา
 อาณตฺเตน ฐมฺมเสนาปตฺตินา ปพฺพาชิตฺโต
 วิปฺสฺสนํ ปฏฺจเปตฺวา น จิรสฺเสว อรหฺตฺตํ
 ปาปฺณิ. เตน วตฺตํ อปทานเ^๑ :

“สฺวณฺณวณฺณํ สมฺพุทฺธํ
 อาหุตีนํ ปฏฺคฺคณํ

ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านบังเกิดในเทวโลก
 กระทำบุญอื่น ๆ อีก เวียนว่ายอยู่ใน
 เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย มาบังเกิดใน
 ตระกูลพราหมณ์ในกรุงราชคฤห์ ในกาล
 ของพระผู้มีพระภาคของพวกเราทั้งหลาย
 ได้นามว่าราธะ เจริญวัยแล้วอยู่ครอง
 สมรवास ในเวลาเป็นคนที่ถูกลูกเมีย
 รุกรานเอาคิดว่า “เราจะมีประโยชน์อะไร
 ด้วยการครองเรือน เราจักออกบวช”
 จึงไปวัดเข้าหาพวกภิกษุผู้ที่เป็นเถระขอ
 บรรพชา ถูกพวกภิกษุห้ามเสียว่า
 “พราหมณ์ผู้นี้แก่แล้ว ย่อมไม่อาจบำเพ็ญ
 วัตรปฏิบัติให้บริบูรณ์ได้” จึงไปเฝ้า
 พระศาสดาทูลให้ทรงทราบอัธยาศัยของตน
 ผู้อันพระศาสดาทรงตรวจดูอุปนิสัยสมบัติ
 แล้ว ให้พระธรรมเสนาบดีบวชให้แล้ว
 เริ่มตั้งวิปัสสนา ไม่นานนักบรรลุพระอรหัต
 แล้ว. ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวไว้ใน
 อปทานว่า :

“เราได้ถวาย ผลมะม่วงกะล่อนทอง
 แต่พระสัมพุทธเจ้าผู้มีพระฉวีวรรณ

^๑ พ. ช. ๓๓/๑๔๖.

รณิย์ ปฏิปชฺชนุต
จารผลมทาสหิ.^๑

เอกนวุติโต กปฺเป
ยํ ผลํ อททิตทา
ทุคฺคตี นามิชา นามิ
ผลทานสฺสตีทํ ผลํ.

กิลลสา ฉมาปีตา มยฺหิ
ฯเปฯ กตํ พุทฺธสฺส สาสนนุ"ติ.

อรหตุตํ ปน ปตฺวา สตุถุ
สนฺตีกาวจโร หุตฺวา วิจฺรณฺโต สตุถุ
ธมฺมเทสนาปฏิภาณสฺส ปจฺจยภูตานิ
ปฏิภาณชานนฺกานํ^๒ อคฺโค ชาโต.
เถรสฺส หิ ทิฏฺฐิสฺสมุทาจฺรญฺจ อาคมฺม
ทสฺพลสฺส นวณฺวา^๓ ธมฺมเทสนา
ปฏิภาติ. เตนาห ภควา "เอตทคฺคํ
ภิกฺขเว มม สวากานํ ภิกฺขุณฺ
ปฏิภาเนยฺยกานํ ยทิตํ ราโธ"ติ.^๔ โส
เอกทิวสํ "อิเม สตุตา อภาวนาย ราเคน

เหมือนทองคำ ผู้สมควรรับเครื่อง
บูชา กำลังเสด็จดำเนินอยู่
ณ ถนน.

ในกัปที่ ๙๑ แต่ภัทรกัปนี้ เราได้
ถวายผลไม้ได้ ในกาลนั้น ด้วยการ
ถวายผลไม้ นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย
นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ฯลฯ
คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำ
เสร็จแล้ว" ดังนี้.

ก็ครั้งท่านบรรลุพระอรหัตแล้วเป็น
ผู้ยังลงในสำนักของพระศาสดาเที่ยวไป
อยู่ เป็นผู้เลิศกว่าบรรดาภิกษุผู้รู้ปฏิภาณ
อันเป็นปัจจัยแห่งความแตกฉานในธรรม-
เทศนาของพระศาสดา. ก็พระธรรมเทศนา
ของพระทศพล อาศัยทิวติฐิและสมาจาร
ของพระเถระย่อมปรากฏชัด. เพราะ
เหตุ นั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุสาวกของเรา
ผู้มีปฏิภาณเฉียบแหลม ภาวะเป็นยอด"

^๑ ฉ. ปาทผลํ อทาสหิ.

^๒ ส. อ. ปฏิภาณกานํ.

^๓ ส. อ. น ตํ วินา.

^๔ อัง. เอกก. ๒๐/๓๒.

อภิกุญฺชนฺติ, ภาวนาย สติ ตํ^๑ นตฺถิ"ติ
ภาวนํ โถเมนฺโต "ยถา อคฺารนฺ"ติอาทินา
คาถาทวยมาห

๑๓๓. "ยถา อคฺารํ ทุจฺจนฺนํ
วฺภูจฺจि สฺมตฺติวิชฺฌตฺติ
เอวํ อภาวิทํ จิตฺตํ
ราโค สฺมตฺติวิชฺฌตฺติ.

๑๓๔. ยถา อคฺารํ สุจฺจนฺนํ
วฺภูจฺจि น สฺมตฺติวิชฺฌตฺติ
เอวํ สุภาวิทํ จิตฺตํ
ราโค น สฺมตฺติวิชฺฌตฺติ"ติ.

๑๓๓-๔. ตตฺถ อคฺารนฺตฺติ ยงฺกิญฺจ
เคหํ. ทุจฺจนฺนนฺตฺติ วิรพฺพฺจฺจนฺนํ
ฉิทฺทาวฉิทฺทํ. สฺมตฺติวิชฺฌตฺติตฺติ วสุสฺสวฺภูจฺจิ
วินิชฺฌตฺติ. อภาวิทนฺตฺติ ตํ อคฺารํ วฺภูจฺจิ
วีย ภาวนาย รหิตตฺตฺตา อภาวิทํ
จิตฺตํ.^๒ ราโค สฺมตฺติวิชฺฌตฺติตฺติ น เกวลํ
ราโคว, โทสโมหมานาทโยปิ^๓ สพฺพกิลเสสา

ดังนี้. วันหนึ่งท่านดำริว่า "สัตว์เหล่านี้
ถูกราคะครอบงำเพราะไม่อบรมจิต ย่อม
ไม่ประกอบด้วยภาวนา". ดังนี้ เมื่อจะ
สรรเสริญภาวนา จึงกล่าวคาถา ๒
คาถาว่า "ยถา อคฺารํ" เป็นต้น.

๑๓๓. "เรือนที่บุคคลมุงไม่ดี ฝนย่อม
รั่วรดได้ ฉันทใด จิตที่ไม่ได้อบรม
แล้ว ราคะย่อมรั่วรดได้ ฉันทนั้น.

๑๓๔. เรือนที่มุงดีแล้ว ฝนย่อมรั่วรด
ไม่ได้ ฉันทใด จิตที่อบรมดีแล้ว
ราคะย่อมรั่วรดไม่ได้ ฉันทนั้น".

๑๓๓-๔. ในคาถานั้น บทว่า
อคฺารํ ได้แก่เรือนชนิดใดชนิดหนึ่ง.
บทว่า ทุจฺจนฺนํ คือมุงห่าง ๆ เป็น
ช่องน้อยช่องใหญ่. บทว่า สฺมตฺติวิชฺฌตฺติ
แปลว่า เมล็ดฝนย่อมรั่วรด. บทว่า
อภาวิทํ ความว่า จิตที่มีได้อบรมเพราะ
เว้นจากภาวนา ดุจเรือนที่ฝนรั่วรดนั้น.

^๑ ส. สหิต.

^๒ อ. จิตตมปิ.

^๓ ไป. ส. ม. โมหาทโยปิ.

ตถารूपิ จิตฺตํ อตีวิชฺฌนฺตึเยว.

บาทคาถา. ราโค สมตีวิชฺฌตึ ความว่า
ราคะย่อมไม่ร้าวรดอย่างเดียว, แม้กิเลส
ทั้งหลายมีโทสะโมหะและมานะเป็นต้น
ก็ย่อมร้าวรดจิตยั้งนั้นเทียว.

สุภาวิตนฺตึ สมถวิปัสสนาภาวนาหิ สุกฺขํ
ภาวิตํ, เอวรूपิ จิตฺตํ สุขุณฺณํ เคหิ
จฺญจึ วีย ราคาทโย กิเลสา อตีวิชฺฌตึ
น สกฺโกนฺตึตึ.

บทว่า สุภาวิตํ ความว่า จิตมีอย่างนี้
เป็นรูปที่อบรมดีแล้วด้วยสมถภาวนาและ
วิปัสสนาภาวนา กิเลสทั้งหลายมีราคะ
เป็นต้น ย่อมไม่อาจร้าวรดจิตเห็นปานนั้น
ได้ ดุจเมล็ดฝ้ายย่อมไม่อาจร้าวรดเรือนที่
มุงดีแล้ว ฉะนั้น

ราชนิพนธ์คาถาพรรณนาคาถา นิฎฐิตา.

พรรณนาคาถาของพระราชนิพนธ์ จบ.

๘. สุธาตถเถรคาถาพรรณนา

ชีณา หิ มยหํ ชาตีติอาทิกา
อายุสมโต สุธาตถเถรสสุ คาถา. กา
อุปฺปตฺติ ? อยมฺปิ ปุริมพฺพุตฺเตสุ
กตาทิกาโร ตตฺถ ตตฺถ ภเว ปุณฺณานิ
อุปจฺฉินฺนโต สีขิสฺส ภควโต กาลे
กุลเคเห นิพฺพุตฺติตฺวา วิญญุตฺติ ปตฺโต
เอกทิวสํ สตฺถารํ ทิสฺวา ปสนฺนมานโส
มาตุลฺงคผลํ อทาสี.

โส เตน ปุณฺณกมฺเมน เทวโลเก
นิพฺพุตฺติตฺวา อปฺราปรํ ปุณฺณานิ กตฺวา
สุคตีสฺสเยว สํสรฺนฺโต อิมสฺมี พฺพุตฺตฺปาเท
อนนฺตรํ วุตฺตสฺส ราชตฺถเถรสฺส กนิฏฺโຈ
หุตฺวา นิพฺพุตฺติ, **สุธาโรตีสฺส** นามํ
อโหสิ. โส เชฏฺฐภฺตริ ราชเ^๑ ปพฺพชิต
สยมฺปิ ปพฺพชิตฺวา วิปฺสฺสนาย กมฺมํ
กโรนฺโต น จิรสฺเสว อรหตฺตํ ปาปุณฺิ,
เตน วุตฺตํ **อปทานเ^๒** :

๘. พรรณนาคาถาของ

พระสุธาเถระ

คาถาของท่านพระสุธาเถระ มี
คำว่ ชีณา หิ มยหํ ชาตี เป็นต้น.
มีอุบัติมาอย่างไร? พระเถระแม้รูปนี้ก็ได้
สร้างอธิการไว้ในพระพุทธเจ้าในปางก่อน
ทั้งหลาย สั่งสมบุญไว้ในภพนั้น ๆ
ครั้งศาสนาของพระผู้มีพระภาคพระนาม
ว่าสีขี บังเกิดในเรือนแห่งตระกูล รู้ความ
แล้ว วันหนึ่งเห็นพระศาสดามีใจเลื่อมใส
ได้ถวายผลหมากจั่ว (แต่พระองค์).

ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านบังเกิดในเทวโลก
กระทำบุญอื่น ๆ อีก เวียนว่ายอยู่ในสุคติ
เท่านั้น ครั้นพฺพุตฺตฺปาเทกาลนี้บังเกิดเป็น
น้องชายของพระราชาเถระ ซึ่งจะได้กล่าว
ถัดไป. ท่านมีนามว่า **สุธา**. เมื่อท่าน
ราชาพี่ชายคนโตออกบวชแล้ว ท่านก็
ออกบวชเองบ้าง บำเพ็ญวิปัสสนา
กรรมฐาน ไม่นานนักก็บรรลุพระอรหัต.
ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวไว้ในอปทาน
ว่า :

^๑ อ. ม. นตฺถิ.

^๒ พ. อ. ๓๓/๑๔๗.

“กณิการั้ว ชลิต์
 ปุณฺณมาเยว จนฺทิม
 ชลนฺตํ ที่ปรุกฺขิว
 อททสํ โลกนายกั.

มาตุลฺลฺกผลํ คยฺห
 อทาสี สตุถฺโน อหิ
 ทกฺขิณฺเยยฺยสุส วิรสฺส
 ปสนฺโน เสหิ ปาณิกิ.

เอกตีเส อิตฺ กปฺเป
 ยํ ผลํ อทที ตทา
 ทุคฺคตี นามิขานามิ
 ผลทานสุสิทํ ผลํ.

กิลฺเสา ฉมาปีตา มยฺหิ
 ๗เปฯ กตํ พุทฺธสุส สาสนฺนุ”ติ.

อรหตฺตํ ปน ปตฺวา สาสนฺสุส
 นิยฺยานิกาวทสุสนตฺถิ อญฺญํ พุยากโรนฺโต
 “ซีณา หิ มยฺหนุ”ติอาทีนา คาถาทวย-
 มาห.

๑๓๕. “ซีณา หิ มยฺหิ ชาติ
 วุสิตํ ชินฺสาสนํ

“เราได้เห็น สมเด็จพระโลกนาถ
 ผู้โชติช่วง เหมือนกับต้นกวรรณิการิ
 รุ่งเรือง ดังพระจันทร์ในวันเพ็ญ
 และเหมือนต้นไม้ประจำทวีป ที่
 โพลงอยู่.

เราเลื่อมใส ได้เอาผลหมากจั่ว
 ถวายแด่พระศาสดาผู้เป็นทักษิณฺเยย-
 บุคคล เป็นวีรบุรุษ ด้วยมือทั้ง ๒
 ของตน.

ในกัปที่ ๓๑ แต่ภัทรกัปนี้ เราได้
 ถวายผลไม้ใด ในกาลนั้น ด้วยการ
 ถวายผลไม้นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย
 นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

เราเผากิลฺเสสทั้งหลายแล้ว ๗ลฯ
 คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำ
 เสร็จแล้ว” ดังนี้.

ก็ครั้งท่านบรรลุพระอรหัตแล้ว เมื่อ
 จะพยากรณ์พระอรหัตคุณเพื่อแสดงว่า
 ศาสนาเป็นนิกายนิกรรม จึงได้กล่าว
 คาถา ๒ คาถา ด้วยคำมีว่า “ซีณา หิ
 มยฺหิ” เป็นต้น.

๑๓๕. “ชาติของเราสิ้นแล้ว คำสั่งสอน
 ของพระชินเจ้า เราอยู่จบแล้ว

ปหีนุ ชาลสงฺขาโต
ภวเนตฺติ สมฺหตา.

ชายคือทิจฺฐและอวิชชา เราละ
ได้แล้ว ตัณหาเครื่องนำไปสู่ภพ
เราถอนได้แล้ว.

๑๓๖. ยสฺสตุถาย ปพฺพชิตุ
อคารสฺมา อนคารียํ
โส เม อตุถุ ออนุปฺตฺโต
สพฺพสํโยชนกฺขโย”ติ.

๑๓๖. เราออกบวชเป็นบรรพชิต เพื่อ
ประโยชนใด ประโยชนนั้นเราได้
บรรลุแล้ว ความสิ้นสังโยชน
ทั้งปวง เราก็ได้บรรลุแล้ว”.

๑๓๕-๖. ตตฺถ ชีณาติ ขยํ
ปริโยสานํ คตา. ชาตฺติ ภโว ภวนิพฺพตฺติ
วา.^๑ วุสิตํ ชินสาสนนฺติ ชินสฺส
สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส สาสนํ มคฺคพรหมจริยํ
จฺญํจํ ปริจฺญํจํ. ปหีนุ ชาลสงฺขาโตติ
สตุตฺสเนตฺตานสฺส โอตฺถรณโต นิสฺสริตฺตุ
อปฺปทานโต จ “ชาลสงฺขาโต”ติ จ
ลทฺธนามา ทิจฺฐจ อวิชชา จ ปหีนุ
มคฺเคน สมฺจุฉินฺนา.

๑๓๕-๖. ในพระคาถานั้น บทว่า
ชีณา ความว่า ถึงความสิ้นไปคือที่สุด
แล้ว. บทว่า ชาตฺติ คือภพ หรือความ
บังเกิดในภพ. บาทคาถาว่า วุสิตํ
ชินสาสนํ ความว่า คำสั่งสอน ได้แก่
มรรคพรหมจรรย์ของพระชินเจ้า คือ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราอยู่แล้วคือ
อยู่จบแล้ว. บาทคาถา ปหีนุ
ชาลสงฺขาโต ความว่า เราละคือถอน
ทิจฺฐและอวิชชา ซึ่งได้ “ชื่อว่าชาย” เพราะ
ท่อมทับสันดานสัตว์ และเพราะไม่ให้
ออกไป (จากสังสารวัฏ) ด้วยมรรค.

ภวเนตฺติ สมฺหตาติ กามภวาทิกสฺส
ภวสฺส นยฺนโต ปวตฺตฺนโต ภวเนตฺติ-
สญฺญิตา ตณฺหา สมฺมุคฺคาภิตา.

บาทคาถาว่า ภวเนตฺติ สมฺหตา
ความว่า ตัณหาที่รู้กันว่าเครื่องนำไป
สู่ภพ เพราะนำไปสู่ภพมีกามภพเป็นต้น

^๑ ส. ภวนิพฺพตฺติตา.

ยสฺสตุถาย ปพฺพชิตฺติ ยสฺส อตุถาย
 ยทตฺถิ อหิ อคารสฺมา เคนโต อนคาริยํ
 ปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺติ อูปคโต.^๑ โส
 สพฺเพสํ^๒ โอรุภาคิยฺหุฏฐุภาคิยปฺปภทฺทานํ
 สํโยชนานํ พนฺธนานํ ขยภูโต อตุถ
 นิพฺพานสงฺขาโต ปรมตฺถุ อรหตฺต-
 สงฺขาโต สทตฺถุ จ มยา อนุปฺตฺโต
 อธิคโตติ อตุถ.

เป็นไปเราถอนได้แล้ว. บาทคาถาว่า
 ยสฺสตุถาย ปพฺพชิตฺติ ความว่า เรา
 ออกจากเรือน คือจากเคนหา บวชคือ
 เข้าถึงการบรรพชา ไม่มีเหย้าเรือนเพื่อ
 ประโยชน์ใด คือมีสิ่งใดเป็นประโยชน์
 ประโยชน์นั้นอันเป็นที่สิ้นไปแห่งเครื่องผูก
 คือสังโยชน์ทั้งหลาย ด้วยสังโยชน์เบื้องต่ำ
 และสังโยชน์เบื้องสูง อันเป็นประโยชน์
 อย่างยิ่ง คือพระนิพพาน และเป็น
 ประโยชน์ของตน คือพระอรหันต์ เราได้
 บรรลุแล้ว คือถึงทัพบแล้ว.

สุราธเถรคาถาภวณฺณนา นิฏฺฐิตา.

พรรณนาคาถาของพระสุราธเถระ จบ.

^๑ ส. ปพฺพชิตฺติ ปพฺพชฺชํ อูปคโต.

^๒ ส. อ. สพฺเพส.

๙. โคตมตฺเถรคาถาญาณนา

สุขํ สุขฺปนฺตํ อายสฺมโต
โคตมตฺเถรสฺส คาถา. กา อฺปฺปตฺติ ?
อยมฺปิ ปุริมพฺพุตฺเตสฺส กตาทิกฺกาโร ตตฺถ
ตตฺถ ภเว วิวญฺญูปนฺิสฺสยํ ปุณฺณํ
อฺปจฺฉินฺนโต วิปฺสฺสึสฺส ภควโต กาเล
กฺกุลเคเห นิพฺพตฺติตฺตวา วิญฺญุตํ ปตฺโต
เอกทิวสํ ภควนฺตํ ทิสฺวา ปสฺนุนฺมานโส
อาโมทผลมทาสี.^๑

เตน ปุณฺณกมฺเมน เทวโลก นิพฺพตฺติตฺตวา
อปรารฺปิ ปุณฺณานิ กตฺวา สุขตฺตีสฺสเยว
สํสรฺนโต อิมสฺมี พุทฺธปฺปาเท ราชคฺเห
พฺรหฺมณฺกุลเ นิพฺพตฺติตฺตวา โคตมโต
ลทฺธนาโม สตฺตวสฺสึกกาเล อฺปนฺยํ
กตฺวา รตนิกฺขํ จริตฺวา สหสฺสํ
ลภิตฺวา ตํ ตาทิสฺเส จาเน จเปตฺวา
วตํ จรฺนโต โสฬสฺสตฺตรสวสฺสฺสทฺเทสิก-
กาเล อกฺลฺยาณมิตฺเตหิ กามेषฺ

๙. พรรณนาคาถาของ

พระโคตมเถระ

คาถาของท่านพระโคตมเถระมีคำว่า
สุขํ สุขฺปนฺตํ เป็นต้น. มีอุบัติมาอย่างไร?
พระเถระแม้รูปนี้ก็ได้สร้างอริการไว้ใน
พระพุทธเจ้าในปางก่อนทั้งหลาย สั่งสม
บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งวิวิญญะไว้ในภพ
นั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาค
พระนามว่าวิปัสสี บังเกิดในเรือนแห่ง
ตระกูล รู้ความแล้ว วันหนึ่งเห็นพระผู้มี
พระภาคมีใจเลื่อมใส ได้ถวายผลอาโมทะ
(อโมรผล).

ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านไปบังเกิดในเทวโลก
กระทำบุญอื่น ๆ อีก เวียนว่ายอยู่ในสุคติ
เท่านั้น ครั้นพุทฺธปฺปาเทกาลนี้บังเกิด
ในตระกูลพราหมณ์ในกรุงราชคฤห์ ได้
นามว่าโคตมะ เมื่อเวลาที่มีอายุ ๗ ขวบ
กระทำการแนะนำเทียวภิกษารัตนะได้ทรัพย์
ถึงพัน เก็บทรัพย์นั้นไว้ในที่เช่นนั้น
ประพฤติวัตรอยู่ ในเวลาที่มีอายุ ๑๖-๑๗
ขวบ ถูกเพื่อนชั่วชักนำไปในกามคุณ

^๑ ไป. อโมรผลมทาสี.

ปริณียมาโน^๑ เอกิสสุสา รูปุปชีวินิยา ตั
สหสฺสภณฺฑิกั ทตฺวา พุรฺหมจฺริยวินาสั
ปตฺวา ตาย จสฺส พุรฺหมจฺริรูปิ ทิสฺวา
วิรตฺตกาเร ทสฺสึเต เอกฺรตฺติวาเสเนว
นิพฺพิณฺนรูปิ อตฺตโน พุรฺหมจฺริยวินาสั
ธนฺชานินฺนุจ สริตฺวา “อฺยตฺตํ มยา
กตฺน”ติ วิปฺปฏิสําริ อโหสิ.

สตฺถา ตสฺส เหตุสมฺปตฺตี จิตฺตจฺวารญฺจ^๒
ณตฺวา ตสฺส อาสนฺนญฺจาเน อตฺตานิ
ทสฺเสสิ. โส สตฺถาริ ทิสฺวา ปสนฺนมานโส
อุปสงฺกมิ, ตสฺส ภควา ธมฺมํ เทเสสิ.
โส ธมฺมํ สุตฺวา ปฏิลทฺธสทฺโร
ปพฺพชนฺโต ชุรคฺเคเยว อรหตฺตํ ปาปฺณิ.
เตน วุตฺตํ อปทานे^๓ :

ทั้งหลาย จึงเอาทรัพย์นั้นให้แก่หญิงผู้
เลี้ยงชีพด้วยรูปคนหนึ่ง ถึงความเสื่อม
พรหมจรรย์ และเมื่อหญิงนั้นเห็นรูป
พรหมจารีของท่านแล้ว แสดงอาการ
รังเกียจ (คล้ายรัก) ก็เบือนหน้าด้วยการ
อยู่ร่วมคั่นเดียวเท่านั้น. ระลึกถึงความ
วินาศของพรหมจรรย์และความเสื่อมทรัพย์
ของตน จึงเกิดความเดือดร้อนใจใน
ภายหลังว่า “เราทำกรรมที่ไม่สมควร
แล้ว”.

พระศาสดาทรงทราบเหตุสมบัติ และ
จิตจาระของท่านแล้ว จึงแสดงพระองค์
ในที่ใกล้ๆ ของท่าน. ท่านเห็นพระศาสดา
แล้วมีใจเลื่อมใสยินดี จึงเข้าไปเฝ้า, พระผู้มี
พระภาคก็ทรงแสดงธรรมโปรดท่าน. ท่าน
ฟังธรรมแล้ว ได้ศรัทธาจึงขอบวช
พอมืดโถนจรดเท่านั้น ก็บรรลุพระอรหัต.
ด้วยเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ในอปทาน
ว่า :

^๑ ส. ม. ปริตปิยมาโน, โป. ปตารियมาโน,

ก. มาตารियมาโน.

^๒ โป. อ. จิตตจวารญจ.

^๓ พ. อ. ๓๓/๑๔๘.

“สุวรรณวณฺณํ สมฺพุทฺธํ
 อาหุติํ ปฏิกุคฺหํ
 ฤถิยํ ปฏิปชฺชนุตฺตํ
 อโมรํ อททึ^๑ ผลํ.

เอกนวุติโต กปฺเป
 ยํ ผลํ อททึ ตทา
 ทุคฺคตี นามิขานามิ
 ผลทานสุสิทฺถิ ผลํ.

กิเลสา ฉาปิตา มยฺหํ
 ๗เปฯ กตํ พุทฺธสุสฺส สาสนฺนุ^๒ติ.

อรหตฺตํ ปน ปตฺวา ฉานสุเขน
 ผลสุเขน วิตินาเมนุตฺตํ เอโก คิหิสหาโย
 อูปคนตฺวา “อาวุโส ตยา รตนมิกฺขาย
 ลทฺธิํ ปพฺพชฺนุโต ก็ อกาสิ^๑ติ ปุจฺฉิ.
 ตํ สุตฺวา เถโร “อิทํ นาม กตน^๒ติ
 อนาจิภฺขิตฺวา มาตุคาม ไทสํ
 ปกาเสตฺวา อตฺตโน วิตราคภาเวน^๒
 อญฺญํ พยากรุโรนุโต “สุขํ สุปนฺตี”ติ-
 อาทีนา คาถาทวยมาห.

“เราได้ถวายผลอโมระ แต่พระ
 สัมพุทธเจ้า ผู้มีพระฉวีวรรณ
 ปานดังทองคำ ผู้สมควรรับเครื่อง
 บุษบา กำลังเสด็จดำเนินอยู่ในถนน.

ในกัปที่ ๙๑ แต่ภัทธกัปนี้ เราได้
 ถวายผลไม้ใด ในกาลนั้น ด้วยการ
 ถวายผลไม้นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย
 นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ฯลฯ
 คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำ
 เสร็จแล้ว” ดังนี้.

ก็ครั้งท่านบรรลุพระอรหัตแล้ว ยัง
 กาลให้ล่วงไปด้วยสุขในฉานและด้วยสุข
 ในผล มีสหายเมื่อครั้งเป็นคฤหัสถ์คนหนึ่ง
 เข้าไปหาถามท่านว่า “อาวุโส เมื่อท่าน
 จะบวช ท่านเอาทรัพย์ที่ภิกษาเขาได้
 ไปทำอะไร”. พระเถระฟังคำนั้นแล้ว
 ไม่บอกว่ “เราเอาไปทำกรรมชื่อนี้ ๆ”
 แต่ประกาศโทษในมาตุคาม เมื่อจะ
 พยากรณ์พระอรหัตคุณ เพราะท่าน

^๑ ฉ. อาโมทมททึ.

^๒ ไป. ส. อ. วิตราคภาววิภาวเนน.

๑๓๗. “สุขั สุปนฺติ มุนโย
 เย อิตถีสฺ น พชฺฌเว
 สทา เว รกฺขิตพฺพาสุ
 ยาสุ สจฺจํ สุกฺลลภํ.

๑๓๘. วธฺ ิ จริมฺห เต กาม
 อนณาทานิ เต มยํ
 คจฺฉามทานิ นิพฺพานํ
 ยตฺถ คนฺตุวา น โสจติ”ติ.

๑๓๗. ตตฺถ **สุขั สุปนฺติ มุนโย**
 เย อิตถีสฺ น พชฺฌเวติ เย อิตถีสฺ
 วิสยภูตาสฺ นิमितฺตภูตาสฺ วา รากฺพนฺธเนน
 น พชฺฌนฺติ. เต มุนโย^๑ ตปฺสฺสิโน
 สํยตินุทฺริยา สุขั สุปนฺติ สุขั วิหรนฺติ,
 นตฺถิ เตสํ ทุกฺขนฺติ อธิปฺปาโย.
 “สุปนฺติ”ติ ิ นิตฺสฺสนมตฺตเมตฺ.

มีราคะไปปราศแล้ว จึงได้กล่าวคาถา
 ๒ คาถาว่า “สุขั สุปนฺติ” ดังนี้ เป็นต้น.

๑๓๗. “มุนีเหล่าใด ย่อมไม่พัวพัน
 ในหญิงทั้งหลาย มุนีเหล่านั้น
 ย่อมนอนหลับเป็นสุข สัจจะที่ได้
 ยากแสนยาก ในหญิงเหล่าใด
 หญิงเหล่านั้น อันบุคคลต้อง
 รักษาทุกเมื่อแท้.

๑๓๘. ดูกรกาม เราประพฤติพรหมจรรย์
 เพื่อฆ่าท่าน บัดนี้ เราไม่เป็น
 หนี้ท่านอีก บัดนี้ เราไปถึง
 นิพพาน อันเป็นที่บุคคลไปแล้ว
 ไม่เศร้าโศก”.

๑๓๗. บรรดาบทเหล่านั้น ก็ถึงคาถา
 ว่า **สุขั สุปนฺติ มุนโย** เย อิตถีสฺ
 น พชฺฌเว ความว่า มุนีเหล่าใด
 ไม่พัวพันในหญิงทั้งหลาย อันเป็นอารมณ์
 หรือเป็นนิमित ด้วยความผูกพันด้วยราคะ.
 มุนีเหล่านั้นเป็นผู้มีความเพียร เป็นผู้
 สำรวมอินทรีย์แล้ว ย่อมนอนเป็นสุข
 คืออยู่เป็นสุข อธิบายว่า มุนีเหล่านั้น

^๑ ส. เต เสขมุนโย.

สทา เว รกฺขิตพฺพาสฺส อํกัสนน
 สพฺพกาลํ รกฺขิตพฺพาสฺส อิตฺถิโย หิ
 สตฺตมฺภิมิเก นิปฺปฺริเส ปาสาท
 อฺปฺริภุมิยํ วสาเปตฺวาปิ, กุจฺฉิยํ
 ปกฺขิปิตฺวาปิ น สกฺกา รกฺขิตฺตํ, ตสฺมา
 ตา กิฏฺฐาทิกาวิโย^๑ วีย สพฺพกาลํ
 รกฺขณียา โหนฺติ. พหุจิตฺตตาย วา
 สามิเกน วตฺถาลงฺการานุปฺปทานาทีนา
 จิตฺตณฺณตฺตโต สพฺพกาลํ รกฺขิตพฺพา.^๒
 สรีรสมภาวํ วา^๓ มาลาคนฺธาทีหิ
 ปฏิจฺฉาทนฺวเสน รกฺขิตพฺพจิตฺตตาย
 รกฺขิตพฺพาทิ.^๔

ยาสุ สจฺจํ สฺหุสฺสภนฺติ ยาสุ สจฺจวจนํ
 ลหุํ น สกฺกา, อิตฺถิโย หิ อคฺคิมฺปิ
 ปวิสฺสนฺติ, วิสมฺปิ ขาทนฺติ, สตฺถมฺปิ

ย่อมไม่มีทุกข์. ก็คำว่า "สุปนฺติ" นี้
 เป็นเพียงแสดงตัวอย่าง.

บาทคาถาว่า สทา เว รกฺขิตพฺพาสฺส
 ความว่า พึ่งรักษาไว้ตลอดกาลทั้งสิ้น
 โดยส่วนเดียว. ก็หญิงทั้งหลายแม้ให้อยู่
 ในปราสาท ๗ ชั้น ชั้นบนที่ไม่มีบุรุษที่ดี
 ชั่งไว้ในห้องก็ดี ก็ไม่อาจรักษาไว้ได้
 เพราะฉะนั้น หญิงเหล่านั้นย่อมต้องรักษา
 ไว้ตลอดกาลทุกเมื่อ ดุจแม่โคตัวกิน
 ข้าวกล้าเป็นอาหารเป็นต้น ฉะนั้น.
 อีกนัยหนึ่ง อันสามีพึ่งรักษาไว้ตลอดกาล
 เป็นนิตย เพราะเป็นผู้คิดมาก โดยมีจิต
 โดยประการอื่นด้วยการเพิ่มให้ซึ่งผ้า และ
 เครื่องประดับเป็นต้น. หรือพึ่งรักษาไว้
 เพราะเป็นผู้มีจิตที่ควรรักษาด้วยอำนาจ
 ปกปิดสภาวะแห่งสรีระด้วยดอกไม้ และ
 ของหอมเป็นต้น.

ด้วยบาทคาถาว่า ยาสุ สจฺจํ สฺหุสฺสภํ
 พระเถระแสดงว่า คำสัตย์อันใคร ๆ ไม่
 อาจได้ในหญิงเหล่าใด, เพราะหญิง

^๑ ส. ภาคิโย, อ. ม. โภคิโย.

^๒ ส. อ. รกฺขิตา วา, ม. รกฺขิตํ วา.

^๓ ส. สรีรสมภาคา วา.

^๔ ส. รกฺขิตพฺพาทิ สทา เว รกฺขิตพฺพา.

อาหารนุติ, อุพฺพนุติววาปี กาลิ กโรนุติ,
น ปน สจฺเจ จาตุํ สกฺโกนุติ. ตสฺมา
เอวรูปา อิตฺถิโย วชฺเชตฺวา จิตา มุนโย
สุชิตา วตาทิ^๑ ทสฺเสติ.

๑๓๘. อิทานิ ยสฺส อปฺปหีนตฺตา
เอวรูปาสฺส อิตฺถิสฺสปี พชฺฌนุติ, ตสฺส
กามสฺส อตฺตโน สฺปฺปหีนตํ อจฺจนต-
นิฏฺฐิตตณฺจ ทสฺเสนฺโต ทุตฺติยํ คาถมาห.
วธํ จริมฺห เต กามาติ อมฺโภ กาม
ตว วธํ อจฺจนตสมฺมุจฺเจทํ อริยมคฺเคน
จริมฺห, “วธํ จริมฺหเส”ติปิ ปาโฆ, วธาย
ปหานาย มคฺคพฺรหฺมจริยํ อจริมฺหาติ
อตฺถิ.

อนณาทานิ เต มยฺนุติ อิทานิ
อคฺคมคฺคปฺตฺติโต^๒ ปฏฺจาย อਿณฺณาวกราย
ปหีนตฺตา กาม เต อนณา มยฺ, น
ตฺยฺหํ อิณฺํ ธาเวม. อวิตราคิ หิ

ทั้งหลาย ย่อมเข้ากองไฟบ้าง ดี่มยาพิษ
บ้าง นำศาสดรา (ฆ่าตัวตาย) บ้าง ย่อม
กระทำวุ่นวายอยู่ตลอดเวลา แต่ไม่อาจ
ดำรงอยู่ในความสัตย์ได้. เพราะฉะนั้น
มุนีทั้งหลาย เว้นหญิงเห็นปานนี้เสีย
ดำรงอยู่แล้ว จึงมีความสุขแท้จริง.

๑๓๘. มุนีทั้งหลาย ยังผูกพันอยู่
แม้ในหญิงทั้งหลายเห็นปานนี้ เพราะ
ยังละกามได้ไม่ได้ บัดนี้พระเถระเมื่อจะ
แสดงถึงความที่กามนั้น อันตนละได้
เด็ดขาดแล้ว และกิจอันตนให้เสร็จแล้ว
ล่วงส่วนจึงกล่าวคาถาที่ ๒ ต่อไป. บาท
คาถาว่า **วธํ จริมฺห เต** กาม
ความว่า แน่กาม เราฆ่าเจ้าแล้ว คือ
ถอนเจ้าได้เด็ดขาด ด้วยอริยมรรคแล้ว,
ปาฐะว่า “วธํ จริมฺหเส” ดังนี้ก็มี อธิบาย
ว่า เราประพฤติมรรคพรหมจรรย์ก็เพื่อฆ่า
คือละเจ้าเสีย.

บาทคาถาว่า อนณาทานิ เต มยฺ
ความว่า เจ้ากาม เราไม่เป็นหนี้เจ้า
เพราะการกระทำนี้ เราละได้แล้ว
จำเดิมแต่บรรลุ มรรคอันเลิศ เราจะไม่

^๑ ส. สุชิตาติ.

^๒ ส. อ. อคฺคมคฺคปฺตฺติโต.

ราคสุส วเส^๑ วตฺตนโต ตสุส อธิ
 ธาเรนฺโต วย โหติ, วิตฺราโค ปน ต
 อติกกมิตฺวา ปรเมน จิตฺติสุสฺริเยน
 สมฺนฺนาคโต. อนนฺตฺตา เอว^๒ **คจฺฉาม-**
ทานิ นิพฺพานํ ยตฺถ คนฺตฺวา น โสจติ
 ยสฺมี นิพฺพานเ คมนฺเหตุ สพฺพโส
 โสกเหตุํ อภาวโต น โสจติ, ต
 อนุปาทิสฺสณิพฺพานเมว อิทานิ คจฺฉาม
 อนุปาปฺณามาติ อตฺถ.

โคตมตฺถเธรคาถาวณฺณนา นิฏฺจิตา.

ถือหนีของเจ้าไว้. เพราะว่าผู้มีราคะไม่ไป
 ปราศแล้ว ก็เหมือนยังแบกหนีของเขา
 ไว้อยู่ เพราะยังเป็นไปในอำนาจของราคะ
 อยู่, แต่ผู้มีราคะไปปราศแล้ว ก้าวล่วง
 ราคะนั้นแล้ว เป็นผู้ประกอบแล้ว ด้วย
 ความมีอิสระในจิตอย่างยิ่ง. ข้อว่า **บัดนี้**
เราถึงนิพพานซึ่งเป็นที่ที่บุคคลไปแล้ว
ย่อมไม่เศร้าโศก ความว่า บุคคลย่อม
 ไม่เศร้าโศกเพราะไม่มีเหตุแห่งความโศก
 โดยประการทั้งปวง เพราะเหตุถึงไปใน
 นิพพานใด เพราะเป็นผู้ไม่มีหนีนั้นเอง
 เราถึงคือยอมถึงโดยลำดับซึ่งอนุปาทิสฺส-
 นิพพานนั้นนั้นเทียวในบัดนี้.

พรรณนาคาถาของพระโคตมเถระ จบ.

^๑ ส. อ. วส.

^๒ ส. อนิมิตฺตา เอว.

๑๐. วสภตุเถรคาถาพรรณนา

ปุพฺพเพ หนฺติ อตฺตทานนฺติ อายสฺมโต
วสภตุเถรสฺส คาถา. กา อูปฺปตฺติ ?
อยมฺปิ ปุริมพฺพุเธสฺสุ กตาทิกาวโร ตตฺถ
ตตฺถ ภเว ปุณฺณานิ อูปจฺฉินฺนโต
พฺพุตฺตสฺสวเณ โลกเ พฺรหฺมณฺกุเล
นิพฺพตฺติตฺตวา วยฺปตฺโต พฺรหฺมณฺณํ
วิชฺชาสิปฺเปสฺสุ นิปฺพตฺตี คนฺตฺวา
เนกขมฺมชฺฌมาสยตาย ชฺรราวาสํ ปหาย
ตาปสฺสปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา จุทฺทสฺสหฺสฺส-
ตาปสฺสปริวารโ หิมวณฺตสฺส อวิทฺฐเว
สมคฺเค นาม^๑ ปพฺพเต อสฺสมํ กาเรตฺวา
วสนฺนโต ฌานาภิญญาโย นิพฺพตฺเตตฺตวา
ตาปสฺสานํ โอิวาทานุสฺสาสนิโย เทนฺโต^๒
เอกทิวสํ เอวํ จินฺตฺสิ “อหํ โข ทานิ
อิเมหิ ตาปเสหิ สกฺกโต ครุกฺโต ปุชฺชิตฺโต
วิหฺรามิ, มยา ปน ปุเชตฺตพฺโพ น
อูปลพฺภติ, ทฺกฺโข โข ปนายํ โลก^๓
ยทิตฺถ อครฺวาสเ”ติ.

๑๐. พรรณนาคาถาของ

พระวสภเถระ

คาถาของท่านพระวสภเถระมีคำว่า
ปุพฺพเพ หนฺติ อตฺตทานํ เป็นต้น. มีอุปฺติ
มาอย่างไร? พระเถระแม้รูปนี้ก็ได้สร้าง
อธิการไว้ในพระพุทธเจ้าในปางก่อนทั้งหลาย
สั่งสมบุญไว้ในภพนั้นๆ เมื่อโลกกว้างจาก
พระพุทธเจ้า บังเกิดในสกุลพราหมณ์
เจริญวัยแล้ว เรียนวิชาศิลปะของ
พราหมณ์สำเร็จแล้ว เพราะมีอัธยาศัย
ในเนกขัมมะ จึงละชฺรราวาส ออกบวชเป็น
ดาบส มีดาบสเป็นบริวารถึง ๑๔,๐๐๐
สร้างอาศรมอยู่บนภูเขาชื่อสมัคคะ ไม่
ห่างจากหิมวันตประเทศ ทำฌานและ
อภิญญาให้เกิดขึ้นแล้ว ให้โอวาทและ
อนุศาสน์แก่ดาบสทั้งหลายอยู่ วันหนึ่ง
จึงคิดว่า “บัดนี้เราเป็นผู้อันดาบสเหล่านี้
สักการะนอบน้อมบูชาอยู่ แต่เราก็ควร
บูชา แต่ไม่ได้(บูชา) ก็นี่เป็นความทุกข์
ในโลกอย่างหนึ่ง คือการอยู่โดยไม่มี
ที่เคารพ” (อครฺวาสเ).

^๑ ส. สมคฺค นาม.

^๒ อ. นิโยเชนฺโต, ก. สาสฺสนิโย เทนฺโต.

^๓ อ. โลก.

เอวํ ปน จินฺตเตตฺวา ปุริมพฺพุเรสุ
 กตาทิการตาย ปุริมพฺพุธานํ เจตียะ
 อตฺตนา กตํ ปุชฺชาสกฺกาโร อณฺุสฺสริตฺวา
 “ยณฺุณฺนาหํ ปุริมพฺพุเร อุตฺทิสฺส ปุลินฺเจตียํ
 กตฺวา ปุชฺชํ กเรยฺยน”ติ หนฺุจตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 อิทฺติยา ปุลินฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 สฺวณฺณมยาทีหิ ติสฺสทฺสสมตฺเตหิ^๑ ปุปฺเปหิ
 เทวสิกํ ปุชฺชํ กโรนฺุโต ยาวตายุกํ
 ปุณฺณานิ กตฺวา อปริหีนชฺฌมานเ อกาลํ
 กตฺวา พุรฺหมโลกเ นิพฺพตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต

ตตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต จตฺตฺตฺตฺตฺต
 ตาวตีสฺเส^๒ นิพฺพตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 เทวมนฺุสฺสเสสุ สํสรนฺุโต อิมสฺสมิ
 พุทฺธูปฺปาเท เวสาลียํ ลิจฺฉวิราชกฺุเล
 นิพฺพตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต **วสโกติ** ลทฺธนาโม
 วยปฺปตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 พุทฺธานุภาวํ ทิสฺวา ปฏฺิถทฺธสทฺธโร
 ปพฺพชิตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต น

ก็ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว เพราะตนได้เคย
 สร้างอธิการไว้ในพระพุทธเจ้าในปางก่อน
 ทั้งหลาย จึงระลึกถึงการบูชาสักการะที่
 ตนกระทำไว้ในเจตีย์ของพระพุทธเจ้า
 ในปางก่อนทั้งหลาย ว่าเรียงยินดีว่า
 “โชนหนอ เราจะสร้าง पुलินเจตีย์อุทิศ
 เฉพาะพระพุทธเจ้าแต่ปางก่อนทั้งหลาย
 แล้วกระทำการบูชา” จึงนิรมิต पुलิน
 สถูปทองขึ้นด้วยฤทธิ์ เอาดอกไม้ทอง
 เป็นต้นประมาณ ๓,๐๐๐ ดอก บูชา
 ทุก ๆ วัน กระทำบุญจนตราบเท่าอายุ
 ไม่เสื่อมจากมาน แล้วกระทำกาละ
 บังเกิดในพรหมโลกแล้ว.

ท่านอยู่ในพรหมโลกนั้น จนตลอดอายุ
 จุติจากพรหมโลกนั้น บังเกิดในชั้น
 ดาวดึงส์ เวียนว่ายอยู่ในเทวดาและมนุษย์
 ทั้งหลายไป ๆ มา ๆ ครั้นพุทธูปบาทกาลนี้
 บังเกิดในราชตระกูลกษัตริย์ลิจฉวี ณ กรุง
 เวสาลี ได้นามว่า **วสภะ** เจริญวัยแล้ว
 เห็นพุทธานุภาพ เมื่อเสด็จไปยังกรุงเวสาลี
 ได้ศรัทธาจึงออกบวช เริ่มตั้งวิปัสสนา

^๑ อ. ม. ตีสสทฺสสมตฺเตหิ.

^๒ อ. ตาวตีสฺเสสุ.

จิรสเสว อรหตุตฺ ปาปุณฺนิ. เตน วุตฺตํ ไม่นานนัก ก็บรรลุพระอรหัต. ด้วย
 อปทาน^๑ : เหตุนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ในอปทานว่า :

"หิมวณฺตสุสสาวิฑูเร
 ยมโก^๒ นาม ปพฺพโต
 อสุสโม สุกโต มยฺหิ
 ปณฺณสาลา สุมาปิตา.

"ในที่ไมไกลภูเขหิมวันต์ มีภูเข
 ลูกหนึ่งชื่อยมกะ เราได้ทำอาศรม
 สร้างบรรณศาลาไว้ที่ภูเขานั้น.

นารโท นาม นามเณ
 ชฎิลโ อุกคตาปโน
 จตุทฺทสสหสุสานิ
 สีสุสา ปริจฺรณฺติ มํ.

เราเป็นชฎิลผู้มีตบะสูง มีชื่อว่า
 นารทะ ศิษย์ ๔ หมื่นบำรุงเรา.

ปฏิสลฺลีนโก สนฺโต
 เอวํ จินฺตเสหิ ตทา
 มหาชนา มํ ปุเชนฺติ^๓
 นานํ ปุเชมิ กิณฺจณํ.^๔

ครั้งนั้น เราเป็นผู้หลีกออกเร้นอยู่
 คิดอย่างนี้ว่ามหาชนบูชาเรา เรา
 ไม่บูชาอะไร ๆ เลย.

น เม โอวาทโก อตฺถิ
 วตฺตา โกจิ น วิชฺชติ
 อนาจริยฺปชฺฌมาโย
 วเน วาสํ อุเปมฺหิ.

ผู้ที่จะกล่าวสั่งสอนเราก็ไม่มี ใคร ๆ
 ที่จะตักเตือนเราก็ไม่มี เราไม่มี
 อาจารย์และอุปัชฌาย์ อยู่ในป่า.

^๑ พุ. อ. ๓๓/๑๓๒.

^๒ น. สมคฺโค.

^๓ น. สพฺโพ ชโน มํ ปุเชติ, ส. สพฺโพ ชโน
 มํ ปุชยติ.

^๔ ส. กัจจน.

อุปาสมาโน ยมกั^๑
 ครุจิตต์ อุปฏฐเห^๒
 โส เม อัจฉริโย นตถิ
 วรนาโส นีรตถโก.

อายากั เม คเวสียั^๓
 ครุ ภาวนิยั ตถา
 สาสสุสโย^๔ วสิสุสามิ
 น โกจิ ครหิสสุตติ.

อุตตทานกุลา นทิกา
 สุปติตถา มโนรมา
 สุตฺตฺถปฺพิณากิณฺณา^๕
 อวิทุเร มมสุสมั.

นที อมริกั นาม^๖
 อุปฺคนฺตฺวานหิ ตทา
 สฺวทฺตฺมิตฺวาน^๗ ปฺลินิ
 อกั ปฺลินเจตฺติยั.

ศิษย์ผู้รักดี ฟังบำรุงใจครูทั้งคู่ได้
 อาจารย์เช่นนั้นของเราไม่มี การอยู่
 ในป่าจึงไม่มีประโยชน์.

สิ่งที่ควรบูชา เราควรแสวงหา สิ่ง
 ที่ควรเคารพก็ควรแสวงหาเหมือนกัน
 เราจักชื่อว่าเป็นผู้มีที่พึ่งพำนักอยู่
 ใคร ๆ จักไม่ติเราได้.

ในที่ที่ไม่ไกลจากอาศรมของเรา มี
 แม่น้ำซึ่งมีชายหาดมีท่าน้ำราบเรียบ
 น้ำรื่นรมย์ใจ เกล็ดนอนไปด้วยทราย
 ที่ขาวสะอาด.

ครั้งนั้น เราได้ไปยังแม่น้ำชื่ออเมริกา
 ตะล่อมเอาทรายมาก่อเป็นเจดีย์-
 ทราย.

^๑ จ. ยมหนิ.

^๒ ส. อุปฏฐเป.

^๓ จ. คเวสิสฺส.

^๔ จ. สาสสุสโย.

^๕ จ. สุตฺตฺถปฺพิณากิณฺณา.

^๖ ส. อปฺทิกั นาม.

^๗ จ. สฺวทฺตฺมิตฺวา.

เย เต อหะสุ^๑ สมพุทธา
 ภาวนตกรณา มุนี
 เตสํ เอตาทีโส ภูโป
 ตํ นิमितตํ กโรมหํ.

พระสฎุขของพระสัมพุทธเจ้า ผู้ทำ
 ที่สุด ภาพเป็นมุนี ที่ได้มีแล้ว เป็น
 เช่นนี้ เราได้ทำสฎุขนั้นให้เป็นนิमित.

กริตฺวา ปุพฺพินเ^๑ ภูปี
 โสวณฺณํ มาปยี้ อหํ
 โสณฺณกิงฺกณิปุพฺพานิ
 สหสฺสเส ตีณิ ปุชยี้.

เราก่อพระสฎุขที่หาดทราย แล้ว
 ปิดทอง แล้วเอาดอกกระดังทอง
 ๓,๐๐๐ ดอก มาบูชา.

สายนปาดํ นมสฺสามิ
 ปิตฺธาโต^๒ กตณฺชลลํ
 สมมุขาน วีย สมพุทฺธํ
 วนฺที ปุณฺนเจตฺยํ.

เราเป็นผู้มีความอิมใจ ประนมกร
 อัญชลีนมัสการทั้งเวลาเย็น เวลา
 เช้า ไหว้พระเจดีย์ทราย เหมือน
 ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้า ในที่
 เฉพาะพระพักตร์ ฉะนั้น.

ยทา กิเลสฺสา ชายนฺติ
 วิตกฺกา เคนนิสฺสิตา
 สรามิ สุกตํ ภูปี
 ปจฺจเวกฺขามิ ตาวเท.

ในเวลาที่ยกเลส และความตริก
 เกี่ยวด้วยกามเกิดขึ้น เราย่อมนึกถึง
 เฟงดูพระสฎุขที่ได้ทำไว้.

อุปนฺนิตฺตสายน วิหรี^๓
 สตฺถวานํ วินายกํ

เราอาศัยพระสัมพุทธเจ้า ผู้นำสัตว์
 ออกจากที่กัณดาร ผู้นำชั้นพิเศษ

^๑ อ. पुलิน.

^๒ อ. เวทชาโต.

^๓ อ. วิหรี.

กิเลส สัมเวชยาสิ^๑
น ยุตต์ ตว มาริส.

สห อ้าวชชิตะ ฐเป
คารว โหติ เม ตทา
กุวิตกุกะ วิโนทสิ
นาโค ตุตตฏฏิต^๒ ยถา.

เอว วิหรมานัง มัง
มัจจุราชามิมทุทถ
ตตถ กาลงกโต สนุโต
พรมโลกัง อคจจหนิ.

ยวตายุ วสิตวาน
ติทเว^๓ อุปปชชหิ
อสิตักขตตุ เทวินุโท
เทวชชชการยิ.

สตานัง ตินิกขตตุญจ
จกุกวตตี อโหสหนิ
ปเทศชชหิ วิปลัง
คณนาโต อสงขยิ.^๔

ตักเตือนตนว่า ท่านควรระวังกิเลส
ไว้ แนะนำท่านผู้เริ่ดทุกข การยังกิเลส
ให้เกิดขึ้นไม่สมควรแก่ท่าน.

ครั้งนั้น เราคำนึงถึงพระสฤป ย่อม
เกิดความเคารพขึ้นพร้อมกัน เรา
บรรเทาวิตก ที่น่าเกลียดเสียได้
เปรียบเหมือนช้างตัวประเสริฐ ถูก
เครื่องแทงหุเบียดเบียน ฉะนั้น.

เราประพฤติอยู่เช่นนี้ ได้ถูกพญา-
มัจจุราชย้าย เราทำกาลกิริยา
ณ ที่นั้น ได้ไปยังพรหมโลก.

เราอยู่ในพรหมโลกนั้นตราบเท่าหมด
อายุ แล้วมาบังเกิดในไตรทิพย์
ได้เป็นจอมเทวดา เสวยราชสมบัติ
ในเทวโลก ๘๐ ครั้ง.

ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๐๐ ครั้ง
และได้เป็นพระเจ้าประเทศราช อัน
ไพบุลย์โดยคณนานับมิได้.

^๑ ฉ. สัมเวชยาสิ.

^๓ อี. ติทเส.

^๒ โป. ตุนณฏฏิต.

^๔ ฉ. อสงขยิ.

เตสํ กีกณิปปุผานํ^๑
 วิปากํ อนุโมมหิ
 พาวีสตีสหสฺसानิ^๒
 ปริวาเรนฺติ มํ ภเว.

อุปสุสฺส ปริจิณฺณตฺตา
 รโฆชลลํ น ลิมฺปติ
 คตฺเต เสทา น มุญฺจนฺติ
 สุปฺปภาโส^๓ ภวามหิ.

อโห เม สุขโต อุโป
 สุทิจฺจามริกา นที^๔
 อุปี กตฺวาน พฺลินิ
 ปตฺโตมฺหิ อจลํ ปทํ.

กุสลํ กตฺตฺกาเมน
 ชนฺตฺนา สารคาหิณา^๕
 นตฺถิ เขตฺตํ อเขตฺตํ วา
 ปฏิปตฺตีว สารกา.^๖

เราได้เสวยผลของดอกกระดังทอง
 เหล่านั้น ดอกกระดังทอง ๒๒,๐๐๐
 ดอก แวดล้อมเราทุกภพ.

เพราะเราเป็นผู้บำเรอพระสฤป ผู้
 ละอองย่อมไม่ติดที่ตัวเรา เหงื่อ
 ไม่ไหล เรามีรัศมีชานออกจากตัว.

โอพระสฤป เราได้สร้างไว้ดีแล้ว
 แม่น้ำอเมริกาเราได้เห็นดีแล้ว เรา
 ได้บรรลุบทอันไม่หวั่นไหว ก็เพราะ
 ได้ก่อพระสฤปทราย.

อันสัตว์ ผู้ปรารถนาจะกระทำกุศล
 ควรเป็นผู้ยึดเอาสิ่งที่เป็นสาระไม่ใช่
 เป็นด้วยเขตหรือไม่ใช่เขต ความ
 ปฏิบัตินั่นเองเป็นสาระ.

^๑ ฉ. โสณฺณกิงฺกณิปปุผานํ.

^๒ ฉ. ธาตีสตสฺหสฺसानิ.

^๓ ฉ. สุปฺปภาโส.

^๔ ส. ปริขานที.

^๕ โป. อี. ปารคามินา.

^๖ ฉ. สารกา.

ยถาปิ พลวา ไปโส
 อดฺณวํ ตริตฺตฺสฺสเห^๑
 ปริตฺตํ กฏฺจมาทาย
 ปกฺขนฺนฺทฺยฺย มหาสรี.

อิมาหิ กิฏฺจ^๒ นิสฺสาย
 ตริตฺตฺสฺสามิ มโหทธิ
 อุตฺตฺสาเห น วิริเยน
 ตเรยฺย อุตฺธิ นโร.

ตเถว เม กตํ กมฺมํ
 ปริตฺตํ โถกฺกญฺจ ย^๓
 ต^๔ กมฺมํ อุตฺตฺนิสฺสาย
 สํสาริ สมตฺติกฺกมฺมึ.

ปจฺฉิเม ภเว สมฺปตฺเต
 สุกฺกมฺมฺเลน จิตฺติโต
 สาวตฺถิยํ ปุเร^๕ ชาโต
 มหาสาลเ สฺสอฑฺฒเม.

สทฺธา^๖ มาตาปิตา มยฺหิ
 พุทฺธสฺส สรณํ คตา

บุรุษ ผู้มีกำลังมีความอดสาหะที่จะ
 ข้ามทะเลหลวง ฟังถือเอาท่อนไม้
 เล็กวิ่งไปสู่ทะเลหลวง.

ด้วยคิดว่า เราอาศัยไม้นี้จักข้าม
 ทะเลหลวงไปได้ นรชนฟังข้าม
 ทะเลหลวง ไปด้วยความเพียร
 อดสาหะ แม้ฉันท.

เราก็ฉันทนั้นเหมือนกัน อาศัยกรรม
 เล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ได้ทำไว้แล้ว จึง
 ข้ามพ้นสงสารไปได้.

เมื่อถึงภพสุดท้าย เราอันกุศลมูล
 ตักเตือนแล้ว เกิดในสกุลพราหมณ์
 มหาศาลอันมั่งคั่ง ในพระนคร
 สาวตถี.

มารดาบิดาของเราเป็นคนมีศรัทธา
 นับถือพระพุทธเจ้า ท่านทั้งสองนี้

^๑ ฉ. ตริตฺตฺสฺสเห.

^๒ ฉ. กฏฺจ.

^๓ ไป. ส. โถกฺกญฺจต.

^๔ อ. กต.

^๕ ส. กุเล.

^๖ ส. สพฺเพ.

อุโภ ทิฏฐสุตา^๑ เอเต
อนวตฺตุนฺติ สาสนิ.

เป็นผู้เห็นธรรม ฟังธรรม ประพฤติ
ตามคำสอน.

โพธิปปุปฏิกั^๒ คยฺห
โสณฺณณฺฐปี อการยฺ
สายิ ปาตํ นมฺสฺสนฺติ
สกุยฺปฺตฺตฺสฺส สมฺมุขา.

ท่านทั้งสองถือเอาผ้าลาดสีขาว มี
เนื้ออ่อนมาก ที่ต้นโพธิ์มาทำพระ
สถูปทอง นมัสการในที่เฉพาะ
พระพักตร์แห่งพระศากยบุตร ทุก
เย็นเช้า.

อุโปสถมฺหิ ทิวเส
โสณฺณณฺฐปี วินิหฺรฺ
พฺพุตฺสฺส วณฺณํ กิตฺเตนฺตฺตา
ติยามํ วิตินามยฺ.

ในวันอุโบสถท่านทั้งสอง นำเอา
พระสถูปทองออก กล่าวสรรเสริญ
คุณพระพุทธรเจ้า ยับยั้งอยู่ตลอด
๓ ยาม.

สมา^๓ ทิสฺวานหิ ฐปี
สรี ปุลินฺเจติยฺ
เอกาสเน นิสฺสิทิตฺวา
อรรหตฺตมปาปฺณิ.

เราได้เห็นพระสถูปเสมอ จึงระลึก
ถึงเจตีย์ทรายขึ้นได้ นั่งบนอาสนะ
อันเดียว ได้บรรลุอรหัตแล้ว.

คเวสฺมาโน ตํ ธีริ^๔
ธมฺมเสนาปติทฺทสฺ
อคารา นิกฺขมิตฺวาน
ปพฺพชฺชิตฺสฺส สนฺติเก.

เราแสวงหานักปราชญ์ ได้เห็นพระ
ธรรมเสนาบดีนั้น จึงออกจากเรือน
บวชในสำนักของท่าน.

^๑ จ. ทิฏฐปทา.
^๒ จ. โพธิปปุปฏิกั.
^๓ จ. สห.
^๔ จ. วีริ.

ชาติยา สตุตวสุเสน
 อรหตฺตมปาปฺณิ
 อุปสมฺปาทยี พุทฺโธ
 คุณมณฺเวย จกฺขฺมา.

ทวารเกเนว สนฺเตน
 กิริยํ นิฏฺจิตํ มยา^๑
 กตํ เม กรณียชฺช
 สกฺยปฺตฺตสฺส สาสเน.

สพฺพเวรภยาตีโต
 สพฺพสงฺคาติโค อิติ
 สาวโก เต มหาวีร
 โสณฺณณฺูปสฺสิทํ ผลํ.

กิลเสสา ฉาปิตา มยฺหํ
 ๗เป๗ กตํ พุทฺธสฺส สาสนฺนุ"ติ.

อรหตฺตํ ปน ปตฺวา ทายกานฺนคฺคหํ
 กโรนฺโต เตหิ อุปนึเต ปจฺจเย น
 ปฏิกฺขิปติ, ยถาลทฺเธเยว ปริภุญฺชติ. ตํ
 ปุณฺณชฺชนา "อโย กายทพฺพิพฺพุโล
 อรกฺขิตจิตฺโต"ติ มณฺเวยมานา อวมณฺเวยนฺติ.
 เถโร ตํ อคณฺเณนฺโตว วิหริติ. ตสฺส ปน

เรามีพรรษา ๗ โดยชาติได้บรรลุ
 พระอรหัต พระพุทธเจ้าผู้มีจักขุ
 ทรงทราบคุณได้ให้เราอุปสมบทแล้ว.

เราได้ยังกิจให้สำเร็จแล้ว ทั้งที่เป็น
 ทารกอยู่นั้นเทียว กิจที่ควรกระทำ
 ในพระศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เรา เป็นผู้ล่วงภัยเวรทั้งปวงแล้ว
 ก้าวล่วงเครื่องข้องทั้งปวงแล้ว เป็น
 ฤๅษีผู้สาวก ข้าแต่พระมหาวีระ
 นี้เป็นผลแห่งพระสถูปทอง ของ
 พระองค์.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ๗๗
 คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำ
 เสร็จแล้ว" ดังนี้.

ก็ครั้งท่านบรรลุพระอรหัตแล้ว เมื่อ
 กระทำการอนุเคราะห์แก่ทายก เมื่อเขา
 นำปัจจัยเข้ามาถวายจึงไม่ปฏิเสธ ย่อม
 บริโภคตามที่ตนได้แล้วเท่านั้น. ภิกษุ
 ผู้เป็นปุณฺณชฺชนาจึงสำคัญท่าน ดูหมิ่นท่านว่า
 "ภิกษุนี้เป็นผู้มากด้วยการบำรุงบำเรอ

^๑ ส. กิริยา นิฏจिता มยา.

อวิทุเร อณฺเฑตโร กุหฺกภิกฺขุ ปาปิจฺโฉ
สมาโน อปฺปิจฺโฉ วีย สนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
อตฺตํ ทสฺเสนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
วิหฺรติ.

มหาชโน ตํ อรหฺนฺตํ วีย สมฺภาเวติ.
อถสฺส สกฺโก เทวานมฺินฺโท ตํ ปวตฺตี
ณฺตฺวา เถรํ อฺปฺสงฺกมิตฺวา “ภนฺเต กิ
นาม กุหฺโก กโรตี”ติ ปุจฺฉิ. เถโร
ปาปิจฺฉํ ครหฺนฺตฺต :

๑๓๙. “ปุพฺเพ หนฺติ อตฺตํ
 ปจฺฉา หนฺติ โส ปเร
 สุหฺตํ หนฺติ อตฺตํ
 วิตฺเสเนว ปกฺขิมา.

๑๔๐. น พุราหฺมณฺเณ พหฺิวนฺณเณ
 อนฺุตฺเวณฺณเณ หิ พุราหฺมณฺเณ

ร่างกาย “ไม่รักษาจิต” ดังนี้. พระเถระ
ไม่คำนึงถึงข้อนั้นเลยอยู่. แต่ในที่ไม่ไกล
ท่านมีภิกษุโกหกรูปหนึ่ง มีความ
ปรารถنالามก ไม่สันโดษ แสดงตน
เหมือนมีความปรารถนาลมกน้อย เหมือนมี
ความ สันโดษลวงโลกอยู่.

มหาชนย่อมยกย่องภิกษุนั้นว่า เหมือน
พระอรหันต์. ครั้งนั้นท้าวสักกะจอมเทพ
ทราบประวัตินั้น จึงเข้าไปหาพระเถระ
ถามว่า “ท่านเจ้าข้า คนโกหกยกย่องกระทำ
กรรมชื้ออะไร”. พระเถระเมื่อจะติเตียน
ผู้ปรารถنالามก จึงกล่าวคาถา ๒ คาถา
ว่า :

๑๓๙. “บุคคลผู้ลวงโลก ย่อมฆ่าตนก่อน
 ภายหลังจึงฆ่าผู้อื่น บุคคล
 ผู้ลวงโลกนั้น ย่อมฆ่าตนได้
 ง่ายตาย เหมือนนายพรานนก
 ที่หาอุบายฆ่านก และทำตนให้
 ได้รับความทุกข์ ในอุบายภูมิ
 ฉะนั้น.

๑๔๐. บุคคลผู้ลวงโลกนั้นไม่ใช่พราหมณ์
 เพียงแต่มีเพศเหมือนพราหมณ์ใน

๑ พ. เถร. ๒๖/๒๙๐.

ยสฺมี ปาปานิ กมฺมานิ
 ส เว กโณห สฺขมฺปตี^๑
 คาถาทวยมาห.

ภายนอกเท่านั้น เพราะพราหมณ์
 มีเพศอยู่ภายใน บาปกรรม
 ทั้งหลายมีในบุคคลใด บุคคลนั้น
 เป็นคนดำ ดูกรท้าวสุชัมบดี
 ขอจงทรงทราบอย่างนี้”.

ตตถ ปุพฺเพ หนติ อตฺตานุติ
 กุหฺกปฺคุคฺโล อตฺตโน กุหฺกวุตฺติยา โลกํ
 วญฺเญโต ปาปิจฺจตาทีหิ ปาปธฺมเมหิ^๑
 ปจฺมเมว อตฺตานิ หนติ, อตฺตโน
 กุสลโกฏฺจาสิ วินาเสติ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทคาถาว่า
 ปุพฺเพ หนติ อตฺตานิ ความว่า
 คนโกหกย่อมลวงโลกด้วยความประพฤติ
 โทหกของตน ย่อมฆ่าตนเองก่อนที่เดียว
 ด้วยบาปกรรม มีความปรารถนาลามก
 เป็นต้น, ย่อมทำส่วนกุศลของตน
 ให้พินาศไป.

ปจฺฉา หนติ โส ปเรติ โส กุหฺโก
 ปจฺมํ ตาว วุตฺตนเยน อตฺตานิ หนตฺวา
 ปจฺฉา ปเร เยหิ “อัยํ ภิกฺขุ เปสฺสโล
 อริโย”ติ วา สมฺภาเวนฺเตหิ การฺวา กตา,
 เต หนติ เตสํ การฺวานิ อตฺตนิ กตฺวานิ
 อมฺหปฺผลานิ กตฺวา ปจฺฉยวินาสเนน
 วินาเสติ.

บทคาถาว่า ปจฺฉา หนติ โส ปเร
 ความว่า คนลวงโลกนั้นฆ่าตนเองก่อน
 ตามนัยที่กล่าวที่แรก ภายหลังจึงฆ่า
 คนอื่น สักการะที่บุคคลเหล่าใดยกย่อง
 ชมเชยว่า “ภิกษุนี้มีศีลน่ารักเป็นอริยะ”
 ย่อมฆ่าบุคคลเหล่านั้น กระทำสักการะ
 ที่คนเหล่านั้นกระทำในตน ให้มีผลไม่มาก
 แล้วให้พินาศไป เพราะทำปัจจัยให้พินาศ.

สฺตีปิ กุหฺกสฺส อุภยหนเน อตฺตหนเน
 ปน อัยํ วิเสสฺสตี ทสฺเสนฺโต อาห

พระเถระเมื่อจะแสดงว่าแม้เมื่อคนลวงโลก
 ฆ่าส่วนทั้งสองมีอยู่ ความต่างกันในการ

^๑ ไป. อ. ปาปิจฺจตาปาปธฺมเมหิ.

สุหตัม หนุตติ อตฺตทานนฺติ. โส กุหโก
 อตฺตทานัน หนนฺโต สหตัม กตฺวา หนุตติ
 วินาสฺสตี, ยถา ก็? **วิตฺเสเนว ปกฺขิมาติ,**
วิตฺโสติ ทีปกสกุณฺ, เตน.^๑

ปกฺขิมาติ สากุณฺโก. ยถา เตน
 วิตฺสสกุณฺเนน อณฺเณ สกุณฺเน วณฺเจตฺวา
 หนนฺโต อตฺตทานัน อธิ โลเกปิ หนุตติ
 วิญญฺุครหฺสวชฺชสฺมาวาทีนา, สมฺปรายัน
 ปน ทฺคฺคฺติปริกฺกิลเสเนน หนุตติเยว, น
 ปน เต สกุณฺเน ปจฺจนา หนุตฺติ^๒
 สกุโกติ, เอวํ กุหโกปิ โภทฺตณฺเณน โลกํ
 วณฺเจตฺวา อธิ โลเกปิ อตฺตทานัน หนุตติ
 วิปฺปฏิสสารวิญญฺุครหาทีหิ, ปฺรโลเกปิ
 ทฺคฺคฺติปริกฺกิลเสหิ, น ปน เต^๓
 ปจฺจยทาเยเก อปายทฺกฺขั ปาเปติ.

ฆ่าตนนี้ก็มีอยู่ จึงกล่าวว่า **สุหตัม หนุตติ**
อตฺตทานัน (ผู้ลวงโลกนั้นยอมฆ่าตนได้ง่าย).
 คนลวงโลกนั้น เมื่อฆ่าตนยอมฆ่าได้ง่าย
 คือให้พินาศไป ถ้ามว่า เหมือนอย่างไร?
 ตอบว่า เหมือนนายพรานนกหาอุบาย
 ฆ่านก ฉะนั้น. บทว่า **วิตฺโส** ได้แก่
 นกต่อ, ด้วยนกต่อนั้น.

บทว่า **ปกฺขิมา** ได้แก่พรานนก. พรานนก
 ลวงนกเหล่าอื่น ด้วยนกต่อแล้วฆ่าเสีย
 ชื่อว่าฆ่าตน, ในโลกนี้บ้างด้วยกรรมมี
 สภาวะอันผู้รู้ตีเตียน และเป็นไปกับ
 ด้วยโทษ, แต่ถูกกิเลสครอบด้าน คือทุกฺติ
 ฆ่าในสัมปรายภพที่เดียว แต่ไม่อาจ
 ฆ่าตนเหล่านั้นในภายหลังฉันใด แม้คน
 ลวงโลก ลวงโลกด้วยความโกหก ชื่อว่า
 ฆ่าตนแม้ในโลกนี้ด้วยกรรมมีอันเดือดร้อน
 ในภายหลัง และถูกผู้รู้ตีเตียนเป็นต้น
 แม้ในโลกหน้า ก็ถูกความเศร้าหมอง
 โดยรอบเพราะทุกฺติเบียดเบียนด้วย แต่
 ไม่อาจยังทายกผู้ให้ปัจจัยเหล่านั้น ถึง
 อบายทุกฺขีได้.

^๑ ส. วิตฺโสติ ปกฺขิ, สกุณฺ, เตน.

^๒ ม. ...สวชฺช.

^๓ ม. ปจฺจหนุตฺติ.

^๔ ส. ปริกฺกิลเสหิ ปน เต.

ปัจจุบัน กุหโต ทุกุชิตาย อมพฺผลภาว-
 กรณเนว ทายกั หนตฺตี วุตฺโต, น
 นิพฺผลภาวกรณน.^๑ วุตฺตํ เหนฺติ ภควตา
 “ทุสฺสึลลสฺส มนุสฺสญฺตสฺส ทานํ ทตฺวา
 สหสฺสคฺคณา ทกุชิตา ปาฏิกงฺขิตพฺพา”ติ.^๒
 เตนานห “สุหตฺ หนตฺติ อตฺตทานนฺ”ติ.

เอวํ พาทิรปริมชฺชนมตฺเต จิตา
 ปุคฺคลา สุทฺธา นาม น โหนตฺติ,
 อพฺภนฺตรสุทฺธิยา เอว ปน สุทฺธา โหนตฺตี
 ทสฺสเสนฺโต “น พุราหฺมโณ”ติ ทุตฺติยํ
 คาคมาห. ตสฺสตุเถ : อิริยาปถสณฺจ-
 ปนาทิพหิสมฺปตฺติมตฺเตน พุราหฺมโณ น
 โหนติ, สมฺปตฺติอตุเถ หิ อธิ วณฺณ-สทฺโท.
 อพฺภนฺตเร ปน สึลาทิสมฺปตฺติยา
 พุราหฺมโณ, โหนติ “พาทิตปาไป
 พุราหฺมโณ”ติ กตฺวา.

อีกประการหนึ่ง คนลวงโลก ท่านกล่าว
 ว่า ฆ่าทายกเพราะกระทำทักษิณามีให้
 มีผลมากนั่นเอง มิใช่ด้วยการกระทำมิให้
 มีผลเลย. สมดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้
 ว่า “ให้ทานแก่มนุษย์ผู้ทุศีล ฟังหวัง
 ทักษิณาได้ ๑,๐๐๐ เท่า” เพราะเหตุนี้
 พระเถระจึงกล่าวว่า “สุหตฺ หนตฺติ
 อตฺตทานนฺ” ดังนี้.

บุคคลผู้ตั้งอยู่ในอาการเพียงขาดสี
 แต่ภายนอกอย่างนี้ ย่อมไม่ชื่อว่าผู้บริสุทธิ์,
 แต่ผู้ที่ชื่อว่าบริสุทธิ์ ก็เพราะมีความ
 บริสุทธิ์ ณ ภายในนั่นเอง พระเถระเมื่อ
 จะแสดงดังกล่าวมานี้ จึงกล่าวคาถาที่ ๒
 ว่า น พุราหฺมโณ เป็นต้น. ความของ
 คาถานั้นดังต่อไปนี้ : บุคคลย่อมไม่ชื่อว่า
 เป็นพราหมณ์ด้วยอาการเพียงมีสมบัติ
 ภายนอก เช่นวางอิริยาบถดีงาม เป็นต้น
 เพราะ วณฺณ-คัพทฺนีในที่นี้มีอรรถว่าสมบัติ.
 แต่ผู้ที่ชื่อว่าพราหมณ์ ก็เพราะ
 ถึงพร้อมด้วยศีลสมบัติเป็นต้นในภายใน
 เพราะมีอธิบายว่า “พาทิตปาไป

^๑ อ. ม. การณเนว.

^๒ พ. อ. ๓๔/๔๕๙.

ตสฺมา "ยสฺมี ปาปานิ ลามกานิ
 กมฺมานิ สํวิชฺชนฺติ, เอกํเสน โส กโณห
 นิหีนปฺคฺคโล"ติ สฺขมฺปติ เทวานมินฺท
 ชานาหิ. ตํ สุตฺวา สกฺโก กุหฺกภิกฺขุ
 ตชฺเชตฺวา "ธมฺเม วตฺตาหิ"ติ โอวทิตฺวา
 สกฺกุจฺจานเมว คโต.

วสภตฺเถรคาถาวณฺณนา นิฏฺฐิตา.

ทุกฺนิปาเต ปจฺมวคฺควณฺณนา นิฏฺฐิตา.

พฺราหฺมโณ" (ผู้มีบาปอันลอยแล้ว
 ชื่อว่าพราหมณ์) ดังนี้.

เพราะเหตุนั้น ข้าแต่จอมเทพผู้สุขุมบดี
 ขอพระองค์จงทราบว่ กรรมอันลามก
 มีอยู่ในบุคคลใด บุคคลนั้นชื่อว่าคนดำ
 โดยแท้. ท้าวสักกะสดับคำนั้นแล้ว ชูภิกษุ
 ลวงโลกแล้วโอวาทว่า "ท่านจงประพฤติ
 ธรรม" ดังนี้แล้ว เสด็จกลับไปยัง
 เทวสถานของพระองค์.

พรรณนาคาถาของพระวสภเถระ จบ.

พรรณนาปฐมวรรค ทุกนิบาต จบ.

๒. ทุติยวคฺค

๑. มหาจุนฺทตฺตฺเถรคาถา- วณฺณนา

สุสุสุสาติ อายสฺมโต มหาจุนฺทตฺ-
เถรสฺส คาถา. กา อูปฺตติ? อยมฺปิ
ปุริมพฺพุเรสุ กตาทิกาโร ตตฺถ ตตฺถ ภาเว
ปุณฺณานิ อูปฺจินฺนโต วิปฺสฺสิสฺส ภควโต
กาเล กุมฺภการฺกฺขเล นิพฺพตฺติตฺวา
วิญฺญุตฺติ ปตฺโต กุมฺภการฺกฺขเมน ชีวนฺโต
เอกทิวสฺสํ สตฺถารํ ทิสฺวา ปสนฺนมานโส
เอกํ มตฺติกาปตฺติ สฺวาภิสงฺขตฺติ กตฺวา
ภควโต อทาสิ.

โส เตน ปุณฺณกฺขเมน เทวมนุสฺเสสุ
สฺสรนฺโต อิมสฺมี พฺพุธูปฺปาเท มคฺชรฺกฺข
นาลกคามे รูปสฺริยา พฺราหฺมณฺิยา
ปฺตฺโต สารีปฺตฺตฺเถรสฺส กนิฺฏฺจภาตา
หฺตฺวา นิพฺพตฺติ. **จฺนฺโทติสฺส** นามํ
อโหสิ. โส วยปฺตฺโต ฐมฺมเสนาปฺตี
อนฺุปฺพชิตฺวา ตํ นิสฺสาย วิปฺสฺสนํ
ปฏฺจเปตฺวา ฆณฺฺนโต วายมนฺโต น

๒. ทุติยวรรค

๑. พรรณนาคาถาของ พระมหาจุนฺทเถระ

คาถาของท่านพระมหาจุนฺทเถระ
มีคำว่า **สุสุสุสา** เป็นต้น. มีอุบัติมา
อย่างไร? พระเถระแม้รูปนี้ก็ได้สร้าง
อธิการไว้ในพระพุทธเจ้าในปางก่อนทั้งหลาย
สั่งสมบุญไว้ในภพนั้นๆ ครั้งศาสนาพระ
ผู้มีพระภาคพระนามวิปฺสฺสิ บังเกิดใน
ตระกูลช่างหม้อ รู้ความแล้วเลี้ยงชีพอยู่
ด้วยการทำหม้อ วันหนึ่งเห็นพระศาสดา
มีใจเลื่อมใส กระทำบาตรดินใบหนึ่ง
ระบมให้ดียิ่งถวายพระผู้มีพระภาค.

ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านเวียนว่ายอยู่ใน
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ครั้นพฺพุธูป-
บาทกาลนี้ มาบังเกิดเป็นบุตรของนาง
พฺราหฺมณีชื่อรูปสฺริ เป็นน้องชายของ
พระสารีบุตรเถระ ในบ้านนาลกคาม
แขวงมคฺชรฺรัฐ, ท่านมีนามว่าจุนฺทะ. ท่าน
เจริญวัยแล้วบวชตามพระธรรมเสนาบดี
อาศัยท่านเริ่มตั้งวิปฺสฺสนา เพียรพยายาม

จิรสฺเสว จภิกฺขุโณ อโหสิ. เตน วุตฺตํ อยู่ไม่นานนักก็ได้อภิญญา ๖. ด้วยเหตุนี้
 อปทาน^๑ : ท่านจึงกล่าวไว้ในอปทานว่า :

“นคเร หัสฺวติยา
 กุมฺภกาโร อโหสฺหิ
 อทฺทสฺส วิรชฺชํ พุทฺธํ
 โอฆตฺติณฺณมนาสวํ.

สุกตํ มตฺติกาปตฺตํ
 พุทฺธเสฏฺฐสฺสทาสหิ
 ปตฺตํ ทตฺวา ภควโต
 อชฺชฎตฺสฺส ตาทิโน.

ภเว นิพฺพตฺตมาเนหิ
 โสณฺณถาเล ลภามหิ
 ฐปฺมเย จ โสวณฺเณ
 ตฎฺฎิกเก^๒ จ มณฺีมเย.

ปาติยา^๓ ปริภุญฺชามิ
 ปุณฺณกมฺมสฺสิทฺถิ ผลิ
 ยสฺสาว ชนฺานญจ^๔
 อคฺคภูโต จ โหมหิ.

“ข้าพระองค์ เป็นช่างหม้ออยู่ในนคร
 หังสวดี ได้เห็นพระพุทธรเจ้า
 ผู้ปราศจากกิเลสฐลี มีโอชะอัน
 ชำมได้แล้ว ไม่มีอาสวะ.

ข้าพระองค์ได้ถวายบาตรดินที่ทำดี
 แล้ว แต่พระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐสุด
 ครั้นถวายบาตรแก่พระผู้มีพระภาค
 ผู้ตรง ผู้คงที่แล้ว.

เมื่อข้าพระองค์เกิดในภาพ ย่อมได้
 ภาชนะทอง และงานที่ทำด้วยเงิน
 ทำด้วยทอง และทำด้วยแก้วมณี.

ข้าพระองค์บริโภคในถาด นี้เป็นผล
 แห่งบุญกรรม ข้าพระองค์เป็น
 ผู้เลิศกว่าชนทั้งหลายโดยยศ.

^๑ พุ. อ. ๓๓/๑๔๓.

^๒ โป. อ. ตฎฎิกเก.

^๓ ฉ. ปาติโย.

^๔ ฉ. ยสฺวานญจ ฐนฺานญจ.

ยถาปี ภาททเก เขตเต
 วิหิ อปฺปมฺปิ โรปีติ
 สมฺมา ธารี ปวสฺสนฺเต^๑
 ผลิ โตเสติ กสฺสกิ.

ตเถวิทฺติ ปตฺตทานิ
 พุทฺธเขตฺตมฺหิ โรปีติ
 ปิตฺติธารเ ปวสฺสนฺเต
 ผลิ เม^๒ โตสยิสฺสติ.

ยาวตา เขตฺตา วิชฺชุนฺติ
 สงฺฆาปี จ คณาปี จ
 พุทฺธเขตฺตสโม นตฺถิ
 สุขโท^๓ สพุพฺพานินิ.

นโม เต ปุริสาชญฺญ
 นโม เต ปุริสฺสุตฺตม
 เอกปตฺติ ททิตฺวาน
 ปตฺโตมฺหิ อจลํ ปทํ.

เอกนวุติโต กปฺเป
 ยิ ปตฺตมททิตฺตา

พืชถึงแม้จะน้อย แต่หว่านลงในนาดี เมื่อฝนยังท้อธารให้ตกลงทั่วโดยชอบ และย่อมยังชาวนาให้ยินดีได้ ฉันท.

การถวายบาตรนี้ก็ฉันทนั้น ข้าพระองค์ได้หว่านลงในพุทธเขต เมื่อท้อธารคือปีติตกลงอยู่ ผลจักทำข้าพระองค์ให้ยินดี.

เขตคือหมู่และคณะมีประมาณเท่าใดที่จะให้ความสุขแก่สรรพสัตว์เสมอด้วยพุทธเขตไม่มีเลย.

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นบุรุษอาชาไนย ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นอุดมบุรุษ ข้าพระองค์ ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าพระองค์ได้บรรลুবทอันไม่หวั่นไหวก็เพราะได้ถวายบาตรใบหนึ่ง.

ในกัณฑ์ที่ ๙๑ แต่ภัทรรกัณฑ์นี้ ข้าพระองค์ได้ถวายบาตรใด ในกาลนั้นด้วย

^๑ ฉ. ปเวจฺจนฺเต, ส. สมฺมาธารเ ปวสฺสนฺเต.

^๒ ฉ. มํ.

^๓ อ. สุขทานตฺตปาณินิ.

ทุกุคตี นากิชานามิ
ปตฺตทานสุสิทฺ ฌลฺ.

การถวายบาตรนั้น ข้าพระองค์ไม่
รู้จักทุกุคตีเลย นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายบาตร.

กิเลสา ฉมาปีตา มยฺหํ
ฯเปฯ กตฺ พุทฺธสุสฺ สาสนนุ"ติ.

ข้าพระองค์ เผากิเลสทั้งหลายแล้ว
ฯลฯ คำสอนของพระพุทธเจ้า
ข้าพระองค์ได้ทำเสร็จแล้ว" ดังนี้.

ฉฬภิญโญ ปน หุตฺวา อตฺตนา
ปฏิลทฺธสมปตฺติยา การณญฺตํ คุรูปนิสฺสยํ
วิเวกवासณฺจ^๑ กิตฺเตนฺโต :

ก็ครั้นท่านบรรลุภิญญา ๖ แล้ว
เมื่อจะระบุงการเข้าอาศัยอยู่ในสำนักครู
และการอยู่อย่างวิเวกอันเป็นเหตุแห่งสมบัติ
ที่ตนได้แล้ว ได้กล่าวคาถา ๒ คาถาว่า :

๑๔๑. "สุสุสุสา สุตฺวทฺตมฺนิ
: สุตฺ ปณฺณาย วทฺตมฺนิ
ปณฺณาย อตฺถํ ชานาติ
ณาโต อตฺถิ สุขาวโห.

๑๔๑. "การฟังดี เป็นเหตุให้ผู้ฟังเจริญ
การฟัง เป็นเหตุให้เจริญปัญญา
บุคคลจะรู้ประโยชน์ ก็เพราะ
ปัญญา ประโยชน์ที่บุคคลรู้แล้ว
ย่อมนำสุขมาให้.

๑๔๒. "เสเวถ ปนฺตานิ^๒ เสนาสนานิ
จเรยฺย สํโยชนวิปฺปโมกฺขํ
สเจ รตี นาริคฺจฺเจยฺย ตตฺถ
สํเม วเส รกฺขิตฺตฺโต สตีมา"ติ^๓

๑๔๒. "ภิกษุควรชองเสพเสนาสนะอันสงัด
ควรประพฤติธรรมอันเป็นเหตุให้จิต
หลุดพ้นจากสังโยชน์ ถ้ายังไม่ได้
ประสบความสำเร็จในเสนาสนะอัน

^๑ ม. วิเวกवासณฺจ.

^๒ ส. ปนฺตานิ.

^๓ พ. เถร. ๒๖/๒๙๐.

คาถาทวยย์ อภาสิ.

ตตถ **สุสุสุสา**ติ โสตพพยุตตสุส
 สพพสุตสุส โสตุมิจญา, ครุสนุนิวาโสปี.
 ทิฏฐณฺหมิกาทิเกทํ หิ อตถํ
 โสตุมิจจนฺเตน^๑ กลฺยาณมิตฺเต
 อฺปสงฺกมิตฺวา วตฺตกรณฺน ปยฺริปาสิตฺวา^๒
 ยทา เต ปยฺริปาสนาย อาราทิตจิตฺตา
 กณฺฺจ อฺปนิสํทิตฺกามา โหนฺติ, อถ เน
 อฺปนิสํทิตฺวา อธิคตาย โสตุมิจฺจนาย
 โอิหิตโสเตน โสตพพํ โหตีติ
 ครุสนุนิวาโสปี **สุสุสุสา**เหตุตตาย "สุสุสุสา"ติ
 วุจฺจติ. สา ปนายํ **สุสุสุสา** สจฺจปฏฺิจฺจ-
 สมฺบุปาทาทีปฏฺิสํยุตฺตํ สุตํ ตํสมฺมุคฺคิโน
 ปุคฺคฺลสุส วทฺเตมฺติ พฺรุเหตีติ **สุตวทฺตมฺนี**
 พานุสจฺจการีติ อตฺถเ.

สังัดและธรรมนั้น ก็ควรเป็นผู้มี
 สติรักษาตนอยู่ในหมู่สงฆ์".

บทว่า **สุสุสุสา** ในคาถาที่ ๑ นั้น
 ได้แก่ ผู้ปรารถนาจะฟังสุตตะทั้งปวงอัน
 ประกอบด้วยสิ่งที่ควรฟัง, แม้การอยู่ใน
 สำนักครูก็ชื่อว่าสุสุสุสา. จริงอยู่ ผู้
 ปรารถนาจะฟังอรรถอันต่างด้วยประโยชน์
 มีประโยชน์ในปัจจุบันเป็นต้น เข้าหา
 กลฺยาณมิตร เข้าไปใกล้ด้วยการกระทำ
 วัตรปฏิบัติ เมื่อใดเขาเหล่านั้นมีจิตยินดี
 ในการเข้าคบหาเป็นผู้ใคร่เข้านั่งใกล้ เมื่อ
 นั้นพึงเป็นผู้ตั้งใจฟังด้วยความปรารถนา
 จะฟังในสิ่งที่บุคคลเข้าไปนั่งใกล้แล้ว
 บรรลุ. แม้การอยู่อาศัยในสำนักครู ท่าน
 ก็เรียกว่า "สุสุสุสา" (ผู้ฟัง) เพราะเป็น
 เหตุให้ได้สดับฟังด้วย. ก็การสดับฟังนี้
 ย่อมทำสุตตะอันประกอบด้วยสัจจะและ
 ปฏฺิจฺจสมฺบุปาตเป็นต้นให้เจริญ คือให้
 เพิ่มพูนแก่บุคคลผู้พร้อมเพียงด้วยสุตตะนั้น
 ฉะนั้น จึงชื่อว่า**สุตวทฺตมฺนี** (เป็นเหตุให้
 เจริญด้วยสุตตะ) หมายความว่า กระทำ
 ให้เป็นพหูสูต.

^๑ ส. โสตุมิจจนฺโต.

^๒ ส. ปยฺริปาสนนฺติ.

สุดํ ปญญา ยวตฺตมนฺติ ยํ ตํ "สุตฺตโร
สุตฺตสนฺนิจโย"ติ,^๑ "อิเธกัจจสุส พหุํ สุตํ
โหติ สุตฺตํ . เคยฺยํ เวยฺยากรณนุ"ติ^๒ จ
เอวมาทึนา นเยน วุตฺตํ พานุสจฺจํ, ตํ
อกุสลปฺปหานกุสลลาภิคมนเหตุฏฺฏํ ปญญํ
วทฺตเมตฺตีติ สุตํ ปญญา ยวตฺตมนฺ.

วุตฺตญฺเอยหํ ภาควตา :

"สุตฺตาวุโ โข ภิกฺขเว^๓
อริยสาวโก อกุสลํ ปชหติ, กุสลํ
ภาเวติ, สาวชฺชํ ปชหติ, อนวชฺชํ
ภาเวติ, สุทฺธํ อตฺตานํ ปรีหเรตี"ติ.^๔

ปญญา อตฺถํ ชานาตีติ
พหุสฺสุโต สุตมยญาณ จิตฺตํ ปฏฺิปปตฺตี
ปฏฺิปปชฺชนฺโต สุตานุสาเรน อตฺตูปปริกฺขาย
ธมฺมนิชฺฌาเนน ภาวนาย จ โลกีย-
โลกุตฺตรภทฺ ํ ทิฏฺฐธมฺมาทิวภาคํ

บาทคาถาว่า สุตํ ปญญา ยวตฺตมนฺ
ความว่า พานุสจจะที่ท่านกล่าวไว้โดยนัย
เป็นต้นว่า "ผู้ทรงสุตะ ผู้สั่งสมสุตะก็ดี"
และว่า "บุคคลบางคนในโลกนี้มีสุตะ
เคยยะ ไวยากรณะ ได้สดับแล้วมาก"
ดังนี้ก็ดี อันใดนั้น ย่อมทำปัญญาอันเป็น
เหตุให้ละอกุศลและบรรลুকุศล เจริญขึ้น
ดังนั้น สุตะจึงเป็นเหตุให้ปัญญาเจริญ.

สมดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า :

"ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระอริย-
สาวกผู้มีสุตะเป็นอาวุธ ย่อมละ
อกุศล ย่อมยังกุศลให้เจริญ, ย่อม
ละสิ่งที่มีโทษ ย่อมยังสิ่งที่ไม่มีโทษ
ให้เจริญ ย่อมรักษาตนให้บริสุทธิ์
ได้".

บาทคาถาว่า ปญญา อตฺถํ
ชานาติ ความว่า ผู้เป็นพหูสูต ดำรง
อยู่ในสุตมยญาณ ปฏิบัติตามข้อปฏิบัติ
นั้นอยู่ ย่อมรู้ทั่ว ย่อมรู้แจ้งอรรถอันต่าง
ด้วยโลกียะและโลกุตระ อันมีทิฏฐธรรม

เถรคาถา.ป-ท.๓-๑๗

^๑ ม. มุ. ๑๒/๓๙๘, อัง. จตุกก. ๒๑/๒๙.

^๒ อัง. จตุกก. ๒๑/๘.

^๓ ไป. อี. สุตฺวา จ โข ภิกฺขเว.

^๔ อัง. สุตฺตก. ๒๓/๑๑๐, ๑๑๑.

ทุกุขาทีวิภาคญจ อตถิ ยถาภูตติ
 ปชานาติ จ ปฏิวิชุณฺติ จ, เตนาห
 ภควา :

เป็นต้นเป็นวิภาค และมีสัจจะมีทุกุข
 เป็นต้นเป็นวิภาค ด้วยการเข้าไปเห็น
 อรรถตามแนวแห่งสุตะ และด้วยภาวนา
 ด้วยการตัดสินธรรม, เพราะเหตุนั้น
 พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า :

“สุตฺตสฺส (ยถาปริยตฺตสฺส)^๑
 อตฺถมญฺญา ย ญฺมมญฺญา
 ญฺมานุญฺมปฺปปฏิปฺนุโน โหตี”ติ.^๒

“ภิกษุผู้บรรลุ ธรรมแห่งสุตะ
 (ตามที่ตนได้เรียนมาแล้ว) ย่อมเป็น
 ผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม” ดังนี้.

“ธตานิ^๓ ญฺมานิ อตถิ
 อฺปปริกฺขติ, อตถิ อฺปปริกฺขโต
 ญฺมา นิชฺฌานํ ขมนฺติ, ญฺม-
 นิชฺฌานกฺขณฺติยา สติ จฺนุโท
 ชายติ, จฺนุทชาโต อฺสุสฺสหติ,
 อฺสุสฺสहितฺวา ตฺลฺเลติ, ตฺลฺลยิตฺวา ปทหติ,
 ปหิตตฺโต สมานิ กาเยน เจว
 ปรมสจฺจํ สจฺจิกโรติ, ปญฺญา ย จ
 นํ อตีวิชฺฌ ปสฺสตี”ติ^๔ จ.

“และว่า ภิกษุยอมเข้าไปเพ่ง
 อรรถแห่งธรรมที่ตนทรงไว้แล้ว เมื่อ
 เพ่งอรรถ ธรรมยอมควรแก่อันเพ่ง
 เมื่อธรรมควรแก่อันเพ่งมีอยู่ จันตะ
 ย่อมเกิด ผู้มีจันตะเกิดแล้วย่อม
 อุตสาหะ, ครั้นอุตสาหะแล้วย่อม
 ชังใจ ครั้นชังใจแล้ว ย่อมตั้งใจ,
 ผู้มีใจอันสงบไปแล้ว ย่อมกระทำ
 ให้แจ่มสัจจะอย่างยิ่ง ด้วยกายและ
 ย่อมรู้แจ่มเห็นธรรมนั้นด้วยปัญญา”
 ดังนี้.

^๑ () นตฺถิ ปาลี.

^๒ อจฺ. จตฺก. ๒๑/๘.

^๓ ม. ธตานิ.

^๔ ม. ม. ๑๓/๖๐๕.

ฌาโต อตฺถิ สุขาวโหติ ยถาวุตฺโต
 ติฏฺฐจรมฺมิกาทีอตฺถิ เจว ทุกฺขาทีอตฺถิ
 ๑ ยถาวโต^๑ ฌาโต อธิคโต โลกีย-
 โลกุตฺตรเกทํ สุขํ อวหติ นิปฺผาเทตีติ
 อตฺถิ.

จิตาย^๒ ภาวนาปญฺญา
 สุตมตฺเตเนว น สีชฺฆมตีติ ตสฺสา
 ปฏฺิพฺพชฺชนวธี ทสฺเสนฺนโต “เสเวถ ๗เปฯ
 วิปฺปโมกฺขนฺ”ติ อห. ตตฺถ เสเวถ
 ปนฺตานิ เสนาสนานีติ กายวิเวกมาห.
 เตน สํโยชนปฺปหานสฺส ๑ วกฺขมานตฺตา
 วิเวการหสฺเสว วิเวกวาโสตี^๓ สีลสํวราทโย
 อธิ อวุตฺตสีทฺธา เวทิตพฺพา.

บาทคาถาว่า ฌาโต อตฺถิ
 สุขาวโห ความว่า ผู้มีทิฏฐธรรมเป็นต้น
 เป็นประโยชน์ และผู้มีสัจจะ มีทุกข์
 เป็นต้นเป็นประโยชน์ ตามที่กล่าวแล้ว
 อันตนรู้แล้ว บรรลุแล้ว ตามความเป็นจริง
 ย่อมนำความสุขอันต่างด้วยโลกียะและ
 โลกุตระมาให้ คือย่อมยังความสุขให้
 สำเร็จ ดังนี้.

บุคคลย่อมจะไม่สำเร็จ ด้วยเหตุ
 เพียงสุตะอย่างเดียว ด้วยภาวนาปัญญา
 ที่ตั้งอยู่แล้ว ฉะนั้น พระเถระเมื่อจะแสดง
 วิธีปฏิบัติเพื่อปัญญานั้น จึงกล่าวว่า
 “เสเวถ ๗เปฯ วิปฺปโมกฺข์”. คำว่า
 จงเสพเสนาสนะอันสงัด ในคานานั้น
 ท่านกล่าวถึงกายวิเวก. เพราะเหตุนั้น
 การอยู่อย่างสงัด ก็สำหรับผู้ควรแก้วิเวก
 เท่านั้น เพราะการละสังโยชน์อันท่าน
 กำลังกล่าวถึงอยู่ ฉะนั้น สีลสังวรเป็นต้น
 พึงทราบว่ามีความสำเร็จอันมิได้กล่าวไว้
 ในที่นี้.

^๑ ส. ยถาวโต.

^๒ ส. อ. ฐตาย.

^๓ ม. วิเวกวาโสตี.

จเรยฺย สํโยชนวิปฺปโมกฺขนฺตฺติ ยถา
 สํโยชนเนหิ จิตฺตํ วิปฺปมฺจุจฺติ, ตถา
 วิปัสสนาภาวณํ มคฺคภาวณญฺจ จเรยฺย
 ปฏฺิปปชฺเชยฺยยาติ อตฺถโก. **สเจ รติ**
นาริศจฺเจยฺย ตตฺถาติ เตสุ ปนฺตเสนา-
สเนสุ ยถาลทฺเธสุ อธิกฺุสลธมฺเมสุ จ
รติ ปุพฺพเพนาปรํ วิเสสสุส อลามโต
อมิรติ น ลภยฺย, สํเม ภิกฺุชฺสมฺมุเห
รฺกฺุชิตตฺโต กมฺมฏฺุจฺจานปริคฺคณฺหนโต^๑
รฺกฺุชิตจิตฺโต ฉสุ ทฺวาเรสุ สติอารกฺุชาย
อุปฏฺุจฺปนเนน สติมา วเสยฺย วิหเรยฺย,
เอวํ วิหรนฺตสุส จ อปี นาม สํโยชน-
วิปฺปโมกฺโข ภเวยฺยยาติ อธิปฺปาโย.

มหาจฺุทฺถเถรคาถาวณฺณนา

นินฺุจิตา.

บาทคาถาว่า จเรยฺย สํโยชนวิปฺปโมกฺขํ
 ความว่า จิตจะหลุดพ้นจากสังโยชนนี้ได้
 ด้วยประการใด ก็พึงประพฤติ พึงปฏิบัติ
 วิปัสสนาภาวนาและมรรคภาวนา ด้วย
 ประการนั้น. บาทคาถาว่า **สเจ รติ**
นาริศจฺเจยฺย ตตฺถ อธิบายว่า ภิกษุไม่
 พึงได้ความยินดียิ่ง เพราะไม่ได้ความ
 ยินดีคุณวิเศษทั้งเบื้องต้นเบื้องปลายใน
 เสนาสนะอันสงัดนั้น และในธรรมอันเป็น
 กุศลอันยิ่งตามที่ตนได้แล้ว ก็พึงเป็นผู้
 รักษาตนไว้ในสงฆ์ คือหมู่แห่งภิกษุ
 (และ) รักษาจิตไว้โดยกำหนดกรรมฐานไว้
 มีสติอยู่, พักอยู่ด้วยการเข้าไปตั้งไว้ด้วย
 การรักษาด้วยสติในทวารทั้ง ๖ เถิด. และ
 เมื่ออยู่ได้อย่างที่กล่าวมานี้ ก็จักพึงเป็น
 ผู้ล่วงพ้นสังโยชนได้บ้าง ดังนี้.

พรรณนาคาถาของพระมหาจฺุทฺถเถระ

จป.

^๑ ส. อ. กมฺมฏฺุจฺจานปริพฺพทฺุชิต.

๒. โชติทาสตุเถรคาถา-

วณฺณนา

เย โข เตติ อายสมโต
โชติทาสตุเถรสฺส คาถา. กา อูปฺตติ?
อยมปี ปุริมพฺพุเธสุ กตาทิกาโร ตตฺถ
ตตฺถ ภเว ปุณฺณานิ อูปจฺฉินฺนุโต สีขิสฺส
ภควโต กाले กุลเคเห นิพฺพตฺติตฺวา
วิญฺญุตํ ปตฺโต เอกทิวสํ สตุถารํ
ปิณฺฑาย คจฺฉนฺตํ ทิสฺวา ปสฺนุนจฺตฺโต
กาสุมาริกผลํ อทาสี.

โส เตน ปุณฺณกมฺเมน เทวมนุสฺเสสุ
สํสรวฺนโต อิมสฺมี พุทฺธูปฺปาเท ปาทิยตฺถ-
ชนปเท^๑ วิภวสมฺปนฺนสฺส พุราหฺมณสฺส
ปฺตฺโต หุตฺวา นิพฺพตฺติ, โชติทาสิโนสฺส
นามํ อโหสิ. โส วิญฺญุตํ ปตฺวา
สมรฺวสนฺโต^๒ เอกทิวสํ มหากสฺสปตฺเถรํ
อตฺตโน คาเม ปิณฺฑาย จรฺนตํ ทิสฺวา
ปสฺนุนจฺตฺโต โภเชตฺวา เถรสฺส สนฺติเก
ธมฺมํ สุตฺวา อตฺตโน คามสฺมีเป ปพฺพเต

๒. พรรณนาคาถาของ

พระโชติทาสเถระ

คาถาของท่านพระโชติทาสเถระ
มีคำว่า เย โข เต เป็นต้น. มีอุบัติ
มาอย่างไร? พระเถระแม้รูปนี้ก็ได้สร้าง
อธิการไว้ในพระพุทธเจ้าในปางก่อนทั้งหลาย
สั่งสมบุญไว้ในภพนั้นๆ ครั้นศาสนาของ
พระผู้มีพระภาคพระนามว่าสีขี บังเกิด
ในเรือนแห่งตระกูล รู้ความแล้ว วันหนึ่ง
เห็นพระศาสดากำลังเสด็จบิณฑบาตอยู่
มีใจเลื่อมใส จึงถวายผลไม้มะรืนแด่
พระองค์.

ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านเวียนว่ายอยู่ใน
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย. ครั้นพุทฺธูป-
บาทกาลนี้ มาบังเกิดเป็นบุตรพราหมณ์
ผู้มั่งคั่งด้วยสมบัติ ในปาทิยตฺถชนบท.
ท่านมีนามว่า โชติทาส. ท่านรู้ความแล้ว
ครอบครองเรือนอยู่ วันหนึ่งเห็นท่าน
พระมหากัสสปเถระกำลังเที่ยวบิณฑบาต
อยู่ในหมู่บ้านของตน มีใจเลื่อมใส นิมนต์
ให้ฉันแล้วฟังธรรมในสำนักของท่าน จึง

^๑ ส. อ. ปานิยตฺถชนปเท.

^๒ ส. อ. สมรฺวสํ วสนฺโต.

มหนต์ วิหาริ กาเรตฺวา เถริ ตตฺถ
 วาเสตฺวา จตฺตฺหิ ปจฺจเยหิ อฺปฏฺจหนฺโต
 เถรสฺส ฐมฺมเทสฺนาย ปฏฺฐิตฺตฺสเวโค
 ปพฺพชิตฺวา วิปฺสฺสนาย กมฺมํ กโรนฺโต
 น จิรสฺเสว จพฺพิณฺโณ อโหสิ. เตน
 วุตฺตํ อปทานํ^๑ :

“กณิการิวั ไชตฺนตฺตํ
 นิสินฺนํ ปพฺพตฺนตฺเร
 อทฺทสํ วิรชํ พุทฺธํ
 โลกเชฏฺจํ นราสภํ.

ปสฺนุนจิตฺโต สฺมโน
 สิริเร กตฺวาน อณฺชลิ
 กาสุมาริกมาทาย
 พุทฺธเสฏฺจสฺสทาสหํ.

เอกตีเส อิตฺโต กปฺเป
 ยํ ผลํ อทฺทิตฺตทา
 ทฺคฺคตี นามิชานามิ
 ผลทานสฺสลิทํ ผลํ.

ให้สร้างวิหารใหญ่ไว้ ณ บรรพตใกล้บ้าน
 ของตน นิมนต์ให้พระเถระอยู่ในวิหารนั้น
 บำรุงด้วยปัจจัย ๔ อยู่ ได้ความสังเวช
 เพราะพระธรรมเทศนาของพระเถระ จึง
 ออกบวชบำเพ็ญวิปัสสนาไม่นานนักก็ได้
 อภิญญา ๖. ด้วยเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวไว้
 ในอปทานว่า :

“เราได้พบพระพุทธเจ้า ผู้ปราศจาก
 กิเลสธุลี เศษฐบุรุษของโลกประเสริฐ
 กว่านรชน ไชติช่วงเหมือนต้น
 กวรรณิการิ ประทับนั่งอยู่ที่ชอก
 ภูเขา.

เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส
 ประนมกรอัญชลี เหนือเศียรเกล้า
 แล้วเอาผลไม้มะรืน ถวายแด่พระ-
 พุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

ในกัปที่ ๓๑ แต่ภัทรกัปนี้ เราได้
 ถวายผลไม้ใด ในกาลนั้น ด้วยการ
 ถวายผลไม้ นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย
 นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

^๑ พ. อ. ๓๓/๑๔๔.

กิเลสา ฉาปีตา มยฺหํ
 ๗เปฯ กตํ พุทฺธสฺส สาสนฺนํ”ติ.

ฉพฺภิณฺโณ ปน หุตฺวา ตีณิ
 ปิฎกานิ อุกฺคเหตฺวา วิเสสโต วินยปิฎเก
 สุกฺกสลาภํ ปตฺวา ทสฺวสฺสิโก
 ปริสุปฺภจาโก ๑ หุตฺวา พหฺุหิ ภิกฺขุหิ
 สทฺธิ ภควนฺตํ วนฺทิตฺตํ สาวตฺถิ คจฺจนฺโต
 อนฺตรามคฺเค อทฺธานปริสุสมฺวิโนทนต์ถิ
 ติตฺถิยานํ อารามํ ปวิสิตฺวา เอกมนฺตํ
 นิสินฺโน เอกํ ปญฺจตปี ตปนฺตํ
 พฺราหฺมณํ ทิสฺวา “กิ พฺราหฺมณ
 อณฺณสฺมี ตปนีเย อณฺณํ ตปตี”ติ อห.
 ตํ สุตฺวา พฺราหฺมณเณ กุปีโต “โก
 มฺนุชฺก กิ อณฺณํ ตปนียนฺ”ติ อห.
 เถโร ตสฺส :

“โกโป” ๑ อีสฺสา พรฺเหจฺนา^๒ ๑
 มาโร ๑ สารมฺภมโท ปมาโท

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ๗๗
 คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำ
 เสร็จแล้ว” ดังนี้.

ก็ครั้งท่านได้อภิญญา ๖ แล้ว เรียน
 พระไตรปิฎกถึงความเป็นผู้ฉลาด เป็น
 อันดีในวินัยปิฎก โดยพิเศษมีพรรษา ๑๐
 และอุปัฏฐากบริษัทด้วย จึงไปกรุงสาวัตถี
 เพื่อถวายบังคมพระผู้มีพระภาคพร้อมทั้ง
 ภิกษุเป็นอันมาก ในระหว่างทางเข้าไปสู่
 อารามของเดียรถีย์ เพื่อบรรเทาความ
 เหน็ดเหนื่อยในการเดินทาง นั่งอยู่ ณ
 ส่วนสุดข้างหนึ่ง เห็นพราหมณ์คนหนึ่ง
 กำลังเผาตบะ ๕ อยู่ จึงพูดว่า “พราหมณ์
 เมื่อมีสิ่งอื่นเผาอยู่ ยังเอาสิ่งอื่นมาเผา
 อีกหรือ”. พราหมณ์ฟังคำนั้นแล้วก็โกรธ
 จึงกล่าวตอบว่า “ท่านสมณะไล่น สิ่งอื่น
 ที่เผาอยู่คืออะไร” พระเถระแสดงธรรม
 ด้วยคาถาแก่พราหมณ์นั้นว่า :

“ความโกรธ ความริษยา และการ
 เบียดเบียนผู้อื่น กิเลสमार สารัมภะ

^๑ ส. อ. โกโธ.

^๒ อ. พรหมภนา, ก. พรโมทนา.

ตณฺหา อวิชชา ภวสงฺคตึ ๑
เต ตปฺปนียา น หิ^๑ รูปขนฺโธ"ติ
คาถาย ธมฺมํ เทเสสิ.

ตี สุตฺวา โส พฺราหฺมณฺเ ตสฺมี
ติตฺติยาราเม สพุเพ อญฺญติตฺติยา ๑
เถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชฺชิสฺส. เถโร เตหิ
สทฺธิ สวตฺถึ คนฺตุวา ภควนฺตํ
วณฺหิตฺวา กติปาทำ ตตฺถ วสิตฺวา อตฺตโน
ชาติภฺมึเยว คโต ทสฺสนตฺถํ อูปคเตสฺส
ณาทเกสฺส นานาลทฺธิเก ยญฺญสฺสทฺธิเก
โอวทฺนฺโต :

๑๔๓. "เย (^๒) โข เต เวจฺมิสฺสเสน^๓
นानตฺเตน^๔ ๑ กมฺมฺนา
มนุสฺเส อปรฺนฺธนฺติ
ผรฺสุปกฺกมา ชนา
เตปี ตตฺถเวว กิรฺนฺติ
น หิ กมฺมํ ปนฺสฺสติ.

และมทះ ความประมาท ตัณหา
อวิชชา ความติดข้องอยู่ในภพ
สิ่งเหล่านี้แหละเผาอยู่ ไม่ใช่รูปขันธ์
ดอก".

พราหมณ์นั้นกับอัญญเดียรถีย์ทั้งหมดใน
อารามนั้น พังกรรมเทศนานั้นแล้วออก
บวชในสำนักของพระเถระ. พระเถระกับ
ภิกษุเหล่านั้นไปถึงกรุงสาวัตถีแล้ว ถวาย
บังคมพระผู้มีพระภาคแล้วพักอยู่ ณ ที่นั้น
๒-๓ วัน จึงกลับไปยังชาติภูมิของตน
เมื่อพวกญาติเข้ามาเยี่ยมจึงโอวาทถึงใน
เรื่องลัทธิต่าง ๆ อันทำให้ยัญบริสุทธ์กล่าว
คาถา ๒ คาถาว่า :

๑๔๓. "ชนเหล่าใดแล พยายามในทาง
ร้ายกาจ ย่อมเบียดเบียนมนุษย์
ทั้งหลาย ด้วยการกระทำอันเจือ
ด้วยความฉุนผลันก็ดี ด้วยการ
กระทำมีความประสงค์ต่าง ๆ ก็ดี
ชนเหล่านั้นกระทำทุกขให้แกผู้อื่น

^๑ อ. ตปนียา หิ น.

^๒ ก. จสทฺโท ทิสฺสติ.

^๓ ก. เวจฺมิสฺสเสน, ส. เวสฺมิสฺสเสน, อ. เวชฺมิสฺสเสน.

^๔ ก. นานตฺเตน.

ฉันใด แม้ผู้อื่นก็ยอมทำทุกข์
ให้แก่ตน ฉันนั้น.

๑๔๔. ยัม กโรติ นโร กมัม
 กลุยานัม ยทิ ปาปกัม
 ตสฺส ตสฺเสว ทายาโท
 ยัม ยัม กมัม ปกุกฺกพฺตีมฺ"^๑
คาถาทวยัม อภาสิ.

๑๔๔. นรชนทำกรรมใดไว้ดีหรือชั่วก็ตาม
ยอมเป็นผู้รับผลแห่งกรรม ที่ตน
ทำไว้นั้นโดยแท้".

ตตฺถ เยติ อนิยฺมฺทฺเทโส. เตติ
อนิยฺมโต เอว ปฏฺินิทฺเทโส. ปททฺวยสฺสาปิ
“ชฺนา”ติ อิมินา สมฺพนฺโธ. โชติ
นิปาตมตฺตัม. เวชฺมิสฺเสนาติ วรตฺต-
ชฺนุทาทินา สีสาทิสฺสู เวชทาเนน.
“เวชมิสฺเสนา”ติปิ^๒ ปาลิ, โส เอวตฺโถ.

บทว่า เย ในคาถานั้น เป็นอุเทศ
โดยอนิยฺม. บทว่า เต เป็นปฏินิเทศ
โดยไม่นิยฺมเหมือนกัน. ทั้ง ๒ บทนั้น
สัมพันธ์เข้ากับบทว่า “ชฺนา” นี้. ศัพท์ว่า
โช เป็นเพียงนิบาต. บทว่า เวชมิสฺเสน
ได้แก่ด้วยการให้เครื่องผูกมัดเป็นต้น
มีความประเสริฐ และเป็นท่อนเป็นต้น.
บาลีว่า “เวชมิสฺเสน” ก็มี เนื้อความก็เป็น
อย่างนั้นเหมือนกัน.

นानตฺเตน จ กมฺมฺนาติ หนนฺฆาตฺน-
หตฺถปาทาทีจฺเชทฺเนน ชุทฺทกฺเสฟ-
ทานาทินา^๓ จ นานาวิธเณ ปฺรฺุปฆาต-
กมฺเมเน. มนุสฺเสติ นิตฺสฺสนมตฺตัม, ตสฺมา

บาทคาถาว่า นานตฺเตน จ กมฺมฺนา
ความว่า ด้วยกรรมคือการเบียดเบียน
ผู้อื่นมีอย่างต่าง ๆ ด้วยอันตัดมีอันตัดมี
และทำเป็นต้น คือด้วยการฆ่าและ

^๑ ชุ. เถร. ๒๖/๒๙๐.

^๒ ส. เวชมิสฺเสนาติปิ.

^๓ ส. ชุทฺทกฺกาเว เวชฺนาทินา,

อิ. ชุทฺทกฺเวลาทานาทินา.

เย เกจิ สตุเตหิ อธิปปาโย.

อุปรนุณตตีติ วิพาธเนตติ. ผรุสฺสปุกฺกมาติ
ทารุณปโยคา, กุรุรกมฺมนุตฺตาติ อตุโถ.
ชนาติ สตุตา. เตปี ตตุเถว กีรฺนตตีติ
เต วุตฺตปฺปการา ปุคฺคลา ยาหิ
กมฺมการณานิ^๑ อญฺเณ พาริสุ. ตตุเถว
ตาสุเยว การณาสฺ สยมฺปิ กีรฺนตติ
ปฺกฺขิปฺปนตติ, ตถารูปิเยว ทุกฺขิ อญฺญวณตตีติ
อตุโถ. “ตเถว กีรฺนตตี”ติ จ ปาโจ, ยถา
สยฺม อญฺเณสฺ ทุกฺขิ อภิสุ, ตเถว
อญฺเณหิ กรียณตติ, ทุกฺขิ ปาปฺปนตตีติ
อตุโถ, กสฺมา? น หิ กมฺมํ ปนสฺสตี
กมฺมํ หิ เอกมฺนตฺติ อุปฺจิตฺติ วิปากิ^๒
อทตฺวา น วิคจฺจตติ, อวเสสฺสปจฺจย-
สมวาเย วิปจฺจเตวตติ อธิปปาโย.

ทำลาย และด้วยกิจมิให้เลสเล็ก ๆ น้อย ๆ
เป็นต้น. บทว่า มนุสฺเส เป็นเพียง
ตัวอย่าง อธิบายว่า ตสฺมา เย เกจิ
สตุเต (สัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง).

บทว่า อุปรนุณตติ แปลว่าย่อมเบียด-
เบียน. บทว่า ผรุสฺสปุกฺกม ได้แก่ ประโยค
ที่โหดร้าย อธิบายว่า การกระทำ
อันโหดเหี้ยม. บทว่า ชนา ได้แก่สัตว์
ทั้งหลาย. บาทคาถาว่า เตปี ตตุเถว
กีรฺนตติ บุคคลมีประการดังกล่าวมา
เหล่านั้น เบียดเบียนแล้วซึ่งสัตว์เหล่าอื่น
ด้วยเหตุแห่งการกระทำเหล่าใด แม้นตนเอง
ก็ย่อมถูกเบียดเบียนในเพราะเหตุเหล่านั้น
คือในการณ์เหล่านั้นเหมือนกัน หมาย-
ความว่า ย่อมเสวยทุกข์เห็นปานนั้น
เหมือนกัน. อนึ่ง ปาฐะว่า “ตเถว กีรฺนตติ”
อธิบายว่า ตนเองได้กระทำทุกข์แก่สัตว์
เหล่าอื่น ด้วยประการใด ก็ถูกสัตว์
เหล่าอื่นกระทำเอาเหมือนอย่างนั้นด้วย
ประการนั้น คือย่อมถึงความทุกข์ด้วย
ประการนั้น ถ้ามว่า เพราะเหตุไร? ช้ชื่อว่า
น หิ กมฺมํ ปนสฺสตี ความว่า

^๑ ส. อ. ยานิ กมฺมการณานิ กโรนฺตา.

^๒ ส. เอกมฺนตฺติ อุปฺจิตฺติ วิปากิ.

เพราะว่าที่สั่งสมไว้โดยส่วนเดียว จะไม่ให้
วิบากคือจะปราศไปหาไม่ได้ อธิบายว่า
เมื่อความพร้อมแห่งปัจจัยที่เหลื่อมมีอยู่
ก็ย่อมให้ผลที่เดียว.

อิทานิ “น หิ กมฺมํ ปนฺสฺสตี”ติ
สงฺเขปโต วุตฺตมตฺถํ วิภชิตฺวา สตฺตํ
กมฺมสฺสกตํ วิภาเวตฺถุ “ยํ กโรตี”ติ คาถํ
อภาสี. ตสฺสสตฺถุ : ยํ กมฺมํ กุลฺยาณํ
กุสลํ, ยถิ วา ปาปกํ อกุสลํ สตฺโต
กโรตี, กโรนฺโต จ ตตฺถ ยํ กมฺมํ ยถา
ผลทานสมตฺถํ โหตี, ตถา ปกฺขุพฺพิ
อุปฺจโนตี.

บัดนี้ พระเถระได้ภาษิตคาถาว่า
“ยํ กโรตี” เป็นต้น ก็เพื่อจะจำแนก
อรรถที่กล่าวไว้โดยสังเขปว่า “น หิ กมฺมํ
ปนฺสฺสตี” แล้วขยายความที่สัตว์ทั้งหลาย
มีกรรมเป็นของตนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น. ความ
ของคาถานั้นดังต่อไปนี้ : สัตว์กระทำ
กรรมอันงาม คือกุศลใด หรือว่า กรรม
อันชั่วคืออกุศล, และเมื่อกระทำอยู่
ในกรรมนั้น กรรมใดสามารถให้ผลด้วย
ประการใด ก็ผลิตผลคือสั่งสมไว้ด้วย
ประการนั้น.

ตสฺส ตสฺสเสว ทายาโทตี ตสฺส ตสฺสเสว
กมฺมผลสฺส คณฺหนโต เตน เตน
กมฺเมน ทาทพฺพิปากสฺส ภาคี โหตีตี
อตฺถุ. เตนาห ภควา “กมฺมสฺสกา
มานว สตฺตา กมฺมทายาทา”ติอาที.^๑
อิมา คาถา สุตฺวา เถรสฺส ฅาตกา

ชื่อว่า ย่อมเป็นผู้รับผลแห่งกรรมนั้น ๆ
ความว่า ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งวิบากที่
กรรมนั้น ๆ จะพึงให้ เพราะจะต้อง
ถือเอาซึ่งผลแห่งกรรมนั้น ๆ. เพราะฉะนั้น
พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า “ดูกรรมาณพ
สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นผู้

^๑ ม. อ. ๑๔/๓๗๖.

กมุขสุสกตายํ ปติฏฺฐหีสฺสูติ.

กรรมเป็นทายาท" ดังนี้เป็นต้น. พวกญาติ
ของพระเถระพึงคาถาเหล่านี้แล้ว ตั้งอยู่
แล้วในกัมมัธสสกถาญาณแล.

โชติทาสตุเถรคาถาอนุณนา
นิฏฺฐิตา.

พรรณนาคาถาของพระโชติทาสเถระ
จบ.

๓. เหรณญกานิตุเถรคาถา- วณฺณนา

อจฺจยนฺตฺติ อโหฺรตฺตาทิ อายสฺมโต
เหฺรณญกานิตุเถรสฺส คาถา. กา
อุปฺปตฺติ? อຍံ กิร ปทฺมุตฺตรสฺส ภควโต
กาเล หိสวตีนคฺเร กุลเคเห นิพฺพตฺติตฺวา
วิญฺญุตํ ปตฺโต ปเรสํ ภตฺโก หุตฺวา
ชีวนฺโต^๑ เอกทิวสํ สุชาตสฺส นาม
สตุฏฺฐ สวากสฺส ปิสุกฺกํ ปฺริเยสฺนตฺส
อุปฺทตฺตสฺส ปฺริจฺจชฺชิตฺติ.

โส เตน ปุณฺณกมฺเมน ตาวตีเสสุ
นิพฺพตฺติตฺวา อปฺราปฺริ เทวมนฺุสฺเสสุ
สํสรนฺโต อิมสฺมึ พุทฺธูปฺปาเท โกสฺลรณฺโถ
คามโกชกสฺส^๒ โจรโวลาสกสฺส^๓ ปตฺโต
หุตฺวา นิพฺพตฺติ, เหรณญกานิตฺสฺส นามํ
อโหสิ. โส วยฺปตฺโต ปิตุ อจฺจเยน
รณฺณา ตสฺมึเยว คามโกชกภูจฺจาเน
จปีโต เซตวณฺปฏฺิคฺคหฺนฺเ พุทฺธานุภาวํ
ทิสฺวา ปฏฺิลทฺธสทฺโธ อตฺตโน กนิฏฺจสฺส
ตํ จานนฺตฺริ ทาเปตฺวา ราชานํ

๓. พรรณนาคาถาของ พระเหรัญญกานิเถระ

คาถาของท่านพระเหรัญญกานิเถระ
มีคำว่า อจฺจยนฺตฺติ อโหฺรตฺตา เป็นต้น.
มีอุบัติมาอย่างไร? ได้ยินว่า พระเถระ
รูปนี้ ครั้งศาสนาพระผู้มีพระภาค
พระนามว่าปทฺมุตฺตระ บังเกิดในเรือนแห่ง
ตระกูล ณ กรุงหังสวดี เจริญวัยแล้ว
เป็นลูกจ้างคนอื่น ๆ เลี้ยงชีพ วันหนึ่ง
สละผ้าครึ่งผืนถวายสาวกของพระศาสดา
ชื่อว่าสุชาตะ ผู้กำลังแสวงหาอยู่.

ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านบังเกิดในชั้น
ดาวดึงส์ เวียนว่ายอยู่ในเทวดาและมนุษย์
ทั้งหลาย ไป ๆ มา ๆ ครั้นพุทฺธูปฺปาทกาล
นี้มาบังเกิดเป็นบุตรของนายโจรโวลาสก
(โจรฆ่าคน) ผู้เป็นผู้ใหญ่บ้าน ในแคว้น
โกศล ท่านมีนามว่า เหรรัญญกานิ
ท่านเจริญวัยแล้ว เมื่อบิดาล่วงไป
พระราชาก็ทรงตั้งไว้ในตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน
นั้นนั่นแหละ เห็นพุทฺธานุภาพเมื่อครั้งรับ
พระวิหารเชตวัน ได้ศรัทธา ได้มอบ

^๑ ส. อ. วิจฺรนฺโต.

^๒ อ. ม. โภชกสฺส.

^๓ ส. โจรฆาตกสฺส, อ. โจรโวลาสกสฺส.

อาปุจฺจิตฺวา ปพฺพชิตฺวา วิปสฺสนํ
ปฏฺจเปตฺวา น จิรสุเสว อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ.
เตน วุตฺตํ อปทานे^๑ :

“ปทุมุตฺตรภควโต

 สุชาโต นาม สาวโก
 ปัสฺสกุลฺลํ คเวสนฺนโต
 สงฺกาเร รติยา^๒ ตทา.

นคเร หีสฺวตียา
 ปฺเรสฺสํ ภาตโก^๓ อหํ
 อุปฺพตฺตมฺหุสฺสํ ทตฺวาน
 สิรสา อภิวาทยิ.

เตน กมฺเมเน สุกเตน
 เจตนาปณฺธิหิ จ
 ชหิตฺวา มานุสฺสํ เทหํ
 ดาวตีสํ อคณฺณหํ.

เตตฺตีสกฺขตฺตํ เทวินฺโท
 เทวราชฺชมการยิ
 สฺตตฺตสฺตตฺตติกฺขตฺตญฺจ^๔
 จกฺกวตฺตี อโหสนํ.

ตำแหน่งนั้นให้แก่น้องชายของตน ทูลลา
พระราชอาออกบวช เริ่มตั้งวิปัสสนา
ไม่นานนัก ก็บรรลุพระอรหัตแล้ว. ด้วย
เหตุนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ในอปทานว่า :

“ครั้งนั้น สาวกของพระผู้มีพระภาค
พระนามว่าปทุมุตตระ ชื่อสุชาตะ
แสวงหาผ้าบังสกุลอยู่ที่กองหยากเยื่อ
ใกล้ทางรถ.

เราเป็นลูกจ้างของคนอื่น อยู่ใน
พระนครหังสวดี ได้ถวายเป็นผ้าครึ่งผืน
แล้วอภิวัตด้วยเคียวเกล้า.

ด้วยกรรมที่ทำไว้ดีแล้วนั้น และ
ด้วยการตั้งเจตจำนงไว้ เราละร่าง
มนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์.

เราเป็นจอมเทวดา เสวยราชสมบัติ
ในเทวโลก ๓๓ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้า
จักรพรรดิ ๗๗ ครั้ง.

^๑ พุ. อ. ๓๓/๑๒๙.

^๒ ฉ. จรเต, อี. จรเต สทา.

^๓ ฉ. ภาตโก.

^๔ โป. สตตฺตวิสฺตติกฺขตฺตญฺจ.

ปเทศรชชํ วิปลํ
 คณนาโต อสงฺขิยํ
 อุตฺตมุตฺตสฺสทาเนน
 โมทามิ อุกฺโตภโย.

อิจฺจมาโน อหํ^๑ อชฺช
 สกานนํ สปพฺพตํ
 โขมุตฺตเสหิ ฉาเทยฺยํ
 อุตฺตมุตฺตสฺสสฺสํ ผลํ.

สตสฺสสฺสโต กปฺเป
 ยํ ทานมททํ ตทา
 ทุคฺคตํ นาภิชานามิ
 อุตฺตมุตฺตสฺสสฺสํ ผลํ.

กิเลสํ ฌาปิตา มยฺหํ
 ๗เป๗ กตํ พุทฺธสฺส สาสนนุ"ติ.

อรหตฺตํ ปน ปตฺวา อตฺตโน
 กนิฏฺฐภาตริ ตโต กมฺมโต นิวตฺเตตฺตกาโม
 ตสฺมีเยว กมฺเม อภิวตฺติ ทิสฺวา ตํ
 โจเทนฺโต :

และได้เป็นพระเจ้าประเทศราช อัน
 ไพบูลย์โดยคณนานับมิได้ เพราะ
 ถวายผ้าครึ่งผืนเป็นทาน เราเป็น
 ผู้ไม่มีภัยแต่ที่ไหน เบิกบานอยู่.

ทุกวันนี้ เราปรารถนาก็เอาผ้า
 เปลือกไม้คลุมแผ่นดินนี้พร้อมทั้งป่า
 และภูเขาได้ นี่เป็นผลแห่งผ้า
 ครึ่งผืน.

ในกัปที่แสนกัปแต่ภัทรกัปนี้ เราได้
 ให้ทานใด ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น
 เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
 ผ้าครึ่งผืน.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ๗๗
 คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำ
 เสร็จแล้ว" ดังนี้.

ก็ครั้นท่านบรรลุพระอรหัตแล้ว
 ประสงค์จะให้น้องชายของตน เลิกจาก
 การงานนั้น เมื่อจะตัดเด็อนน้องชายนั้น
 เพราะเห็นหมกมุ่นในการงานนั้นอย่างเดียว
 จึงได้ภาษิตคาถา ๒ คาถาว่า :

^๑ อ. จห.

๑๔๕. "อจฺจยนฺตฺติ อโหฺรตฺตฺตา
 ชีวิตํ อฺปรชฺชณฺตฺติ
 อายุ ชียติ มจฺจจัน
 กุณฺนทีนํว โอิทกํ.

๑๔๖. อถ ปาปานิ กมฺมานิ
 กรํ พาโล น พุชฺฌติ
 ปจฺจาสฺส กฏฺกํ โหติ
 วิปาโก หิสฺส ปาปโก"ติ^๑
 คาถาทวยํ อภาสี.

ตตถ อจฺจยนฺตฺติ อติกุณฺนตฺติ,
 ลหุํ ลหุํ อปคฺจณฺตฺติ อตฺถเ.
 อโหฺรตฺตฺตาติ รตฺตฺติณฺทิวา. ชีวิตํ อฺปรชฺชณฺตฺติ
 ชีวิตินฺทริยํ ๑ ขณิกนิโรธวเสน นิจฺชณฺตฺติ.
 วุตฺตํ หิ "ขณฺณ ขณฺณ ตฺวํ ภิกฺขุ ชายสี
 ๑ ชียยสี ๑ มียยสี ๑ จวสี ๑
 อฺปรชฺชยสี จา"ติ.^๒

อายุ ชียติ มจฺจจันนฺตฺติ มริตพฺพสภาวตฺตฺตา
 มจฺจจติ ลทฺธนามานํ อิมสํ สตฺตฺตานํ
 อายุ "โย จิรํ ชีวิติ, โส วสฺสสฺตํ อปฺป

๑๔๕. "วันและคืนย่อมนล่งไป ๆ ชีวิตย่อมน
 ดับไป อายุของสัตว์ทั้งหลายย่อม
 ลีนไป เหมือนน้ำในแม่น้ำน้อย
 ฉะนั้น.

๑๔๖. เมื่อเป็นเช่นนั้น คนโง่ทำกรรมชั่ว
 อยู่ ย่อมไม่รู้สึกรู้หาย่อมมีความ
 เตือดร้อนในภายหลัง เพราะผล
 อันลามกของกรรมชั่วนั้น".

บทว่า อจฺจยนฺตฺติ ในคาถานั้น
 ความว่า ย่อมก้าวล่วงไป, หมายความว่า
 ย่อมปราศไปรวดเร็ว. บทว่า อโหฺรตฺตฺตา
 แปลว่า วันและคืน. สองบทว่า ชีวิตํ
 อฺปรชฺชณฺตฺติ ความว่า ก็ชีวิตินทริยย่อมน
 ดับไปโดยดับไปทุกขณะ. สมจริงดังที่ท่าน
 กล่าวไว้ว่า "ดูกรรมิกษุ เธอย่อมนเกิดด้วย
 ย่อมแก่ด้วย ย่อมตายด้วย ย่อมเคลื่อนไป
 ด้วย ย่อมเกิดขึ้นด้วยทุก ๆ ขณะ" ดังนี้.

บาทคาถาว่า อายุ ชียติ มจฺจจัน
 ความว่า อายุของสัตว์ทั้งหลายเหล่านี้
 ผู้ได้นามว่า มจฺจจ เพราะมีอันจะต้อง

^๑ ชุ. เถร. ๒๖/๒๙๑.

^๒ ส. อ. จาติอาทิ.

วา ภิโย"ติ" เอว ปริจฺฉินฺนกาลปรมายุ
ชียติ ขยั ๑ สมุภทฺ ๑ คจฺจติ, ยถา
กั ? กุณฺนทีนํว โอทกั ยถา นาม
กุณฺนทีนํ ปพฺพเตยฺยานํ ชุทฺทกนทีนํ
อุทกั^๒ จิรํ น ติฏฺฐติ, ลหุตรํ ชียติ,
อาคตมตฺตํเยว วิคจฺจติ, เอวํ สตุตฺตํ
อายุ ลหุตรํ ชียติ ขยั คจฺจติ. เอตฺถ ๑
อุทกเมว "โอทกนุ"ติ วุตฺตํ, ยถา
มโนเยว มานสนฺติ.

อด ปาปานิ กมฺมานิ กรํ พาโล
น พุชฺฌตฺติ เอวํ สัสมเว อนิจฺเจปิ
สमानเ. พาโล โลกวเสน วา โทธวเสน
วา ปาปานิ กมฺมานิ กริตฺติ, กรินฺนโตปิ
น พุชฺฌติ, ปาปี กรินฺนโต ๑ "ปาปี
กริมิ"ติ อุพฺพชฺฌนโก นาม นตฺถิ, "อิมสฺส
กมฺมสฺส เอวรูโป ทุกฺโข วิปาโก"ติ ปน

ตายเป็นสภาวะ คืออายุยิ่งกว่ากาลที่
กำหนดไว้ อย่างนี้ว่า "ผู้ใดมีชีวิตอยู่นาน
ผู้นั้นเป็นอยู่ร่อยร้อยโดยมากน้อยกว่านั้น".
ดังนี้ย่อมสิ้นไป คือถึงความสิ้นไป และ
ความแตกดับไป อุปมาเหมือนกับอะไร?
อุปมาเหมือนน้ำแห่งแม่น้ำน้อย ฉะนั้น
ธรรมดาว่าน้ำแห่งแม่น้ำน้อย คือน้ำ
เล็กน้อยที่ไหลมาแต่ภูเขา ย่อมไม่ขังอยู่
นาน คือสิ้นไปเร็วกว่า ย่อมสักว่ามาแล้ว
เท่านั้นก็ไหลไป ฉนใด อายุของสัตว์
ทั้งหลายก็ย่อมสิ้นไปเร็วกว่า คือถึงความ
สิ้นไป ฉนนั้น. อนึ่ง ในที่นี้ น้ำนั้นแหละ
ท่านกล่าวว่า "โอทกั" เหมือนคำว่า มโน
นั้นแหละเป็น มานส์.

คำว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น คนโง่
ทำกรรมชั่วอยู่ ก็ย่อมไม่รู้สึกรู้ว่า
แม้เมื่อความไม่เที่ยงมีอยู่ในสงสารอย่างนี้
คนโง่ยังกระทำกรรมอันชั่วอีก เพราะ
ความโลภบ้าง เพราะความโกรธบ้าง,
แม้เมื่อกระทำอยู่ ก็ย่อมไม่รู้สึกรู้ว่า และเมื่อ
กระทำกรรมชั่วอยู่ ชื่อว่าผู้รู้สึกรู้ว่า "เรา

^๑ ที. มหา. ๑๐/๖๐, ส. นิ. ๑๖/๒๒๗,

อง. สตุตฺก. ๒๓/๑๔๑.

^๒ ส. อ. ปพฺพเตยฺยํ อุทกั.

อชานนโต “น พุชฺฌตี”ติ วุตฺตํ.

ปัจฉาสฺส กฏกํ โหตีติ ยทึปี ปาปสฺส
 กมฺมสฺส อายุหนกฺขณเณ “อิมสฺส กมฺมสฺส
 เอวรูปิ วิปาโก”ติ น พุชฺฌตี, ตโต
 ปจฺฉา ปน นินฺยาทีสุ นินฺพตฺตสฺส อสฺส
 พาลสฺส กฏกํ อนินฺนุจํ ทุกฺขเมว โหตี.
 วิปาโก หิสฺส ปาปโกตี^๑ ยสฺมา อสฺส
 ปาปกมฺมสฺส นาม วิปาโก ปาปโก
 นิหีนเณ อนินฺนุจเณ เอวาตี. อิมํ ปน
 โอวาทํ สุตฺวา เถรสฺส กนิฺนุจภาตา
 ราชานํ อปุจฺฉิตฺวา ปพฺพชิตฺวา น
 จิรสฺเสว สทตฺถํ นิปฺผาเทสิ.

เหรณฺญกานิตฺตเถรคาถาวณฺณนา
 นิฏฺฐิตา.

กำลังทำกรรมชั่วอยู่” ห้ามไม่ แต่เพราะ
 ไม่รู้ว่า “กรรมนี้ย่อมมีวิบากอันทุกข์ยาก
 เห็นปานนี้” ท่านจึงกล่าวว่า “ยอมไม่รู้สัก”.

คำว่า เขามีความเดือดร้อนในภายหลัง
 ความว่า แม้หากว่าในขณะที่กรรมชั่ว
 ประมวลมา ก็หาไม่รู้สักไม่ว่า “กรรมนี้
 มีวิบากเห็นปานนี้” แต่ภายหลังจากนั้น
 ความเดือดร้อนที่ไม่น่าปรารถนาที่เป็นทุกข์
 อย่างเดียว ย่อมมีแก่คนเฒ่าผู้ชราผู้บังเกิด
 แล้วในนรกเป็นต้น. คำว่า เพราะผลอัน
 ลามกของกรรมชั่วนั้น ความว่า เพราะ
 เหตุที่ชื่อว่ากรรมชั่วนั้น มีวิบากอันลามก
 อันต่ำทราม ไม่น่าปรารถนาแท้จริง.
 ฝ่ายน้องชายของพระเถระ ฟังโอวาทแล้ว
 จึงทูลลาพระราชาออกบวช ไม่นานนัก
 ก็ทำประโยชน์ตนให้สำเร็จแล้ว.

พรรณนาคาถาของพระเหรัญญกานิเถระ
 จบ.

^๑ ฉ. ไป. อิติสทฺโต น หิสฺสตี.

๔. โสमितตตฤทธกา-

วณณา

ปริตต์ ทารุณี อายสมโต
โสमितตตฤทธสฺส คาถา. กา อูปตติ?
อยมปิ ปริมพฺพธฺส กตาทิกาโร ตตถ
ตตถ ภเว ปุณฺณานิ อูปจันนุโต สีขิสฺส
ภควโต กाले กุลเคเห นิพฺพตฺติตฺวา
วิญญุตฺติ ปตฺโต พุทฺธคฺเณ สุตฺวา
ปสนฺนมานโส เอกทิวสํ กิสฺสกฺกฺขิ ปุปฺพิตฺติ
ทิสฺวา ปุปฺพานิ คเหตุวา สตฺถาริ
อุทฺทิสฺส อากาเส ชิปีตฺวา ปุเชสิ.

โส เตน ปุณฺณกมฺเมน เทวมนุสฺเสสฺส
สฺสรนุโต อิมสฺมี พุทฺธูปฺปาเท พาราณสียิ
พฺราหฺมณกุลे นิพฺพตฺติตฺวา โสमितฺโตติ
ลทฺธนาโม ตินฺนํ เวทานํ ปารคฺคู หุตฺวา
วิมเลน นาม เถเรน กตปริจยตฺตา
อภินฺหิ ตสฺส สนฺติกํ คจฺจนุโต ฐมฺมํ
สุตฺวา สาสเน ลทฺธูปฺปสาโท ปพฺพชิตฺวา
ลทฺธูปฺสมฺปโท วตฺตปฏฺิวตฺติ ปุเรนุโต
วิจฺรติ.

๕. พรรณนาคาถาของ

พระโสमितตฤทธ

คาถาของท่านพระโสमितตฤทธ
มีคำว่า ปริตต์ ทารุณี เป็นต้น. มีอุบัติ
มาอย่างไร? พระเถระแม้รูปนี้ก็ได้สร้าง
อธิการไว้ในพระพุทธเจ้าในปางก่อนทั้งหลาย
สั่งสมบุญไว้ในภพนั้น ๆ ครั้งศาสนาของ
พระผู้มีพระภาคพระนามว่าสีขี บังเกิด
ในเรือนแห่งตระกูล รู้ความแล้ว ฟัง
พระพุทธคุณมีใจเลื่อมใส วันหนึ่งเห็น
ต้นทองกวาวมีดอกบาน จึงเก็บดอกไม้
มาตัดไปในอากาศบูชาเฉพาะพระศาสดา.

ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านเวียนว่ายอยู่ใน
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ครั้นพุทธอุป-
บาทกาลนี้มาบังเกิดในตระกูลพราหมณ์
ได้นามว่า โสमितต เรียนจบไตรเพท
แล้ว เพราะท่านเคยกระทำความคุ้นเคย
ไว้กับพระเถระนามว่าวิมลละ จึงไปยัง
สำนักของท่านเอง ๆ ฟังธรรมแล้ว
ก็มีศรัทธาปสาทะในพระศาสนา จึง
ออกบวช ได้อุปสมบท แล้วบำเพ็ญ
วัตรปฏิบัติเที่ยวไปอยู่.

วิมลตฺเถโร ปน กุสีโต มิทฺธพฺหุโล
 รัตนทิวํ วิตินาเมติ. โสมมิตฺโต “กุสีตํ
 นาม นิสฺสาย โภ คฺุณ”ติ ตํ ปหาย
 มหาทสฺสปตฺเถโร อฺุปลงฺกมิตฺวา ตสฺส
 โอวาทํ จตฺวา วิปสฺสนํ ปญฺจเปตฺวา น
 จิรฺสฺเสว อรหตฺเต ปตฺธิจฺจาสี, เตน วุตฺตํ
 อปทาน^๑ :

“กีสฺุกํ ปุปฺพิตํ ทิสฺวา
 ปคฺคเหตุวาน อญฺชลิ
 พุทฺธเสฏฺฐํ สริตฺวาน
 อากาเส อภิปุชฺยิ.

เตน กมฺเมน สุกเตน
 เจตนาปณฺธิฮี จ
 ชหิตฺวา มานุสฺสํ เทหํ
 ตาวตีสํ อคณฺจนํ.

เอกตีสฺเ อิตฺโต กปฺเป
 ยํ กมฺมมกริ ตทา
 ทุคฺคตีสํ นาภิชานามิ
 พุทฺธปุชฺายิทํ ผลํ.

ส่วนท่านพระวิมลเถระ เกียดคร้าน
 มากไปด้วยความง่วงเหงา ยงวันและคืน
 ให้ล่งไปอยู่. ท่านโสมมิตตคิดว่า “คุณ
 อะไรจะมีเพราะอาศัยความเกียดคร้าน”
 จึงละท่านไปหาพระมหาทสฺสปเถระ
 ตั้งอยู่ในโอวาทของท่าน เริ่มตั้งวิปัสสนา
 ไม่นานนักก็ได้ดำรงอยู่ในพระอรหัตแล้ว,
 ด้วยเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ในอปทาน
 ว่า :

“เราเห็นต้นทองกวาว มีดอกบาน
 จึงประนมกรอัญชลิ นึกถึงพระ-
 พุทฺธเจ้าผู้ประเสริฐสุด แล้วบูชาใน
 อากาศ.

ด้วยกรรมที่ทำดีแล้วนั้น และด้วย
 การตั้งเจตจำนงไว้และละร้างมมนุษย์
 แล้ว ได้ไปสวรรคค์ชั้นดาวดึงส์.

ในกัปที่ ๓๑ แต่ภัทรกัปนี้ เราได้
 ทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วยกรรม
 นั้นเราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผล
 แห่งพุทฺธบูชา.

^๑ พุ. ข. ๓๓/๑๒๘.

กิเลสา ฉาปีตา มยฺหํ
 ภวา สพฺเพ สมฺหตา
 นาโคว พนฺธํ ฉตฺวา
 วิหฺรามิ อนาสโว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ภาพทั้งสิ้น
 เราถอนแล้ว เราไม่มีอาสวะอยู่
 ดุจข้างตัดเครื่องผูกแล้ว ฉะนั้น.

สุวาคํ วัต เม อาสิ
 มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
 ดิสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา
 กตํ พุทฺธสฺส สาสนฺนํ”ติ.

เรามาดีแล้วในสำนักของพระพุทธ-
 เจ้าของเรา เราบรรลุวิชา ๓ แล้ว
 คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำ
 เสร็จแล้ว” ดังนี้.

อรหตฺตํ ปน ปตฺวา วิมลตฺเถรํ
 โอวาเทน ตชฺเชนฺโต.

ก็ครั้งท่านบรรลุพระอรหัตแล้ว เมื่อ
 จะคุกคามพระวิมลเถระด้วยโอวาท ได้
 กล่าวคาถา ๒ คาถาว่า :

๑๔๗. “ปริตฺตํ ทารุมารุยฺห
 ยถา สีเท มหณฺณเว
 เอวํ กุสฺสิตมาคมฺม
 สารุชฺชีวปี สีทติ.
 ตสฺมา ตํ ปริวชฺเชยฺย
 กุสฺสิตํ หีนวีริยํ.

๑๔๗. “เต้าตาบอดเกาะขอนไม้เล็ก ๆ จม
 ลงไปในห้วงน้ำใหญ่ ฉันท
 กุลบุตรอาศัยคนเกี้ยวคร้านดำรง
 ชีพ ย่อมจมลงในสังสารวัฏ ฉันท
 เพราะฉันท บุคคลพึงเว้นคน
 เกี้ยวคร้าน ผู้มีความเพียร
 เลวทรามเสีย.

๑๔๘. ปวิวิตฺเตหิ^๑ อริเยหิ
 ปหิตตฺเตหิ ฉายิหิ

๑๔๘. ควรอยู่ร่วม กับบัณฑิตทั้งหลาย
 ผู้สั่งเป็นอริยะ มีใจเด็ดเดี่ยว

^๑ ก. วิวิตเตหิ.

นิจุจํ อารทฐวิริเยหิ

ปณฺฑิตฺเตหิ สหาวเส"ติ"^๑

คาถาทวยํ อภาสิ.

ตตฺถ ปฺริตฺตํ ทารุมารุหฺน ยถา
สีเท มหณฺณเวติ^๒ เปสโลปิ กุลปฺตุโต
กุสีตํ อลสฺปฺคฺคํ นิสฺสาย สีทติ
สํสาเว ปตติ, น ตสฺส ปาริ นิพฺพานํ
คจฺจติ. ยสฺมา เอตเทวํ, ตสฺมา ตํ
อติกุสลธมฺมวเสน^๓ สิลํ อนุกฺขิปิตฺวา
กุจฺฉิตํ สีทนโต กุสีตํ วิริยารมฺภาภาวโต
หีนวิริยํ ปุคฺคํ สพฺพธา วชฺเชยฺย, น
ตสฺส ทิฏฺฐานุกฺตึ อาปชฺเชยฺยยาติ อตฺถเ.

เอวํ ปุคฺคลาธิฏฺฐานาย คาถาย
โกสชฺเช อาทิณฺวํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ
วิริยารมฺเภา อานิสํเส ทสฺเสตฺ
"ปวิวิตฺเตหิ"ติอาทิ วุตฺตํ. ตสฺสตฺถเ : เย

ผู้เพ่งฉามมีความเพียรอันปรารภ
แล้วเป็นนิตย".

คำว่า เต้าตาบอดเกาะขอนไม้
เล็ก ๆ จมลงไปในห้วงน้ำใหญ่ ฉนั้นใด
ในคาถานั้น ความว่า กุลบุตรแม้มีศีล
เป็นที่รัก อาศัยบุคคลเกี่ยจคร้าน ย่อม
จมลงคือตกลงในสังสารวัฏ ย่อมไม่ไป
สู่ฝั่งแห่งสังสารวัฏนั้น คือพระนิพพาน
เพราะเหตุที่ชื่อนี้เป็นอย่างนี้ ฉะนั้น พึง
เว้นบุคคลนั้นผู้ชื่อว่าเกี่ยจคร้าน เพราะ
ทอดทิ้งศีล จมลงไปอย่างน่าเกลียด
เพราะอำนาจอกุศลธรรม ชื่อว่าผู้มี
ความเพียรอันเลวทราม เพราะไม่มี
ความปรารภความเพียรเสีย, หมายความว่า
ไม่ควรเอาบุคคลนั้นเป็นเยี่ยงอย่าง.

พระเถระครั้งแสดงโทษในเพราะ
ความเกี่ยจคร้าน ด้วยคาถาเป็นบุคลา-
ธิชฺฐานอย่างนี้ แล้วประสงค์จะแสดง
อานิสงส์ในการปรารภความเพียร จึง

^๑ ชุ. เถร. ๒๖/๒๙๑.

^๒ อิมสํ อตฺถวณฺณนา อิติวุตฺตกฏฺฐกถาย ๒๓๔
ปิฏฺจโต คเหตุพฺพา.

^๓ ส. อกุสลธมฺมวเสน.

ปน กายวิเวกสมภเวณ **ปวิวิตตา**, ตโต
 เอว กิเลสเหติ อารกตตยา **อริยา**, นิพพานัง
 ปติเปสิตตตตตาย **ปหิตตตตา**, อารมมณฺญ-
 ปนิชฺฌมานวเสน ลกฺขณฺญปนิชฺฌมานวเสน จ
ฉายโน, สพุพกาลัง ปคฺคหิตวิริยตาย
อารทฺฐวิริยา, โลกียโลกุตฺตรภททาย
 ปญฺญาย สมณฺณาคตตตตยา **ปญฺจिता**,
 เตหิเยว **สห** อาวเสยฺย สทตฺถัง
 นิปฺพาเหตุกาโม สํวเสยฺยชาติ. ตํ สุตฺวา
 วิมลตฺเถโร สํวิคฺคฺมานโส วิปสฺสนัง
 ปญฺจเปตฺวา สทตฺถัง อาราเธสิ.
 สุวายมตฺถุ ปฺรโต อาคมิสุสฺสติ.

กล่าวว่า “ปวิวิตเตหิ” เป็นต้น. ความ
 ของคำเป็นต้นนั้นดังต่อไปนี้ : ก็บุคคล
 เหล่าใด ชื่อว่าเป็นผู้สงบแล้ว เพราะ
 มีกายวิเวก ชื่อว่าเป็นอริยะ เพราะ
 ห่างไกลจากกิเลสทั้งหลาย เพราะมี
 กายวิเวกนั้นนั่นเอง ชื่อว่ามีใจเด็ดเดี่ยว
 เพราะสงใจไปเฉพาะพระนิพพาน ชื่อว่า
 ผู้มีปรกติเพ่งฌาน ด้วยอาร์มมณฺญปนิช-
 ฌาน และด้วยลักขณฺญปนิชฌาน ชื่อว่า
 ผู้ปรารภความเพียรแล้ว เพราะมี
 ความเพียรอันประคองไว้ตลอดกาลทุกเมื่อ
 ชื่อว่าเป็นบัณฑิต เพราะประกอบด้วย
 ปัญญา อันต่างด้วยโลกียปัญญาและ
 โลกุตฺรปัญญา, ผู้ต้องการจะยังประโยชน์
 ตนให้สำเร็จ พึงอยู่ร่วม คือพึงอยู่
 พร้อมกับบุคคลเหล่านั้นนั้นแหละ. พระ
 วิมลเถระฟังคำนั้นแล้วมีใจสลด เริ่มตั้ง
 วิปัสสนา ยังประโยชน์ตนให้สำเร็จแล้ว.
 เนื้อความนี้จักมีมาข้างหน้า.

โสมมิตตเถระคาถาถาถาถา

นิฏฺฐิตา.

พรรณนาคาถาของพระโสมมิตตเถระ

จบ.

๕. สัพพमितตตฺเถรคาถา-

วณฺณนา

ชโน ชนมฺหิ สมฺพทฺโธติ อายสฺมโต
สพฺพमितตตฺเถรสฺส คาถา. กา อุปฺปตฺติ?
อยมฺปิ ปุริมฺพทฺเธสุ กตาทิกาโร ตตฺถ
ตตฺถ ภเว ปุณฺณานิ อุปฺจินฺนฺโต อิตฺ
ทฺวานวุเต กปฺเป ติสฺสสฺส ภควโต กाले
เนสาทกุเล นิพฺพตฺติตฺวา วนฺจาริกो^๑
หุตฺวา วเน มิเค วตฺติวา มํสํ ชาทฺนฺโต
ชีวติ. อถสฺส ภควา อณฺุคฺคณฺฺหนตฺถํ
วสนฺภูจฺานสมิเป ตีณิ ปทเจตฺติยานิ
ทสฺเสตฺวา ปกฺกามิ.

โส อตฺตกาเล สมฺมาสมฺพทฺเธสุ
กตปริจยตฺตา จกฺกรตฺตานานิ^๒ ทิสฺวา
ปสนฺนฺมานโส โกรณฺุชฺปฺุเฬหิ ปุชฺ
กตฺวา เตน ปุณฺณกมฺเมน ตาวตฺตีสภวเน
นิพฺพตฺติตฺวา อปราปรํ สุกตฺตีสฺยเว
สํสรฺนฺโต อิมสฺมึ พุทฺธฺุปฺปาเท

๕. พรรณนาคาถาของ

พระสัพพमितตเถระ

คาถาของท่านพระสัพพमितตเถระ
มีคำว่า ชโน ชนมฺหิ สมฺพทฺโธ
เป็นต้น. มีอุบัติมาอย่างไร? พระเถระแม้
รูปนี้ก็ได้อธิการไว้ในพระพุทธเจ้าใน
ปางก่อนทั้งหลาย สั่งสมบุญไว้ในภพ
นั้น ๆ ในกัปที่ ๙๒ แต่ภทฺทกัปนี้ ครั้ง
ศาสนาของพระผู้มีพระภาคพระนามว่า
ติสสะ บังเกิดในตระกูลเนสาท เป็น
พรานป่าฆ่าเนื้อแล้วกินเนื้ออยู่แต่ในป่า.
ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาค เพื่อจะทรง
อนุเคราะห์พรานนั้น จึงแสดงรอย
พระบาทไว้ ณ ที่ใกล้ที่อยู่(ของเขา) แล้ว
เสด็จหนีไป.

เขาเห็นจักรรัตนะแล้ว มีจิตใจเลื่อมใส
เพราะได้กระทำความสั่งสมไว้ในพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้าในอดีตกาล จึงเก็บดอก
หงอนไก่ ทำการบูชา ด้วยบุญกรรมนั้น
จึงไปบังเกิดในภพชั้นดาวดึงส์ เวียนว่าย
อยู่แต่ในสุคตินั้นเทียว ครั้นพุทธูปบาทกาล

^๑ โป. ส. อ. วนฺจโร.

^๒ ฉ. จกฺกํกิตฺตานิ.

สาวตถีนคเร พุราหุมนกุลเ นินพุตติ,
สพพमितตติสส นามิ อโหสิ.

โส วิญญุตติ ปตฺโต เขตวณปฏิคฺคหณเ
พุทธานุภาวํ ทิสฺวา ปฏิทฺธสทฺโธ
ปพฺพชิตฺวา กมฺมฏฺฐานิ คเหตุวา
อรญฺเณ วิหรนฺโต วสฺสํ อุปคฺคตฺวา
วฏฺฐวสฺโส ภควนฺตํ วนฺทิตฺํ สาวตฺถิ
คจฺจนฺโต อนฺตรามคฺเค มาคฺวิเกหิ
โอยฺทฺทิตเ ปาเส มิคโปตกํ พทฺธํ อทฺทส.^๑

มาตา ปนสฺส มิตฺติ ปาสํ อปฺปวิฏฺฐาปิ
ปุตฺตสิเนเหเน ทูริ น คจฺจติ, มรณฺภเยน
ปาสสมิปฺมปิ น อุปคจฺจติ, มิคโปตโก
จ ภิโต อิตฺติจิตฺโต จ ปริวตฺเตนฺโต
กรณฺนิ วิลปติ, ตํ ทิสฺวา เถโร “อโห
สฺตตฺตานํ เสนฺหเหตุกํ ทฺกฺขณฺ”ติ คจฺจนฺโต
ตโต ปริ สฺมพฺหุเล จิเร เอกํ ปุริสํ
ชีวคานํ คเหตุวา ปลาลเวณียา
สกลสรีริ^๒ เวเจตฺวา ฌาเปนฺเต, ตญฺจ
มหาวิรวํ วิรวนฺตํ ทิสฺวา ตทฺภยํ นิสฺสาย
สญฺชาตสํเวโค เตสํ จิรานํ
สุณฺนตฺตานํเยว :

นี้มาบังเกิดในตระกูลพราหมณ์ ณ กรุง
สาวัตถี. ท่านมีนามว่า สัพพमितตะ.

ท่านรู้ความแล้วเมื่อครั้งทรงรับพระวิหาร
เซตวัน ได้เห็นพุทธานุภาพก็ได้ศรัทธา
จึงออกบวชรับพระกรรมฐานไปเข้าพรรษา
อยู่ในป่า ออกพรรษาแล้ว จึงไปยังกรุง
สาวัตถี เพื่อจะถวายบังคมพระผู้มี
พระภาค ได้เห็นลูกเนื้อติดบ่วงที่พวก
พรานดักไว้.

ส่วนนางเนื้อที่เป็นแม่ลูกเนื้อนั้น มิได้
ติดบ่วง ก็ไม่ไปไกล เพราะความสีเนหา
ในบุตร, แต่ไม่เข้าไปใกล้บ่วง เพราะ
กลัวตาย, ลูกเนื้อดิ้นรนไปทางโน้นทางนี้,
ครวญครางน่ากรรณา. พระเถระเห็นลูกเนื้อ
นั้นดำริว่า “โอ! ความทุกข์ของสัตว์
ทั้งหลาย มีเหตุมาแต่ความเสน่หา”
เดินไปอยู่ข้างหน้านั้น ได้เห็นพวกโจร
จับชายคนหนึ่ง จับเป็นเอาเชน็ดฟาง
มัดตัวไว้แล้วเอาไฟเผา และชายนั้นก็ร้อง
เสียงลั่น เพราะอาศัยเหตุทั้งสองนั้น
จึงเกิดความสลดใจ ได้กล่าวคาถา ๒

^๑ ไป. ม. มิคโปตโก พทฺโธ อโหสิ.

^๒ ฉ. สรีริ.

คาถา ซึ่งใจรเหล่านั้นก็ได้ยินเหมือนกันว่า
ดังนี้ :

๑๔๙. “ชโน ชนมฺหิ สมฺพทฺโร^๑
ชนมเวสฺสฺสโต ชโน
ชโน ชเนน เหจฺยติ
เหจฺยติ จ ชโน ชนํ.

๑๕๐. โก หิ ตสฺส ชเนนตฺถ
ชเนน ชนิตฺเตน วา
ชนํ โอหาย คจฺฉํ ตํ^๒
เหจฺยิตฺวา พหุํ ชนฺนุ”ติ^๓
คาถาทุวยํ อภาสี.

ตตฺถ ชโนติ อนุทฺทาลชโน.
ชนมฺหีติ อญฺเณ ชเน.^๔ สมฺพทฺโรติ
ตณฺหาพณฺณเนน พทฺโร. “อัยฺ เม ปุตฺโต,
มาตา”ติอาทินา^๕ ปฏฺิพทฺโร. อยเมว วา
ปาโจ, “อิมํ มํ โปเสนฺติ, อหํ อิม
นิสฺสาย ชีวามิ”ติ ปฏฺิพทฺรจิตฺตฺโตติ
อตฺถ. ชนมเวสฺสฺสโต ชโนติ “อัยฺ เม
ปุตฺโต, ธีตา”ติอาทินา อญฺเณเมว ชนํ

๑๔๙. “คนเกี่ยวข้องในคน คนยินดีกะคน
คนถูกคนเบียดเบียน และคนก็
เบียดเบียนคน.

๑๕๐. ใครเล่าต้องการอะไรกับคน หรือ
กับสิ่งที่คนนั้น ทำให้เกิดแล้วแก่
คนเล่า คนควรละเว้นคนที่
เบียดเบียนคนเป็นอันมากไปเสีย”
ดังนี้.

คำว่า คน ในคาถานั้น ได้แก่
คนอันธพาล. คำว่า ในคน คือในคนอื่น.
คำว่า เกี่ยวข้อง คือติดพันด้วยเครื่องผูก
คือตันทา อธิบายว่า ติดข้องอยู่แล้วว่า
“คนนี้เป็นลูกของเรา คนนี้เป็นแม่ของเรา”
เป็นต้น, หรือปาฐะก็ว่าดังนี้แหละ,
หมายความว่า มีใจผูกพันว่า “คนเหล่านี้
เลี้ยงดูเรา เราอาศัยคนเหล่านี้เป็นอยู่”

^๑ โป. ชนสมฺหิ สมฺพทฺโร.

^๒ โป. คจฺฉเยย.

^๓ ชุ. เถร. ๒๖/๒๙๑.

^๔ สฺ. อ. อญฺเณน ชเนน.

^๕ สฺ. อัยฺ เม ปุตฺโตติ มาตาปิตุอาทินา.

อญโณ ชโน อสุสิโต^๑ ตณฺหาเย อสุสิโน
ปริคคยห จิตฺโต.

ชโน ชเนน เหจียติ เหเจติ ๑ ชโน
ชนฺนุติ กมฺมสุสฺสกตาย ยถาภูตาวโฆสฺส
๑^๒ อภาวโต อชฺฌเปกฺขณํ อกตฺวา
โลภวเสน ยถา ชโน ชนํ อสุสิโต,
เอวํ โทสวเสน ชโน ชเนน เหจียติ
วิพาธียติ. ตยิทํ มยฺหํ อุมฺปริ
เหจนผลวเสน ปริปตฺติสุสฺสตี^๓ติ อชานนฺโต
เหเจติ ๑ ชโน ชนํ.

โก หิ ตสฺส ชเนนตฺถิตฺติ ตสฺส
อญฺญชนฺสฺส อญฺญเนน ชเนน
ตณฺหาเวเสน อสุสิเตน โทสวเสน
เหจิตฺเตน วา โก อตฺถิตฺโต. ชเนน ชนิตฺเตน
วาตี มาตาปิตา หุตฺวา เตน อญฺญเนน
ชเนน^๓ ชนิตฺเตน วา โก อตฺถิตฺโต. ชนํ
โอยหาย คจฺฉํ ตํ เหจียตฺวา พหุ

ดังนี้ เป็นต้น. บาทคาถาว่า ชนเมวสุสิโต
ชโน ความว่า คนอื่นติดคนอื่นด้วย
คิดว่า "คนนี่ลูกเรา คนนี่ลูกสาวเรา"
คือติดกำหนดถือเอาอยู่เพราะตัณหา.

คำว่า คนถูกคนเบียดเบียน และคน
เบียดเบียนคน ความว่า คนถูกคน
เบียดเบียน คือทำให้เดือดร้อน ด้วย
อำนาจโทษะ เหมือนอย่างคนที่ยืมดี
กะคน ฉะนั้น ด้วยอำนาจความโลภ
ไม่ทำการเพ่งเล็ง เพราะไม่มีกัมมัสสกตา-
ญาณและความหยั่งรู้ตามความเป็นจริง.
คนเมื่อไม่รู้ที่อยู่ว่า "กรรมนี้จักตกต้องใน
เบื้องบนเราเหมือนกัน เพราะผลแห่งการ
เบียดเบียน" จึงชื่อว่า เบียดเบียนคน.

บาทคาถาว่า โก หิ ตสฺส
ชเนนตฺถิตฺติ ความว่า ต้องการอะไรกับ
คนอื่นนั้น ที่ถูกคนอื่นเบียดเบียนด้วย
อำนาจตัณหาที่ถูกทำร้าย หรือด้วย
อำนาจโทษะ. บาทคาถาว่า ชเนน
ชนิตฺเตน วา ความว่า ประโยชน์อะไร
กับสิ่งที่คนอื่นนั้นทำให้เกิด เพราะเป็น

^๑ ม. อาสิโต.

^๒ ส. ยถาภูตเวตทาวโต โฆสฺส ๑.

^๓ ม. ชนเกน.

ชนนฺติ. ยสฺมา สํสาเร จรโต ชนฺตฺส
 อยเมวานุรูปา^๑ ปฏิปตฺติ, ตสฺมา . ตํ
 ชนํ, ตสฺส จ พาทิกา ยา सा ตณฺหา
 จ, โย จ โส โทโส เอว พหุํ ชนํ
 พารยิตฺวา จิตฺ,^๒ ตณฺจ โอหาย สพฺพโส
 ปหาย ปริจฺจชิตฺวา คจฺฉํ, เตहि^๓
 อนุปทฺทตํ จานํ คจฺฉเยยฺม ปาปุณฺเยยฺนฺติ
 อตฺถ. เอวํ ปน วตฺวา เถโร ตาวเทว
 วิปฺสฺสนํ อุตฺตฺกกาเปตฺวา อรหตฺตํ
 ปาปุณฺิ. เตน วตฺตํ **อปทานे^๔** :

“วณกมฺมิโก ปุเร อาสี
 ปิตุปิตามเหหน^๕
 ปสฺมาเรณ^๖ ชีวามิ
 กุสลํ เม น วิชฺชติ.

มารดาบิดา หรือว่าผู้ให้เกิดแล้ว. จึงควร
 ละคนที่เบียดเบียนคนเป็นอันมากนั้น
 ไปเสีย. อธิบายว่า เหตุที่ความปฏิบัติ
 เห็นปานนี้แหละ ของชนผู้เที่ยวไปอยู่ใน
 สังสารวัฏ, ฉะนั้น จงละทิ้งโดย
 ประการทั้งปวง คือสละเสียซึ่งชนนั้น,
 ซึ่งค้นหาอันเป็นตัวเบียดเบียนชนนั้น
 ด้วยโทษอันเบียดเบียนคนเป็นอันมาก
 อยู่นั้นด้วยไปเสีย ก็จะมีถึงคือพึงบรรลุ
 สถานที่ชนนั้น. ตณฺหานั้น, และโทษะนั้น
 จะประทุษร้ายไม่ได้. ก็พระเถระ
 ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว เพียรพยายาม
 ขวนขวายวิปัสสนาบรรลุพระอรหัตแล้ว
 ในขณะนั้นเที่ยว. ด้วยเหตุนี้ ท่านจึง
 กล่าวไว้ในอปทานว่า :

“เมื่อก่อนเรากับบิดาและปู่ เป็นคน
 ทำงานในป่า เลี้ยงชีพด้วยการฆ่า
 ปศุสัตว์ กุศลกรรมของเราไม่มี.

^๑ ส. อยเมว เอวรูปา, อ. อยเมวรูปา.

^๒ ม. จิตํ.

^๓ อ. คจฺฉ เตहि, ม. คจฺฉนฺเตहि.

^๔ พ. อ. ๓๓/๑๒๗.

^๕ ฉ. ปิตฺมาตฺมเตนหิ.

^๖ ส. โป. ปรุหิเรน.

มม อาสยสามนุตตา
 ติสฺสเส โลกคฺคณายโก
 ตีณิ ปทานิ^๑ ทสฺเสสิ
 อนุกมฺพาย จกฺขมา.

อกุกมฺนุเต ปเท^๒ ทิสฺวา
 ติสฺสนามสฺส สตฺถุโน
 หฺมฺวจิ หฺมฺเจเน จิตฺเตน
 ปเท จิตฺตํ ปสาทเย.

โกรณฺทํ ปุปฺพิตํ ทิสฺวา
 ปาทปํ ธรณฺีรฺหํ
 จงฺโกฏฺกํ^๓ คเหตุวาน
 ปทเสฏฺฐํ อปุชเย.

เตน กมฺเมเน สุกเตน
 เจตนาปณฺีธิ จ
 ชหิตฺวา มานุสฺสํ เทหํ
 ตาวตีสฺสํ อคณฺุชนํ.

ยํ ยํ โยนุปรปฺชชามิ
 เทวตฺตํ อถ มานุสฺสํ
 โกรณฺุทกจฺฉวิ โหมิ
 สปุปฺภาโส^๔ ภวามหํ.

พระผู้นำชั้นเยี่ยมของโลก พระนาม
 ว่าติสสะ ผู้มีพระปัญญาจักขุ ทรง
 แสดงรอยพระบาท ๓ รอย ไว้ใกล้
 ที่อยู่ของเราด้วยทรงพระอนุเคราะห์.

เราเห็นรอยพระบาทของพระศาสดา
 พระนามว่าติสสะ ที่ทรงเหยียบไว้
 เป็นผู้ร่าเริง มีจิตบันเทิง ยังจิต
 ให้เลื่อมใสในรอยพระบาท.

เราเห็นต้นหงอนไก่ งอกงามอยู่
 มีดอกบาน จึงเก็บใส่ผอบมาบูชา
 รอยพระบาทอันประเสริฐสุด.

ด้วยกรรมที่ทำไว้ดีแล้วนั้น และ
 ด้วยการตั้งเจตจำนงไว้ เราละร่าง
 มนุษย์แล้วได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์.

เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ ก็เป็นเทวดา
 หรือมนุษย์ในกำเนิดนั้น ๆ เรามี
 ผิวพรรณ เหมือนดอกหงอนไก่
 มีรัศมีออกจากตัว.

^๑ ฉ. ปทานิ ตีณิ.

^๒ ฉ. อกุกมฺนุเต จ.

^๓ ส. สโกฏฺกํ, ฉ. สโกสฺกํ.

^๔ ฉ. สปุปฺภาโส.

เทวนวุเต อิตโต กปุเป
 ยัม กมฺมมกรී ตทา
 ทุคฺคตี นามิชานามิ
 ปทปฺปชายิทํ ผลํ.

กิเลสสา ฉมาปีตา มยุหํ
 ๗เป๗ กตํ พุทฺธสฺส สาสนนุ"ติ.

เต ปน โจรา เถรสฺส สนฺติเก
 ฌมฺมํ สุตฺวา สํเวคชาตา ปพฺพชิตฺวา
 ฌมฺมานุฌมฺมํ ปฏิปชฺชิสฺสูติ.

สพฺพมิตฺตตฺตฺเถรคาถาวณฺณนา
 นิฏฺฐิตา.

ในกัณฑ์ที่ ๙๒ แต่ภักทกัณฑ์นี้ เราได้
 ทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วยกรรม
 นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผล
 แห่งการบูชารอยพระพุทธรูปบาท.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ๗๗
 คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำ
 เสร็จแล้ว" ดังนี้.

ฝ่ายพวกโจรเหล่านั้น พังกรรมใน
 สำนักพระเถระแล้ว เกิดความสังเวช
 ออกบวชแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม
 แล้วแล.

พรรณนาคาถาของพระสัมพมิตตเถระ
 จบ.

๖. มหาภาพตฺเถรคาถา-

วณฺณนา

กาฬิ อิตฺถิติ อายสฺมโต
 มหาภาพตฺเถรสฺส คาถา. กา อูปฺตติ?
 อยมฺปิ ปุริมพฺพุทฺธสฺส กตาทิกาโร ตตฺถ
 ตตฺถ ภเว ปุณฺณานิ อูปจฺฉินฺนฺโต อิตฺโต
 เอกนฺนฺเต กปฺเป กุลเคเห นิพฺพุตฺติตฺวา
 วิญฺญุตํ ปตฺโต เกนจิเทว กรณฺเียน
 อรณฺญํ คโต ตตฺถ อณฺเวยตรสฺส
 รุกฺขสฺส^๑ สาขาย โอลมฺพมานํ ปิสฺสุกุลจิวฺร
 ทิสฺวา “อริยทฺธไซ โอลมฺพตี”ติ
 ปสนฺนจิตฺโต กิงฺกณิปปุณฺานิ คเหตุวา
 ปิสฺสุกุลํ ปุเชสิ.

โส เตน ปุณฺณกมฺเมน เทวมนุสฺเสสฺส
 สัสนฺนฺโต อิมสฺมี พุทฺธปฺปาเท
 เสตพฺยนคเร สตฺถวาหฺกุเล นิพฺพุตฺติตฺวา
 มหากาฬิตี ลทฺธนาโม วิญฺญุตํ ปตฺวา
 ฆราวาสํ วสนฺโต ปญฺจหิ สกฺกฺสเทหิ
 ภณฺฑํ คเหตุวา วาณิซฺชวเสน สาวตฺถิ
 คโต เอกมฺนฺตํ สกฺกฺสตฺถิ^๒ นิเวเสตฺวา

๖. พรรณนาคาถาของ

พระมหาภาพตฺเถระ

คาถาของท่านพระมหาภาพตฺเถระ
 มีคำว่า กาฬิ อิตฺถิ เป็นต้น. มีอุปมา
 อย่างไร? พระเถระแม้รูปนี้ก็ได้สร้าง
 อธิการไว้ในพระพุทธเจ้า ในปางก่อน
 ทั้งหลาย สั่งสมบุญไว้ในภพนั้นๆ ในกัป
 ที่ ๙๑ แต่ภักทกัปนี้บังเกิดในเรือนแห่ง
 ตระกูลรู้ความแล้ว ไปป่าด้วยกรณียกิจ
 บางอย่างนั่นเอง เห็นผ้าบังสุกุลจิวร
 ห้อยอยู่ที่กิ่งไม้ต้นหนึ่งในป่านั้น มีใจ
 ผ่องใสด้วยคิดว่า “ธงชัยของพระอริยเจ้า
 ห้อยอยู่”- จึงถือเอาดอกกรรณิการมาบูชา
 ผ้าบังสุกุล.

ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านเวียนว่ายอยู่ใน
 เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ครั้นพุทฺธป-
 บาทกาลนี้ มาบังเกิดในตระกูลพ่อค้า
 เกวียนในกรุงเสตฺพยนคร ได้นามว่า
 มหาภาพ รู้ความแล้วอยู่ครองเรือน
 บรรทุกสิ่งของด้วยเกวียน ๕๐๐ เล่ม ไป
 ค้าขายยังกรุงสาวัตถี พักกองเกวียนไว้

^๑ ส. ม. รุกฺขมูลสฺส.

^๒ อ. กณิการ.

^๓ ส. อ. สกฺกฺสตฺ.

อทุธานปริสุสมิ วิโนเทตวา อตุตโน
 ปริสาย สทุธิ นิสินโน สายณฺหสมยํ
 คนฺธมาลาทีหตุเถ อุปาสเก เขตวนํ
 คจฺจนฺเต ทิสฺวา สยมฺปิ เตหิ สทุธิ
 วิหารํ คนฺตฺวา สตุถุ สนฺติเก ธมฺมํ
 สุตฺวา ปฏฺฐิตฺสทุโร ปพฺพชิตฺวา
 โสสานิกงฺคํ อธิฏฺจาย สุสาเน วสติ.

อถกทิวสํ กาฬิ นาม เอกา อิตฺถิ
 ฉวทาหิกา เถรสฺส กมฺมฏฺจานตฺถาย^๑
 อจฺริมตฺสรีริ อุโม สตุถิ^๒ ฆินฺนิตฺตฺวา^๓
 อุโม จ พาทู ฆินฺนิตฺตฺวา^๓ สีสฺสญฺจ
 ทธิถาลกํ^๔ วีย ฆินฺนิตฺตฺวา สพฺพิ
 องฺคปจฺจงฺคํ สมฺพนฺธเมว กตฺวา เถรสฺส
 โอลิเกตุํ โยคฺยฏฺจานเน จเปตฺวา
 เอกมนฺตํ นิสิตฺติ. เถโร ตํ ทิสฺวา
 อตุตฺตานํ โอวทฺนฺโต^๕ :

ณ ส่วนสุดแห่งหนึ่ง บรรเทาความเหน็ด-
 เหนื่อยในการเดินทางไกลแล้วนั่งอยู่กับ
 บริษัทของตน เมื่อเวลาเย็นเห็นพวก
 อุบาสกอุบาสิกาต่างถือของหอม และ
 ดอกไม้ เป็นต้น ไปยังพระเชตวันวิหาร
 จึงไปวิหารกับชนเหล่านั้นด้วยตนเอง
 ฟังธรรมในสำนักของพระศาสดาแล้ว
 ได้ศรัทธา จึงออกบวช อธิษฐาน
 โสสานิกังคธุดงค์อยู่ในป่า.

ภายหลังวันหนึ่ง มีหญิงคนหนึ่งชื่อกาฬิ
 เป็นผู้เฒ่าชากศพ จึงตัดศพที่ตายไม่นาน
 พร้อมทั้งมือและตัดแขนทั้งสองข้าง ตัด
 ศีรษะเหมือนดั่งหม้อนมส้ม เพื่อต้องการ
 เป็นกรรมฐานแก่พระเถระ กระทำ
 อวัยวะน้อยใหญ่ทั้งหมดให้ติดติดกัน แล้ว
 วางไว้ในที่เหมาะแก่พระเถระจะตรวจดูได้
 แล้วนั่งอยู่ ณ ส่วนสุดข้างหนึ่ง. พระเถระ
 เห็นชากศพนั้นแล้ว เมื่อจะโอวาทตน
 ได้กล่าวคาถา ๒ คาถาว่า :

^๑ ส. กมฺมฏฺจานตฺถา.

^๒ ส. ม. หตุเถ.

^๓ ส. อ. ม. ฆินฺนิตฺตฺวา.

^๔ ส. อ. ทธิถาลกํ.

^๕ ส. อ. ม. โอวทฺนฺโต.

๑๕๑. “กาฬี อิตถึ พุรหตี ธงฺกรูปา
 สตุถึญจ เภตฺวา อปรญฺจ สตุถึ
 พาหญฺจ เภตฺวา อปรญฺจ พาหุ
 สีสญฺจ เภตฺวา ทธิถาลกัว^๑
 เอสา นิสินฺนา อภิสนฺนุหิตฺวา.

๑๕๒. โย เว อวิทฺวา อูปธิ กโรติ
 ปุณฺปุณฺนี ทุกฺขมุเปติ มนุโท
 ตสฺมา ปชานํ อูปธิ น กยิรา
 มาหํ ปุณ ภิณฺนสิโร สยิสฺสนฺ”ติ^๒
 คาถาทวยํ อภาสิ.

ตตฺถ กาฬิตฺติ ตสฺสา นามํ,
 กาฬวณฺณตฺตา วา เอวํ วุตฺตํ.^๓ **พุรหตี**ติ
 มหาสิริรา อารโหปริณานวตี. **ธงฺกรูปา**ติ
 กาฬวณฺณตฺตา เอว กากสทิสฺรูปา.
สตุถึญจ เภตฺวาติ มตฺสิริรสฺส สตุถึ
 ชนฺณุภทเนน ภณฺชิตฺวา. **อปรญฺจ**
สตุถึนฺติ อิตฺตญฺจ สตุถึ ภณฺชิตฺวา.^๔

๑๕๑. “หญิงชื่อกาฬี มีร่างกายใหญ่ดำ
 ดังกา หักขาซ้ายขวา แขนซ้าย
 แขนขวา และทุบศิระของ
 ชากศพให้มันสมองไหลออก ดัง
 หม้อนมเปรี้ยว แล้ววางไว้ตามเดิม
 นั่งอยู่.

๑๕๒. ผู้ใดแลไม่รู้แจ้ง เป็นคนเขลา
 ก่อให้เกิดกิเลส ผู้นั้นย่อมนำเข้าถึง
 ทุกข์รำไป เพราะฉะนั้น บุคคล
 รู้ว่าอุปธิเป็นเหตุเกิดทุกข์ จึงไม่
 ควรก่อกิเลสให้เกิด เราอย่าถูก
 เขาทุบศิระ นอนอยู่อย่างนี้
 อีกต่อไป”.

บทว่า **กาฬี** ในคาถานั้นเป็นชื่อ
 ของหญิงนั้น, อีกนัยหนึ่ง ท่านกล่าว
 อย่างนั้น เพราะนางมีผิวดำ. บทว่า
พุรหตี ความว่า มีตัวใหญ่ทั้งสูง อ้วน.
 บทว่า **ธงฺกรูปา** ความว่า มีรูปร่างดังกา
 เพราะความที่มีสีดำนั่นเอง. สองบทว่า
สตุถึญจ เภตฺวา ความว่า หักขาของ

^๑ ส. อ. ทธิถาลกัว.

^๒ ม. ปสฺสิสฺสนฺติ, ขุ. เถร. ๒๖/๒๙๒.

^๓ ม. เอวํ วุตฺตา.

^๔ ส. ปริภณฺชิตฺวา.

พาหุญจ เภตวาติ พาหุจิจญจ
อคุคพาหุจาเนเยว^๑ ภณฺชิตฺวา.

ศพแล้วหักเข้า. สองบทว่า อปรญจ
สตุถิ ได้แก่หักแขนขาอีกข้างหนึ่ง.
สองบทว่า พาหุญจ เภตวา ความว่า
หักกระดูก แขนตรงปลายแขนนั่นเอง.

สีสญจ เภตวา ทธิตาลกัวาติ
มตสริวสุส^๒ สีสิ ภินฺทิตฺวา ภินฺนตฺตา
เอว เลษุฑฺฑุทณฺฑาทาทิ ปคฺคฆรณฺตํ
ทธิตาลกั วีย, ปคฺคฆรณฺตํ มตฺถลฺลํ
กตฺวาติ อตฺถเ. เอสา นิสิณฺนา
อภิสนฺทหิตฺวาติ ฉินฺนภินฺนาววํ^๓ มตฺสริว
เต อวยเว ยถาจาเนเยว จปฺนเน
สนฺทหิตฺวา สหิตํ กตฺวา มํสาปณฺ
ปฺสาเรนฺตํ วีย เอสา นิสิณฺนา.

บาทคาถาว่า สีสญจ เภตวา ทธิตาลกัว
ความว่า ทำให้มันสมองกระจายออก
เหมือนหม้อทึบล้อออกอยู่ เพราะเอา
ไม้พลองเป็นต้น ทุบศีรษะจนแตกนั่นเอง.
บาทคาถาว่า เอสา นิสิณฺนา
อภิสนฺทหิตฺวา ความว่า หญิงนั้น
วางเรียงซากศพที่มีอวัยวะตัดแล้ว ให้
อวัยวะเหล่านั้นอยู่ในที่ตามเดิม เหมือน
วางเนื้อแม่ไก่ที่ตลาดขายเนื้อแล้วนั่งอยู่แล้ว.

โย เว อวิทฺวา อฺปฺริ กโรติติ โย
อิมา ย อฺปฺนฺจาปิตํ กมฺมญฺจันนํ ทิสฺวาปิ
อวิทฺวา อกุสโล กมฺมญฺจันนํ จจฺุเขตฺตวา
อโยนิโสมนสิกาเรน กิเลสฺุปฺริ อฺปฺปาเทติ,
โส มนฺโท มนฺทปณฺโโย สํสารสฺสุ
อนตฺวิตฺตฺนโต ปุณฺปุณฺนี อปรอาปรี
นिरยาทีสุ ทุกฺขํ อฺเปติ. ตสฺมา ปชานํ
อฺปฺริ น กยิราติ ตสฺมาติ ยสฺมา

คำว่า ผู้ใดแลไม่รู้แจ้ง เป็น
คนเขลา ก่อให้เกิดกิเลส ความว่า
ผู้ใดเป็นคนโง่ แม้เห็นกรรมฐานที่หญิงนี้
เข้าไปตั้งไว้ก็ไม่รู้แจ้ง ทั้งกรรมฐานเสีย
ทำกิเลสอุปรีให้เกิดขึ้น เพราะไม่ม่นสิการ
โดยอุบายอันแยบคาย. ผู้นี้ชื่อว่า
คนเขลา มีปัญญาอ่อน ย่อมเข้าถึง
ทุกข์ในนรกเป็นต้นบ่อย ๆ เพราะไม่

^๑ อ. อคฺคตทญฺจนิเยว, ม. อคฺคตทญฺเจเยว.
^๒ อ. ม. ฉวสริวสุส.
^๓ อ. ฉินฺนภินฺนํ วํ, ก. ภินฺนํ วา วํ.

เจตเทวี่, ตสฺมา.

ล่องพ้นสงสารไปได้. คำว่า เพราะฉะนั้น บุคคลรู้ว่าอุปธิเป็นเหตุเกิดทุกข์ จึงไม่ควรก่อให้กิเลสเกิด คือเพราะเหตุที่เป็นอย่างนี้ ฉะนั้น.

ปชานั อฺปธินฺติ "อิธ ยี่ ทุกฺขั สมฺโมตี"ติ ปชานนฺโต โยนิโส มนสิกโรนฺโต กิเลสฺปธิ น กยิรา น อฺปฺปาเทยฺย. กสฺมา.

สองบทว่า ปชานั อฺปธิ ความว่า เมื่อรู้อยู่ว่าเป็นเหตุให้ทุกข์เกิดขึ้นในโลกนี้ กระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ไม่ก่ออุปธิ คือไม่ทำให้เกิดขึ้น. ถ้ามว่า เพราะเหตุไร.

มาหิ ปฺน ภินฺนสิโร สยิสฺสนฺติ ยถยิทํ มตฺสรีริ ภินฺนสรีริ สยติ, เอวํ กิเลสฺปธิหิ สํสาเร ปฺนปฺปนั อฺปฺปตฺติยา กญฺจิสฺสวทฺตมโก หุตฺวา ภินฺนสิโร^๑ อหิ มา สยิสฺสนฺติ. เอวํ วทนฺโต เอว^๒ เถโร วิปฺสฺสนั อฺสฺสกุกาเปตฺวา อรหตฺตํ ปาปฺปนิ. เตน วุตฺตํ อปทานเ^๓ :

บาทคาถาว่า มาหิ ปฺน ภินฺนสิโร สยิสฺส ความว่า ชากศพนี้มีสรีระอัน ทำลายแล้วนอนอยู่ ฉนใด เราเองก็อย่า ก่อกิเลสอุปธิให้เกิดขึ้นในสงสารเนื่อง ๆ มีสมองแตกนอนอยู่เลยเหมือนอย่างนั้น. พระเถระเมื่อกล่าวอยู่อย่างนี้ ขวนขวาย วิปัสสนาแล้วบรรลุพระอรหัตแล้ว. ด้วยเหตุ นั้น ท่านจึงกล่าวไว้ในอปทานว่า :

“หิมวณฺตสฺส อวิทฺฐเร
อฺทพฺพโล^๔ นาม ปพฺพโต

“ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ มีภูเขา
ลูกหนึ่งชื่ออฺทพฺพละ ที่ภูเขานั้น

^๑ อ. ภินฺนสรีโร.

^๒ ส. อิมํ วทนฺโต.

^๓ ชุ. อจ. ๓๓/๑๒๖.

^๔ ฉ. อฺทงฺคโณ, ส. อฺรฺคโณ, อ. อฺรโณ.

ตตฺถททสฺส ปัสฺสกูลํ
 ทุมคฺคฺมฺหิ วิลมฺพิตํ.
 ตีณิ กิงฺกณิปปุผานิ
 โอิจฺนิตฺวานหํ ตทา
 หฺมฺมฺโจ หฺมฺมฺเจเน จิตฺเตเน
 ปัสฺสกูลํ อปฺปชฺชียี.
 เตเน กมฺมฺเมเน สุกฺเตเน
 เจตนาปณฺธิรียี จ
 ชหิตฺวา มานุสฺสํ เทหํ
 ตาวตีสํ อคณฺณหํ.
 เอกนฺวฺตฺติโต กปฺปเป
 ยํ กมฺมฺมกริ ตทา
 ทฺคฺคฺตึ นากิชานามิ
 ปุเชตฺวา^๑ อรหฺตฺตฺตํ.
 กิเลสํ ฌาปิตา มยฺหํ
 ๗เปฯ กตฺตํ พุทฺธสฺส สาสนฺนุ^๑ติ.
 มหากาฬิตฺถเระคาถาวณฺณนา
 นิฏฺฐิตา.

เราได้เห็นผ้าบังสกุลจีวร ห้อยอยู่
 บนยอดไม้.

ครั้งนั้นเราว่าเริงมีจิตยินดี เลือกเก็บ
 เอาดอกกระดังทอง ๓ ดอก มาบูชา
 ผ้าบังสกุลจีวร.

ด้วยกรรมที่ทำไว้ดีแล้ว และด้วย
 การตั้งใจจำนงไว้ เราละร่างมนุษย์
 แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์.

ในกัปที่ ๙๑ แต่ภัทธกัปนี้ เราได้
 ทำกรรมใด ในกาลนั้น เพราะบูชา
 ธงชัยแห่งพระอรหันต์ เราไม่รู้จัก
 ทุคติเลย.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ๗ลฯ
 คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำ
 เสร็จแล้ว" ดังนี้.

พรรณนาคาถาของพระมหาภาพิเถระ
 จบ.

^๑ ฉ. ปุชิตฺวา.

๗. ทิสฺสตุเถรคาถาอนุณา

พหู สปัตเต ลภตฺติ อายสมโต
ทิสฺสตุเถรสฺส คาถา. กา อุปฺปตฺติ ?
อยมฺปิ ปุริมพฺพุเรสุ กตาทิกาโร ตตฺถ
ตตฺถ ภเว วิวฏฺฐูปนินฺสยํ ปุณฺณํ
อุปจันนุโต ปิยทสฺสิสฺส ภควโต กाले
พฺราหฺมณกุเล นินฺพตฺติตฺวา วิญฺญุตํ
ปตฺโต สิปปเปสุ นินฺพตฺตี คนฺตฺวา
กาเมสุ อาทินวํ ทิสฺวา ฆราวาสํ
ปหาย ตาปสฺสปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา
อรรณฺทายตเน सालวเน อสฺสมํ กาวเรตฺวา
วสตี.

ภควา ตสฺส อญฺคฺคณฺหนตฺถํ อสฺสมสฺส
อวิทุเร सालวเน นินฺโรธํ สฺมาปชฺชิตฺวา
นินฺสีทิ. โส อสฺสมโต นิกฺขมิตฺวา
ผลาผลตฺถาย คจฺฉนฺนุโต ภควนฺตํ ทิสฺวา
ปสนฺนมานโส จตฺตาโร ทณฺฑเ
จเปตฺวา ภควโต อุปฺริ ปุปฺพิตฺวา
สาลสาขาหิ สาขามนฺทปํ กตฺวา
สตุตฺตาหํ นวนเวหิ^๑ สาลปุปฺเพหิ ภควนฺตํ

๗. พรรณนาคาถาของ

พระทิสฺสเถระ

คาถาของท่านพระทิสฺสเถระมีคำว่า
พหู สปัตเต ลภติ เป็นต้น. มีอุปมา
อย่างไร ? พระเถระแม้รูปนี้ก็ได้สร้าง
อธิการไว้ในพระพุทธเจ้าในปางก่อนทั้งหลาย
สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งวิวิฏฺฐะไว้
ในภพนั้น ๆ ครั้นศาสนาของพระผู้มี
พระภาคพระนามว่าปิยทสฺส บังเกิดใน
ตระกูลพราหมณ์ รู้ความแล้วถึงความ
สำเร็จในศิลปะทั้งหลาย เห็นโทษในกาม
ทั้งหลาย ละฆราวาสออกบวช บวชเป็น
ดาบส สร้างอาศรมไว้ในป่าสาละวัน
แนวป่าอยู่.

พระผู้มีพระภาคเสด็จประทับเข้านิโรธ-
สมาบัติ ณ ป่าสาละวัน ไม่ไกลอาศรม
เพื่อทรงอนุเคราะห์ดาบสนั้น. ดาบสนั้น
ออกจากอาศรมไปเพื่อแสวงหาผลาผล
เห็นพระผู้มีพระภาคแล้ว มีใจโสมนัส
ปักเสาะ ๔ เสาะไว้ เขากิ่งรังที่มีดอกบาน
มาทำเป็นมณฑปกิ่งไม้ ณ เบื้องบน
พระผู้มีพระภาค แล้วเอาดอกรังใหม่ ๆ

^๑ ส. วณฺณวณฺเตหิ.

ปุเชนุโต อฏฐาสี พุทธารมมณิ ปิตี
อวิชหนุโต. สตุถา สตุตทาหสุส อจฺจเยน
นิโรธโต วุฏฺฐหิตฺวา ภิกฺขุสงฺฆิ จินฺตฺเตสิ.
ดาวเทว สตสฺหสฺสมตฺตา ชีณาสวา
สตุถาริ ปริวาเรสุ.

ภควา ตสฺส ภาวินี สมฺปตฺตี วิภาเวนุโต
อนฺุเมทฺนํ วตฺวา ปกฺกามิ. โส เตน
ปฺุณฺณกมฺเมน เทวโลกิ นิพฺพตฺติตฺวา
อปฺราปฺริ สุกฺตีสฺสุเยว สํสรฺนฺโต อิมฺสฺมิ
พุทฺธฺปฺปาเท ราชคฺเห พุราหฺมณฺกุลเ
นิพฺพตฺติตฺวา **ติสฺโสติ** ลทฺธนาโม
วยปฺปตฺโต ตินฺนํ เวทานํ ปารคฺคู หุตฺวา
ปญฺจมตฺตานิ มาณวกฺสฺตานิ มนฺุเต
วาเจนุโต ลากคฺคยสคฺคปฺปตฺโต หุตฺวา
สตุถุ ราชคฺคหคฺคเมเน พุทฺธานุภาวํ ทิสฺวา
ปฏฺิลทฺธสฺทฺโร ปพฺพชิตฺวา วิปฺสฺสนํ
ปฏฺุจเปตฺวา น จิรฺสฺเสว อรหฺตฺตํ ปาปฺุณิ.
เตน วุตฺตํ **อปทานเ^๑** :

“อชฺุโณคาเหตุวา สาลวนํ
สฺกโต อสฺุสโม มม

บุชาพระผู้มีพระภาคถึง ๗ วัน ยืนอยู่แล้ว
ไม่ละปิติ ที่มีพระพุทธเจ้าเป็นอารมณ์.
พระศาสดาเสด็จออกจากนิโรธโดยล่องไป
๗ วัน ระลึกถึงพระภิกษุสงฆ์. ในทันใด
นั้น พระชีณาสพประมาณแสนหนึ่ง
แวดล้อมพระศาสดาแล้ว.

พระผู้มีพระภาค เมื่อจะประกาศสมบัติ
ที่เกิดแก่ดาบสนั้น ตรัสอนุเมทนาแล้ว
เสด็จกลับไป. ด้วยบุญกรรมนั้น ดาบสนั้น
บังเกิดในเทวโลก เวียนว่ายอยู่ในสุคติ
อย่างเดี่ยวไป ๆ มา ๆ ครั้นพุทธรูปบาทกาล
นี้บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ ณ กรุง
ราชคฤห์ ได้นามว่าติสสะ เจริญวัยแล้ว
ถึงฝั่งไตรเพท แล้วบอกมนต์แก่มาณพ
ประมาณ ๕๐๐ ถึงความเป็นผู้เลิศด้วย
ลาภและเลิศด้วยยศ เห็นพุทธานุภาพ
ในครั้งเสด็จสู่กรุงราชคฤห์ของพระศาสดา
ได้ศรัทธาออกบวชแล้ว เริ่มตั้งวิปัสสนา
ไม่นานนักบรรลุพระอรหัตแล้ว. ด้วย
เหตุนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ในอปทานว่า :

“เราเข้าไปสู่ป่าร้าง สร้างอาศรม
อย่างสวยงาม มุงบังด้วยดอกรัง

^๑ พ. อ. ๓๓/๑๒๐.

ศาลปุเปเหหิ สณฺณนุโน
 วสามิ ปวเน^๑ ตทา.

ปิยทสฺสี ตุ^๒ ภควา
 สยมภู อคฺคปุคฺคโล
 วิเวกกามิ สมฺพทุโธ
 สาลวนมุปาคมิ.

อสุสฺมา อภินิภฺขมฺม
 ปวณฺ์ อคฺมาสหิ
 มฺลผลํ คเวสนฺโต
 อาหิณฺฑทามิ วเน ตทา.

ตตฺถทฺทสาลี สมฺพทุธํ
 ปิยทสฺสี มหายนฺ์
 สุนิสินฺนํ สฺมาปณฺ์
 วิโรจนฺตํ มหาวเน.

จตุทณฺฺเต จเปตฺวาน
 พุทฺธสฺส อฺปรี อหิ
 มณฺฑปํ สุกตํ กตฺวา
 สาลปุเปเหหิ ฉาทยิ.

สตุตฺตานิ ธารยิตฺวาน
 มณฺฑปํ สาลฉาทิตํ

ครั้งนั้นเราอยู่ในป่า.

ก็พระผู้มีพระภาคผู้สยัมภู เอกอัคร-
 บุคคล ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง
 พระนามว่าปิยทัสสี. ทรงประสงค์
 ความสงบ จึงได้เสด็จเข้าสู่ป่าร้าง.

เราออกจากอาศรมไปป่า เพื่อ
 แสวงหามูลผลาผลในป่า ณ เวลา
 นั้น ณ ที่นั้น.

เราได้เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
 พระนามว่าปิยทัสสี ผู้มียศใหญ่
 ประทับนั่ง เข้าสมาบัติ รุ่งโรจน์
 อยู่ในป่าใหญ่.

เราปักเสาศา ๔ เสา ทำปะรำอย่าง
 เรียบร้อย แล้วเอาดอกรังมุงเหนือ
 พระพุทธเจ้า.

เราทรงปะรำ ซึ่งมุงด้วยดอกรัง
 ไว้ ๗ วัน ยังจิตให้เลื่อมใสในกรรม

^๑ ฉ. วิปีเน.

^๒ ฉ. จ.

ตตถ จิตต์ ปสาเทตฺวา
พุทธเสฏฺฐัง อวนุทหนิ.

ภคฺวา ตมฺหิ สมเย
วฏฺฐหิตฺวา สมาธิโต^๑
ยฺคมตฺตํ เปกฺขมาโน
นิสสิทฺติ ปุริสุตฺตโม.

สาวโก วรุณฺเณ นาม
ปิยทสฺสิสฺส สตฺถุโน
วสฺสิตสฺสทสฺสเสหิ
อุปคฺจฺฉิ วินายกํ.

ปิยทสฺสึ ตุ^๒ ภคฺวา
โลกเชฏฺฐโจ นราสโม
ภิกฺขุสํฆเ นิสสิทิตฺวา
สิตํ ปาตฺตุกริ ชฺชโน.

อนฺรุทฺโธ อุปฺภุจฺจาโก
ปิยทสฺสิสฺส สตฺถุโน
เอกํสิ จิวฺริ กตฺวา
อุปฺคฺจฺฉิตฺถ^๓ มหามฺุณี.

นั้น ได้ถวายบังคมพระพุทธเจ้า
ผู้ประเสริฐสุด.

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคผู้อุดม
บุรุษ เสด็จออกจากสมาธิ ประทับ
นั่งทอดพระเนตรดูเพียงชั่วแฉก.

สาวกของพระศาสดา พระนามว่า
ปิยทสสิ ชื่อว่าวรุณะ กับพระ
อรหันต์ชื่อนาสพเสนองค์ ได้มาเฝ้า
พระศาสดาผู้นำชั้นพิสดาร.

ส่วนพระผู้มีพระภาค พิจารณา
พระนามว่าปิยทสสิเชษฐบุรุษของโลก
ประเสริฐกว่านรชน ประทับนั่งใน
ท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์แล้ว ได้ทรง
กระทำการแย้มพระสรวลให้ปรากฏ.

พระอนรุทธเถระ ผู้อุปัฏฐากของ
พระศาสดา พระนามว่าปิยทสสิ
ห่มจีวรเฉวียงบ่าข้างหนึ่งแล้ว ได้
ทูลถามพระมหามุนีว่า ข้าแต่
พระผู้มีพระภาค.

^๑ อ. สมาธิโน.

^๒ ฉ. จ.

^๓ ม. อุปฺคฺจฺฉิต.

โก นุ โข ภควา เหตุ
 สิตกมฺมสุส สตฺถุโน
 การณ วิชฺชมานมฺหิ
 สตฺถา ปาตฺกเร สิตฺ.

สตฺตาทํ ปุปฺผจฺหนํ^๑
 โย เม ธาเวสิ มาณโว
 ตสุส กมฺมํ สริตฺวาน
 สิตฺ ปาตฺกเร อหํ.

อโนกาสิ^๒ น ปสฺสามิ
 ยนฺตํ^๓ ปุณฺณํ วิปฺจุจติ
 เทวโลเก มนุสฺเส วา
 โอกาไสว น สมฺมติ.

เทวโลเก วสนฺตสุส
 ปุณฺณกมฺมสมฺงฺคิโน
 ยาวตา ปริสา ตสุส
 สาลจฺจนฺนา ภวิสฺสติ.

ตตฺถ ทิพฺเพหิ นจฺเจหิ
 คีเตหิ วาทิเตหิ จ
 รมิสฺสติ สทา สนฺโต
 ปุณฺณกมฺมสมาหิโต.

อะไรเล่าหนอเป็นเหตุให้พระศาสดา
 ทรงแยมพระสรวล ให้ปรากฏ
 เพราะเมื่อมีเหตุ พระศาสดาจึงทรง
 แยมพระสรวลให้ปรากฏ.

พระศาสดาตรัสว่า มาณพใด
 ธารปะรำที่มุงด้วยดอกไม้ ให้ตลอด
 ๗ วัน เรานึกถึงกรรมของมาณพนั้น
 จึงได้ทำการยิ้มแยมให้ปรากฏ.

เราไม่พิจารณาเห็นช่องทางที่ไม่ควร
 ที่บุญจะไม่ให้ผล ช่องทางที่ควร
 ในเทวโลกหรือมนุษย์โลก ย่อมไม่
 ระวังไปเลย.

เขาผู้เพียบพร้อมด้วยบุญกรรมอยู่ใน
 เทวโลก มีบริษัทเท่าใด บริษัท
 เท่านั้น จักถูกบังด้วยดอกรัง.

เขาเป็นผู้ประกอบด้วยบุญกรรม จัก
 รื่นเริงอยู่ในเทวโลกนั้น ด้วย
 การฟ้อน การขับ การประโคม
 อันเป็นทิพย์ในกาลทุกเมื่อ.

^๑ ฉ. สาลจฺจนฺ.

^๒ โป. อี. โอกาสาทํ.

^๓ ฉ. ยตฺถ.

ยาวตา ปริสา ตสส
คนุคคณธี^๑ ภวิสฺสติ
สาลสฺส ปุปฺพวสฺสโส จ
ปวสฺสิสฺสติ^๒ ตาวเท.

ตโต จุโตยฺ มนุโ
มานุสํ อากมฺิสฺสติ
อิธาปี สาลจฺจนํ
สพฺพกาลํ ฐวิสฺสติ^๓.

อิธ นจฺจณฺจ คีตณฺจ
สมมตาฬฺสมาหิตํ
ปริวารสฺสนติ มํ นิจฺจ
พฺพุทฺฐายิทํ ผลํ

อุคคฺจณฺเต จ สุริเย
สาลวสฺสํ ปวสฺสติ
ปฺปญฺญกมฺเมน สํยตฺติ
วสฺสติ^๓ สพฺพกาลิกํ.

อฏฺฐารเส กปฺปสฺเต
โอกกวกฺกสฺสมกฺโว
โคตโม นาม นามเณ^๔
สตถา โลกํ ภวิสฺสติ.

บริษัทของเขาประมาณเท่าที่มี จัก
มีกลิ่นหอมฟุ้ง และฝนดอกรัง
จักตกลงทั่วไป

ในขณะนั้น มานพนี้จุติจากเทวโลก
แล้ว จักมาสู่ความเป็นมนุษย์
แม้ในมนุษย์โลกนี้ หลังคาดอกรัง
ก็จักทรงอยู่ตลอดกาลทั้งปวง.

ณ มนุษย์โลกนี้ การฟ้อนและ
การขับที่ประกอบด้วยกัณธศาล จัก
แวดล้อมมานพนี้ อยู่เป็นนิตย์
นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

และเมื่อพระอาทิตย์อุทัย ฝนดอกรัง
ก็จักตกลง ฝนดอกรังที่บุญกรรม
แต่งแล้ว จักตกลงทุกเวลา.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ พระศาสดามี
พระนามว่าโคตม ซึ่งสมภพในวงศ์
พระเจ้าโอกกกราช จักเสด็จอุบัติ
ขึ้นในโลก.

^๑ ม. สาลจฺจนนา.

^๒ ม. โป. ปวตฺติสฺสติ.

^๓ ฉ. วสฺสเต.

^๔ ฉ. โคตเตน.

มหาพรหมคณ ๕
โศภิตกสิ ๕
กสิ ๕

www.dhammadownload.com

ตสฺส ฐมฺเมสุ ทายาทโ
 โอรโส ฐมฺมนิมฺมิโต
 สพุพาสเว ปริณฺณาย
 นิพฺพายิสฺสตีนาสโว.

ฐมฺมํ อภิสเมนฺตสฺส
 สาลจฺจนํ^๑ ภวิสฺสตี
 จิตฺเก ฉายมานสฺส
 จฺจนํ ตตฺถ เหสฺสตี.

วิปากํ กิตฺตยิตฺวาน
 ปิยทสฺสี มหามฺุณี
 ปริสาย ฐมฺมํ เทเสสิ
 ตปฺเปนฺโต ฐมฺมวฺภูจฺฉิยา.

ตีสกปฺปานิ เทเวสุ
 เทวราชฺชมการยี่
 สฺมฺจึ ๑ สตฺตฺกฺขตฺตฺลฺจ^๒
 จกฺกวตฺตี อโหสนํ.

เทวโลกา อีธาคนฺตุวา
 ลภามิ วิปฺลํ สุขํ
 อีธาปิ สาลจฺจฺจนํ
 มณฺฑปสฺส อิทํ ผลํ.

มาณพนี้ จักเป็นทายาทในธรรม
 ของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็น
 โอรสอันธรรมเนรมิต จักกำหนดรู้
 อาสวะทั้งปวง แล้วจักไม่มีอาสวะ
 นิพพาน.

เมื่อเขาตรัสรู้ธรรมอยู่ จักมีหลังคา
 ดอกรัง เมื่อถูกทำณาปนกิจอยู่บน
 เชิงตะกอน ที่เชิงตะกอนนั้น ก็จัก
 มีหลังคาดอกรัง.

พระมหามุณี พระนามว่าปิยทัสสี
 ทรงพยากรณ์วิบากแล้ว ทรงแสดง
 ธรรมแก่บริษัท ให้อิมหน้าด้วยฝน
 คือธรรม.

เราได้เสวยราชสมบัติ ในเทวโลก
 ในหมู่เทวดา ๓๐ กัป ได้เป็น
 พระเจ้าจักรพรรดิ ๖๗ ครั้ง.

เราออกจากเทวโลกมาในมนุษยโลกนี้
 ได้ความสุขอันไพบุลย์ แม้ใน
 มนุษยโลกนี้ ก็มีหลังคาดอกรัง
 นี้เป็นผลแห่งประำา.

^๑ ฉ. สาลจฺจนนํ.

^๒ โป. จตฺกฺขตฺตฺลฺจ.

อัยํ ปจฺฉิมโก มยฺหํ
 จริโม วตฺตเต ภาโว
 อธิปปี สาลจฺจนํ
 เหสุสฺติ สพฺพกาลิกํ.

มหามุนี โตสยิตฺวา
 โคตมํ สกฺยปฺจฺควํ
 ปตฺโตมฺหิ อจลํ จานํ
 หิตฺวา ชยปฺราชยํ.

อฏฺฐารเส กปฺปสฺเต
 ยํ พุทฺธมภิปุชฺชียํ
 ทฺวคฺคตี นามิชา นามิ
 พุทฺธปฺชายิตํ ผลํ.

กิลเสสา ฉมาปิตา มยฺหํ
 ๗เป๗ กตํ พุทฺธสฺส สาสนฺนํ"ติ.

โส อรหตฺตํ ปน ปตฺวา วิเสสโต
 ลามคฺคยสคฺคปฺตโต อโหสิ. ตตฺถ เกจิ
 ปุณฺณชฺชนภิกฺขุ เถรสฺส ลามสกฺกาเรํ ทิสฺวา
 พาลภาเวเน อสหนากาเรํ ปเวเทสุ. เถโร
 ตํ ฌตฺวา ลามสกฺกาเร อาทินฺนํ ตตฺถ
 อตฺตโน อลคฺคภาวญฺจ ปกาเสนฺโต .

นี่เป็นความเกิดครั้งหลัง ของเรา
 ภพสุดท้ายกำลังเป็นไป แม้ในภพนี้
 หลังคาดอกรัง ก็จักมีตลอดกาล
 ทั้งปวง.

เรายังพระมหามุนีพระนามว่าโคตม
 ผู้ประเสริฐกว่าศาकยราช ให้ทรง
 ยินดีได้ ละความมีชัยและความ
 ปราชัยเสียแล้ว บรรลุถึงฐานะที่
 ไม่หวั่นไหว.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ เราได้บูชา
 พระพุทธเจ้าใด ด้วยการบูชา
 เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
 พุทธบูชา

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ๗๗
 คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำ
 เสร็จแล้ว" ดังนี้.

ก็ครั้งท่านบรรลุพระอรหัตแล้ว ได้
 เป็นผู้ถึงความเป็นผู้เลิศด้วยลาม ความ
 เป็นผู้เลิศด้วยยศโดยพิเศษ. ในบรรดา
 ภิกษุเหล่านั้น ภิกษุที่เป็นปุณฺณชชน
 เห็นลามสักการะของพระเถระ จึงประกาศ
 อากาเรที่อดทนมิได้ เพราะความเป็นพาล.
 พระเถระทราบเหตุ นั้นแล้ว เมื่อจะ

ประกาศโทษในลามสัฏกการะ และความ
เป็นผู้ไม่ติดอยู่ในลามและสัฏกการะนั้น
ของตน ได้ภาสิตคาถา ๒ คาถาว่า :

๑๕๓. “พหู^๑ สปัตเต ลมตติ
มฺณฺโท สงฺฆาปฏิปารุโต
ลามิ อนฺนสฺส ปานสฺส
วตฺถสฺส สยนสฺส จ.

๑๕๔. เอตมาทึนฺวึ ฅตฺวา
สกุกาเรสุ มหพฺภยํ
อปฺปลาโก อนวสฺสโต
สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเช”ติ^๒
คาถาทวยํ อภาสิ.

ตสฺสตุโถ : สิขมฺปิ อเสเสตฺวา
มฺณฺชิตเกสตาย มฺณฺโท, ฅินฺทิตฺวา
สงฺฆาปฏิตกาสาธาธาธา^๓ สงฺฆาปฏิปารุโต,
เอวึ เววณฺณิยํ อชฺฉุปฺตโต ปฺรายตฺต-
วตฺติโก ปพฺพชิตฺโต สเจ อนฺนปานาทึนํ
ลามิ โหติ, โสปี พหู สปัตเต ลมตติ,
ตสฺส อฺสุยนฺตา พหู สมภวนฺติ.^๔

๑๕๓. “ภิกษุศิระชะโล้น ครองผ้าสังฆาฏิ
ได้ข้าว น้ำ ผ้าและที่นอนที่นั้ง
ยอมชื่อว่าได้เข้าศึกไว้มาก.

๑๕๔. ภิกษุรู้โทษในลามสัฏกการะ ว่าเป็น
ภัยใหญ่อย่างนี้แล้ว ควรเป็นผู้มี
ลามน้อย มีจิตไม่ชุ่มด้วยราคะ
มีสติงดเว้นความยินดีในลาม”.

พึงทราบความของคาถาทั้ง ๒ นั้น
ดังต่อไปนี้ : ภิกษุชื่อว่าศิระชะโล้น
เพราะโกนผมไม่เหลือไว้แม้สักแหยมหนึ่ง
ชื่อว่าครองผ้าสังฆาฏิ เพราะทรง
ผ้ายอมด้วยน้ำฝาดที่ตัดแล้วต่อกันไว้
ผู้เข้าถึงเพศอันแปลกกอย่างนี้ เป็น
บรรพชิตมีความเป็นไปเนื่องด้วยบุคคล

^๑ ส. ปหู.

^๒ พ. เถร. ๒๖/๒๙๒.

^๓ อ. ม. ธารณตาย.

^๔ ส. อฺสุยกา พหู ภวนฺติ.

ตสฺมา เอตํ เอวรูปํ ลามสกุภาเรสุ
 มหปุภยํ วิปุลภยํ อาทีนวิ โทสํ
 วิทิตฺวา อปุปิจฺจตํ สนฺโตสณฺจ ททเย
 จเปตฺวา อนวชฺชุปปาทสฺสาปิ อฺปุปนฺนสฺส
 ลามสฺส ปริวชฺชเนน อฺปุปลาโก, ตโต
 เอว ตตฺถ ตณฺหาวิสฺสตาภาเวน
 อนวสฺสโต สํสารา ภายสฺส อิกฺขนโต
 ภินฺนกิเลสตาย วา ภิกฺขุ
 สนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 วเสน สโต หุตฺวา ปรีพฺพเช จเรยฺย
 วิหเรยฺยาตี. ตํ สุตฺวา เต ภิกฺขุ ตาวเทว
 เถรํ ชมาเปสฺสุ.

ติสฺสตุเถรคาถาวณฺณนา นิฎฺฐิตา.

อื่น ถ้ามีปรกติได้วัตถุมีข้าวและน้ำเป็นต้น
 แม้ผู้นั้นชื่อว่า ได้ศัตรูไว้มาก คือ
 ผู้เย้ยหยันภิกษุนั้น ย่อมมีมาก.

เพราะฉะนั้น ภิกษุเห็นโทษอันเป็น
 ภัยใหญ่ คือเป็นภัยที่ไพบุลย์ในเพราะ
 ลามและสักการะเห็นปานนี้ อย่างนี้
 ตั้งความเป็นผู้มีความปรารถนาน้อย และ
 ความสันโดษไว้ในหทัย เป็นผู้มีลามน้อย
 เพราะเว้นลามที่เกิดขึ้น แม้มีอันเกิดขึ้น
 โดยหาโทษมิได้ เป็นผู้มีจิตไม่ชุ่ม
 ด้วยความไม่มีความชุ่มด้วยต้นหาในลาม
 นั้น ๆ เพราะเป็นผู้มีลามน้อยนั้นเทียว.
 ชื่อว่าเป็นภิกษุ เพราะเห็นภัยใน
 สังสารวัฏ หรือเป็นผู้ทำลายกิเลสแล้ว
 เป็นผู้มีสติ ด้วยสามารถแห่งสติและ
 สัมปชัญญะ อันเป็นที่ตั้งแห่งสันโดษพึง
 เว้นรอบ เทียวไป คือพึงอยู่ด้วยประการ
 ดังนี้. ภิกษุเหล่านั้น พึงคาถา ๒ คาถา
 นั้นแล้ว ขอให้พระเถระอดโทษแล้ว
 ในขณะนั้นทีเดียว.

พรรณนาคาถาของพระติสสเถระ จบ.

^๑ ม. สนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต

๘. กิมพิลตฺเถรคาถาฉนวนา^๑

ปาจันวีสทายมฺหิตีอาทิกา อายสมโต
กิมพิลตฺเถรสฺส คาถา. กา อูปฺตติ ?
ตสฺส ปุพฺพโยโค สํเวคฺอุปฺตติ ปพฺพชฺชา
๑ เอกกนิปาเต "อภิสฺตฺโต"ติ คาถาย
สํวณฺณนํ วุตฺตาเยว. ตาย ๑ คาถาย
เถเรน อตฺตโน วิเสสํวิเสสํ การณํ
ทสฺสตี. อธิ ปน อธิคตวิเสสํ อตฺตโน
อายสมตา ๑ อนฺรุทฺเธน อายสมตา ๑
นนฺทียเณ สห สมคฺควาโส ทสฺสตีติ
เวทิตพฺพ.^๒ สมคฺควาโส ปน วสนฺตา เต
ยถา ๑ วสฺสํ, ตํ ทสฺสเนโต :

๑๕๕. "ปาจันวีสทายมฺหิตี
สกุยฺปฺตฺตา สหายกา

๘. พรรณนาคาถาของ

พระกิมพิลเถระ

คาถาของท่านพระกิมพิลเถระมี
คำว่า ปาจันวีสทายมฺหิตี เป็นต้น.
มีอุบัติมาอย่างไร? บุพโยคก็ดี ความ
อุบัติแห่งความสังเวชก็ดี การบรรพชาก็ดี
ของพระเถระนั้น ข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้ว
ในการสังวรรณนาคาถาว่า "อภิสฺตฺโต"
เป็นต้น ในเอกกนิบาต. อนึ่ง พระเถระ
แสดงเหตุแห่งการบรรลุคุณวิเศษของตน
ด้วยคาถานั้น. แต่ในที่นี้พึงทราบว่
ท่านแสดงถึงการอยู่ร่วมอย่างสามัคคีกับ
ท่านพระอนฺรุทฺธะ และท่านพระนันทียะ
ของตน ผู้บรรลุคุณวิเศษแล้ว. ก็พระเถระ
เหล่านั้นอยู่ร่วมกันอย่างพร้อมเพรียง
อยู่กันอย่างไรด้วย พระเถระเมื่อจะแสดง
เหตุ นั้น จึงได้กล่าวคาถา ๒ คาถาว่า :

๑๕๕. "พระศากยบุตรทั้งหลาย ผู้เป็น
สหายกัน ในปาจันวีสทายวัน

^๑ จ. กิมพิลตฺเถรคาถาฉนวนา.

^๒ ส. อตฺตโน อายสมตา ๑ นนฺทียเณ สมคฺควาโสติ
เวทิตพฺพ.

ปหายานปฺปกเ โภเค
อุณฺเฏ ปตฺตาคเต^๑ รตา.

ได้พากันละโภคะไม่น้อย มายินดี
ในการเที่ยวบิณฑบาต.

๑๕๖. อารทฺธวีนฺยา ปหิตตฺตา
นิจฺจํ ทพฺหปรกุกมา
รมนฺติ ธมฺมรตฺติยา
หิตฺวาน โลกิยํ รตฺนุ"ติ.

๑๕๖. ปรารภความเพียรแล้ว มีใจ
เด็ดเดี่ยว มีความบากบั่นมั่น
เป็นนิตย์ ละความยินดีในโลก
มายินดีอยู่ในธรรม" ดังนี้.

คาถาทุวยํ อภาสิ.

ตตฺถ ปาจฺฉินวํสทายมฺหิตฺติ ปาจฺฉินวํส-
นามเก รกฺขิตฺตฺโคปิเต สหปริจฺเจเท
วเน. ตํ หิ วนํ คามสฺส ปาจฺฉินทิสายํ
จิตตฺตา วํสคฺมุพฺปริกฺขิตฺตตฺตา จ
"ปาจฺฉินวํสทายเ"ติ วุตฺโต. วํสวณฺภาเว
วาทิ.^๒ สกฺยปฺตฺตาทิ อนุรฺทฺตฺเถราทโย
สกฺยราชกุมาร. ^๓สหายกาติ สํเวคฺปฺตฺติ-
ปพฺพชฺชาสมณธมฺมกฺรณสํวาเสหิ สห
อยนโต ปวตฺตนโต สหายกา.

ในคานานัน ปาจฺฉินวํสทายวัน
ได้แก่ในป่าที่มีเขตกำหนดร่วมกันทั้งรักษา
ทั้งคุ้มครอง ซึ่งมีชื่อว่าปาจฺฉินวํสสะ. ก็ปา
นั้นท่านเรียกว่า "ปาจฺฉินวํสทายะ" เพราะ
มีบ้านอยู่ทางด้านทิศปราจฺฉิน และเพราะ
มีพุ่มไม้วํสสะล้อมรอบ, หรือเพราะมีป่า
วํสสะ. คำว่า ศากยบุตร คือพระเถระ
มีพระอนุรฺทฺตเถระเป็นต้น เป็นราชโอรส
ของเจ้าศากยะ. คำว่า เป็นสหายกัน
ความว่า ชื่อว่าเป็นสหายกัน เพราะ
ไปร่วม คือเป็นไปด้วยการร่วม เกิดความ
สังเวช การบรรพชาและการบำเพ็ญ
สมณธรรม.

^๑ ปาฬี. อุณฺเฎปตฺตาคเต.

^๒ ส. สํวณฺภาเวเนวาทิ.

^๓ ม. สกฺยราชาโน.

ปหายานปุปเก โภเคติ อุฟ้าเรน
 ปุณฺณานุกาเวน อธิคเต กุลปรมฺพราคเต
 ๑ มหนฺเต โภคกฺขนฺธ จฑฺฑเตตฺวา.
 “สหายนปุปเก”ติปิ ปาฬิ. อุญฺเ
 ปตฺตาคเต รตฺตติ อุญฺจจริยาย
 อามตฺตฺตา อุญฺเ ปตฺเต อาคตฺตฺตา
 ปตฺตาคเต ปตฺตปริยาปนฺเน รตฺตา อภีรตฺตา,
 สัมภตฺตฺตาทีอติเรกลาภํ ปฏิกฺขิปิตฺวา
 ชงฺขมฺพลํ นิสุสาย ภิกฺขจริยาย ลทฺเธน
 มิสฺสภมตฺเตเนว สนฺตฺตฺตฺตฺติ อตฺถเ.

คำว่า พวกนั้นละโภคะมีใช้น้อย คือทิ้ง
 กองโภคะใหญ่ ที่ได้ด้วยบุญญาภพ
 อันโอฬาร และสืบต่อๆ กันมาจากตระกูล
 บาลีว่า “มีสหายน้อยก็มี” (สหayaan-
 ปุปเก). คำว่า มายินดีในการเที่ยว
 บิณฑบาต คือยินดีแล้ว ยินดียิ่งแล้ว
 ในอาหารที่มาถึงบาตร คือที่นับเนื่อง
 ด้วยบาตร เพราะนำมาด้วยการเที่ยว
 แสวงหา คือเพราะมาแล้วในบาตรที่เป็น
 ภาชนะแสวงหา, อธิบายว่า เว้นอติเรก-
 ลาภมีสลากภัตเป็นต้น ยินดีแล้วด้วยภัต
 ที่เจือปนนั้นเที่ยว เพราะอาศัยกำลังแข็ง
 ได้มาด้วยภิกษอาจารย์.

อารทฺธวิริยาติ อุตฺตมตฺถสุส
 อธิคมาย อาทิโตว ปเคว สมฺปาทิต-
 ๑ ๑ วิริยา. ๑ ปหิตตฺตฺตฺติ นิมนฺโปณปพฺภการ-
 ภาเวน กาลเณ กาลํ สมฺปาชฺชเนน
 ๑ ๒ นิพฺพานํ ปติเปสิตจิตฺตฺตา. ๑ นิจฺจ
 ทพฺพปรกฺกมาติ วตฺตปฏฺิพตฺตีสฺสุ ทิฏฺฐจ-
 ๑ ๑ ธมฺมสุขวิหารานุโยเคน ๑ สพฺพกาลํ
 อสิถิลปรกฺกมา. ๑ ๑ รมนฺติ ๑ ๑ ธมฺมรติยา
 ๑ ๑ หิตฺวาน ๑ ๑ โลกียํ ๑ ๑ รตฺตินฺติ ๑ ๑ โลกเ

คำว่า ปรรภาความเพียร ความว่า
 ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยความเพียรก่อนเที่ยว
 ในตอนต้น เพื่อบรรลุอรรถอันอุดม.
 บทว่า ปหิตตตฺตา ความว่า ผู้มีจิตส่งไป
 สู่นิพพาน โดยเป็นผู้โน้มไปแล้ว เจื่อมไป
 แลโอนไปแล้ว และด้วยอันเข้าถึง
 ตามกาลอันควร. คำว่า ผู้มีความ
 บากบั่นมั่นเป็นนิตย์ ความว่า มีความ
 บากบั่นไม่ย่อหย่อนตลอดกาลทุกเมื่อใน

๑ ส. อ. สมานิตวิริยา.

๒ ส. สมปาชฺชเนเนว, ม. สมปาชฺชเนน.

วิหิตตาย โลกปริยาปนุนตาย ๑ โลกียัม
 รูปารมมณาทิริตี ปหาย มคฺคปญฺญา
 ปชหิตฺวา โลกุตฺตรมฺมรติยา อคฺคผล-
 นิพฺพานาภิริติยา ๑ รมนฺติ อภिरมนฺตีติ.

อันประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งความสุขใน
 ทิฏฐธรรมในเพราะวัตรปฏิบัติ. คำว่า
 ละความยินดีอันเป็นโลกียะมายินดี
 ในธรรม ความว่า ละความยินดีใน
 รูปารมณเป็นต้น อันเป็นโลกียะ เพราะ
 ปราภฏในโลก และเพราะนับเนื่องอยู่
 ในโลกแล้ว ละด้วยมรรคปัญญา มายินดี
 คือยินดียิ่งด้วยความยินดีในโลกุตฺตรธรรม
 และด้วยความยินดียิ่งในมรรคผลและ
 พระนิพพานแล.

กิมฺพิลตฺเถรคาถาवणुण्णा
 นิฏฺฐิตา.

พรวณฺณาคาถาของพระกิมพิลเถระ
 จบ.

๙. นนทตฺเถรคาถาพรรณนา

อโยนิโส มนสิการาติ อายสมโต
นนทตฺเถรสฺส คาถา. กา อปุปฺตติ ?
อโย กิร ปทุมุตฺตรสฺส ภควโต กाले
หังสวตีนครเ กุลเคเห นิพฺพตฺติตฺวา
วิญญุตฺติ ปตฺโต ภควโต สนฺตึเก ฐมฺม
สฺสณฺนโต สตฺถาริ เอกิ ภิกฺขุ อินฺทริเยสฺส
คฺตฺตทวารานิ อคฺคภูจฺจาเน จเปนฺตึ ทิสฺวา
สยมฺปิ ตํ จานนฺตริ ปตฺถนฺโต ภควโต
ภิกฺขุสํมสฺส ๑ ปุชฺชาสกฺกาการพฺหุล^๑
มหาทานิ ปวตฺเตตฺตฺวา “อหฺมฺปิ อนาคเต
ตฺมมหาทิสฺสสฺส พุทฺธสฺส เอวรูปิ สาวโก
ภเวยฺยน”ติ ปณฺิธานิ กตฺวา ตโต
ปฏฺจาย^๒ เทวมนุสฺสเสสฺส สัสนฺนโต
อตฺถทสฺสิสฺส ภควโต กाले วินตฺาย^๓
นาม นทียา มหฺนฺโต กจฺจไป หุตฺวา
นิพฺพตฺโต เอกทิวสั สตฺถาริ นทียา
ปาริ คนฺตุ ตีเร จิตฺติ ทิสฺวา สยิ
ภควนฺตึ ตาเรตฺกามา สตฺถุ ปาทมฺมุเล
นิปฺชฺชติ. สตฺถา ตสฺส อชฺฐมาสยิ

๙. พรรณนาคาถาของ

พระนันทเถระ

คาถาของท่านพระนันทเถระมีคำว่
อโยนิโส มนสิการา เป็นต้น. มีอุบัตติ
มาอย่างไร ? ได้ยินว่า พระเถระรูปนี้
ครั้งศาสนาพระผู้มีพระภาค พระนามว่า
ปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนแห่งตระกูล
ในกรุงหังสวดี รู้ความแล้ว ฟังธรรมใน
สำนักพระผู้มีพระภาค เห็นพระศาสดา
ทรงสถาปนาภิกษุรูปหนึ่งไว้ในตำแหน่ง
ผู้เลิศกว่าบรรดาภิกษุผู้คุ้มครองทวารใน
อินทริย์ทั้งหลาย จึงปรารถนาตำแหน่งนั้น
แม้ด้วยตนเอง จึงบำเพ็ญมหาทาน
อันมากไปด้วยการบูชา และสักการะแด่
พระผู้มีพระภาคและพระภิกษุสงฆ์ ตั้ง
ความปรารถนาไว้ว่า “ต่อไปในอนาคต
แม้ตัวข้าพเจ้าพึงเป็นสาวกเห็นปานนี้ของ
พระพุทธรเจ้าผู้เช่นกับพระองค์” ดังนี้
ตั้งแต่บัดนี้มาก็เวียนว่ายอยู่ในเทวดาและ
มนุษย์ทั้งหลาย ครั้งศาสนาของพระผู้มี
พระภาคพระนามว่าอตถทัสสี ได้บังเกิด

^๑ ส. ปุชชาสกาการ.

^๒ อ. ม. ตโต.

^๓ ไป. ม. วิตตาย, ก. จินตายน.

โอโลเกตฺวา ปิฎฺฐี อภิรุหิ. โส หฏฺฐตฺถุจฺโจ
เวเคน โสตี ฉินฺทนฺโต สีมฺตริ ปฺรตีรเมว
ปาเปสิ. ภควา ตสฺส อญฺโฆทนี วทฺนฺโต
ภาวินี สมฺปตฺตี กเถตฺวา ปกุกามิ.

โส เตน ปุณฺณกมฺเมน สุกฺตีสฺสเยว
สํสรนฺโต อิมสฺมี พุทฺธบุปฺปาเท
กปิลวตฺถุสฺมี สุทฺโธทนมหาราชสฺส ปฺตฺโต
หุตฺวา มหาปชาปติยา โคตมียา กุจฺฉิมฺหิ
นิพฺพตฺติ. ตสฺส นามคฺคหณทิวเส
ภาตีสงฺขมํ นนฺเทนฺโต^๑ ชาโตติ
นนฺโทเตวว นามํ อํกํสุ.

ตสฺส วยฺปตฺตกาเล สตฺถา ปวตฺตวร-
ธมฺมจกฺโก โลกานุคฺคหํ กโรนฺโต
กปิลวตฺถุํ คนฺตฺวา ภาตีสมาคเม
ไปกฺขรวสฺสํ อญฺฺจบุปฺตฺตี กตฺวา

เป็นเต่าใหญ่อยู่ ณ แม่น้ำวินตา วันหนึ่ง
เห็นพระศาสดาประทับยืนที่ฝั่งแม่น้ำ เพื่อ
จะเสด็จข้ามฟากแห่งแม่น้ำ ตัวเองใคร่จะ
นำพระผู้มีพระภาคให้เสด็จข้ามฟาก จึง
มาหมอบ ณ บาทมูลของพระศาสดา.
พระศาสดาทรงทราบอัธยาศัยของเธอ
จึงเสด็จขึ้นสู่หลัง. เต่า นั้น ยินดีปรีดารีบ
ตัดกระแส น้ำ ด้วยกำลังเร็ว จนให้พระองค์
เสด็จถึงฝั่งโน้นอย่างเร็วกว่า. พระผู้มี
พระภาค ทรงตรัสอนุโมทนาแก่เธอ
ตรัสบอกถึงสมบัติที่จะเกิดมีแล้วก็เสด็จ
หลีกไป.

ด้วยบุญกรรมนั้น เต่า นั้น ก็เวียนว่าย
อยู่แต่ในสุคติเท่านั้น ครั้นพุทฺธบุปฺปาเทกาล
นี้ จึงมาเป็นโอรสของพระเจ้าสุทฺโธทนม
หาราช ณ กรุงกบิลพัสดุ์ บังเกิด
ในครรภ์แห่งพระนางมหาปชาปติโคตมี.
ในวันขนานนามท่านก็ยังหม่อมญาติให้ยินดี
พวกญาติจึงถวายนามว่านั่นทะ.

ในเวลาท่านเจริญวัยแล้ว พระศาสดาทรง
ประกาศพระธรรมจักรอันประเสริฐแล้ว
เมื่อจะทรงกระทำอนุเคราะห์แก่โลก จึง
เสด็จไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ ในสมาคมแห่ง

^๑ ส. อ. นนฺทนฺโต โตเสนฺโต.

เวสฺสฺสนุตรชาตกั^๑ กเถตฺวา ทุติยทิวเส
 ปิณฺฑทาย ปวิฏฺโง "อุตฺตฺถิฏฺเฐ
 นปฺปมชฺชเชยฺยา"^๒ คาทาย ปิตฺร
 โสตาปตฺติผลฺล ปติฏฺฐาเปตฺวา นิเวสนํ
 คนฺดูวา "ธมฺมํ จเร สุจฺริตฺน"^๓ คาทาย
 มหาปชาบดี โสตาปตฺติผลฺล ราชานํ
 สกทาคามิผลฺล ปติฏฺฐาเปตฺวา ตติเย
 ทิวเส นนฺทกุมารสุส อภิเสกนิเวสนปฺ-
 ปเวสนวิวามงฺคเลสุ วตฺตมาเนสุ
 ปิณฺฑทาย ปวิสิตฺวา นนฺทกุมารสุส หตฺถ
 ปตฺตํ ทตฺวา มงฺคลํ วตฺวา ตสุส หตฺถโต
 ปตฺตํ อคเหตุวาว วิหารํ คโต ตํ
 ปตฺตหตฺถํ วิหารํ อาคตํ อนิจฺจมานํเยว
 ปพฺพาเซตฺวา ตถา ปพฺพชิตตฺตาเยว
 อนภิรติยา ปิพิตํ ฌตฺวา อุปาเยน
 ตสุส ตํ อนภิรตี วิโนทสิ. โส โยนิโส
 ปฏิสงฺขาย วิปสุสนํ ปฏฺฐเปตฺวา น
 จิรสฺเสว อรหตฺตํ ปาปฺณิ. เตน วตฺตํ
 อปทานะ^๔ :

พระญาติทรงกระทำฝนโบกขรพรรษาให้เป็น
 อรรณฺภตฺติเหตุ แล้วตรัสเวสสันดรชาตก
 ในวันที่ ๒ จึงเสด็จเข้าไปบิณฑบาต ยัง
 พระชนกให้ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผลด้วย
 คาทาว่า "อุตฺตฺถิฏฺเฐ นปฺปมชฺชเชยฺย"
 เป็นต้นแล้วเสด็จเข้าสู่นิเวศน์ โปรด
 พระมหาปชาบดีให้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล
 ด้วยคาทาว่า "ธมฺมํ จเร สุจฺริตฺน" เป็นต้น
 และยังพระชนกให้ตั้งอยู่ในสกทาคามิผล
 ในวันที่ ๓ ทรงเสด็จเข้าไปบิณฑบาต
 เมื่องานวิวามงฺคลในการเข้านิเวศน์
 ในการอภิเษกของนันทกุมารกำลังเป็นไปอยู่
 ทรงประทานบาตรไว้ในหัตถ์ของนันทกุมาร
 ตรัสมงฺคลแล้วไม่ทรงรับบาตรจากหัตถ์
 ของนันทกุมาร เสด็จไปสู่วิหารทรงให้
 นันทกุมารผู้ยังถือบาตรอยู่มาสู่วิหาร แล้ว
 ให้บรรพชา ทั้ง ๆ ที่เธอไม่ปรารถนาเลย
 เพราะนันทกุมารบวชแล้วเช่นนั้น ก็ทรง
 ทราบว่า ถูกความไม่ยินดีเบียดเบียนแล้ว
 จึงทรงบรรเทาความไม่ยินดีนั้นของเธอเสีย
 ด้วยอุบาย. ท่านพิจารณาโดยอุบายอัน

17

เถรคาถา.ป-ท.๓-๒๑

^๑ ขุ. ขา. ๒๘/๓๖๕.
^๒ ขุ. ติ. ๒๕/๓๗.
^๓ ขุ. ติ. ๒๕/๓๘.
^๔ ขุ. ติ. ๓๓/๑๑๕.

แยบคาย เริ่มตั้งวิปัสสนาแล้ว ไม่นานนัก
ก็บรรลุพระอรหัตแล้ว. เพราะเหตุนี้
ท่านจึงกล่าวไว้ในอุปทานว่า :

“อตุตทสฺสึ ตฺ ภาควา
สยมญฺ โลกนายโก
วินตानทียา^๑ ตีเร^๒
อุปาคณฺฉิ ตถาคโต.

อุทกา อภินิกฺขมฺม
กจฺจโป วาริโคจโร
พฺพุทฺธิ ตริตฺถกาโมหิ^๓
อุเปสฺสิ โลกนายกํ.

อภिरุหตุ มํ พฺพุโ
อตุตทสฺสึ มหามฺุณี
อหํ ตํ ตารยิสฺสามิ
ทุกฺขสฺสฺสนฺตฺกโร ตฺวํ.

มม สงฺกปฺปมณฺเฑาย
อตุตทสฺสึ มหายโส

“ก็พระผู้มีพระภาค พระนามว่า
อตุตทสฺสึ ผู้เป็นพระสยัมภู เป็น
นายกของโลก เป็นพระตถาคต
ได้เสด็จไปที่ฝั่งแม่น้ำวินตา.

เราเป็นเต่าเที่ยวไปในน้ำ ออกไป
จากน้ำแล้ว ประสงค์จะทูลเชิญ
พระพุทธเจ้าเสด็จข้ามฟาก จึงเข้า
ไปเฝ้าพระองค์ผู้เป็นนายกของโลก.

(กราบทูลว่า) ขอเชิญพระพุทธเจ้า
ผู้เป็นมหามุณี พระนามว่าอตุตทสฺสึ
เสด็จขึ้นหลัง ข้าพระองค์เกิด
ข้าพระองค์ จะให้พระองค์เสด็จ
ข้ามฟาก ขอพระองค์โปรดทรงทำ
ที่สุดแห่งทุกข์แก่ข้าพระองค์เถิด.

พระพุทธเจ้า ผู้มีพระยศใหญ่
พระนามว่าอตุตทสฺสึ ทรงทราบถึง

^๑ อ. จินตานทียา.

^๒ ฉ. ตีรี.

^๓ ฉ. ตาเวตฺถกาโมหิ.

อาโรหิตวาน^๑ เม ปิฎฐี
อฏฐาสี โลกนายโก.

ความดำริของเรา จึงได้เสด็จขึ้น
หลังเราแล้วประทับยืนอยู่.

ยโต สรามิ อุตตานัน
ยโต ปตฺโตสฺมิ วิญญุตฺตํ
สุขํ เม ตาทิสํ นตฺถิ
ผุฏฺเฐ ปาทตฺเต ยถา.

ความสุขของเรา ในเวลาที่นึกถึงตน
ได้ และในเวลาถึงความเป็นผู้รู้
เพียงสา หาเหมือนกับเมื่อพื้น
พระบาทสัมผัสไม่.

อุตฺตริตฺวาน สมฺพุทฺโธ
อุตฺถทสฺสี มหายโส
นทีตีรมฺหิ จตฺวาน
อิมา คาถา อภาสถ.

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า
อัสสทสสี ผู้มีพระยศใหญ่ เสด็จขึ้น
ประทับยืนที่ฝั่งแม่น้ำแล้ว ได้ตรัส
พระคาถาเหล่านี้ว่า.

ยาวตา วตฺตเต จิตฺตํ
คฺงฺคาโสตฺตํ^๒ ตรามหนํ
อญฺญจ กจฺจไป ราชา
ตาเรติ มม ปญฺญวา.^๓

เราข้ามกระแสคงคาชั่วเวลาประมาณ
เท่าจิตเป็นไป ก็พญาเต่าผู้มีบุญ
นี้ส่งเราข้ามฟาก.

อิมินา พุทฺธตรณฺณ
เมตฺตจิตฺตวตฺตาย จ
อฏฺฐารเส กปฺปสฺเต
เทวโลเก รมิสฺสติ.

ด้วยการส่งพระพุทธรเจ้าข้ามฟากนี้
และด้วย ความเป็นผู้มีจิตเมตตา
เราจักรื่นรมย์อยู่ในเทวโลก ตลอด
๑,๘๐๐ กัป.

เทวโลกา อิธาคนฺตุวา
สุกฺกมฺULEน จิตฺโต

จากเทวโลกมามนุษย์โลกนี้ เป็นผู้
อันกุศลมูลตักเตือนแล้ว นั่งบน

^๑ อ. อภิโรหิตวา, ไป. อารุหิตวาน.

^๒ ส. กงฺคาโสตฺต.

^๓ อ. ตาเรสิ มม ปญฺญวา.

เอกาสเน นิสีทิตวา
กงฺขาไสตํ ตริสฺสูติ.

ยถาปี ภาทฺทเก เขตฺเต
พีชํ อปฺปมฺปิ โรปีตํ
สมฺมา ธารี^๑ ปวจฺจนฺเต^๒
ผลํ โตเสติ กสฺสเก.^๓

ตเถวิทํ พุทฺธเขตฺตํ
สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิตํ
สมฺมา ธารี ปวจฺจนฺเต
ผลํ มํ โตสยิสฺสูติ.

ปธานปฺหิตตฺโตมฺหิ
อุปฺสนฺโต นิรฺูปฺติ
สพฺพาสเว ปรีถฺวณาย
วิหฺรามิ อนาสโว.

อฏฺฐจารเส กปฺปสฺเต
ยํ กมฺมมกริ ตทา
ทฺคุคฺติ นากิขานามิ
ตฺรณาย อิทํ ผลํ.

อาสนะอันเดียว จักข้ามพ้นกระแส
น้ำคือความสงสัยได้.

พืชแม้น้อย แต่เขาเอาหว่านลงใน
เนื้อนาดี เมื่อฝนยังอุทกธารให้ตก
อยู่โดยชอบ ผลย่อมทำชาวนา
ให้ยินดี แม้นั้นใด.

พุทธเขตที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรง
แสดงไว้นี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อ
บุญเพิ่มอุทกธารโดยชอบ ผลจัก
ทำเราให้ยินดี.

เราเป็นผู้มีตนอันส่งไปแล้ว เพื่อ
ความเพียร เป็นผู้สงบระงับ ไม่มี
อุปธิ กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว
ย่อมเป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ เราได้ทำกรรมใด
ในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่
รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการส่ง
พระพุทฺธเจ้าข้ามฟาก.

^๑ ส. สมมาธาเร.

^๒ ฉ. ปเวจฺจนฺเต.

^๓ ฉ. กสฺสกํ.

กิเลสา ฉาปีตา มยหิ
ฯเปฯ กติ พุทธสฺส สาสนนุ"ติ.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ฯลฯ
คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำ
เสร็จแล้ว" ดังนี้.

อรหตฺติ ปน ปตฺวา วิมุตติสฺสขิ
อนฺุภวนฺุโต "อโห สตฺถุ อฺุบายโกสฺลลํ,
เยนาหิ ภวปฺงกโต อฺุทฺธริตฺวา
นิพฺพานถเล ปติภฺจาปีโต"ติ อตฺตโน
ปหีนฺสงฺกิเลสํ ปภฺจิทฺถญฺจ สฺสขิ
ปจฺจเวกฺขิตฺวา สลฺยชาตฺสเฆมนฺสฺส
อฺุทฺทานวเสน :

ก็ครั้งท่านบรรลุพระอรหัตแล้วเสวย
วิมุตติสุขอยู่ พิจารณาถึงสังกิเลสที่ตนละ
ได้แล้ว และความทุกข์ที่ตนได้เฉพาะแล้ว
ว่า "โอหนอ พระศาสดาทรงฉลาด
ในอุบายที่ทรงยกเราจากเปือกตม คือภพ
ให้ตั้งอยู่บนบกคือพระนิพพาน" เกิด
ความโสมนัส แล้วได้กล่าวคาถา ๒ คาถา
ด้วยอำนาจอุทานว่า :

๑๕๗. "อโยนิโส มนสิการา
มณฺุทฺหนํ อณฺุยุณฺุขิสํ
อฺุทฺธโต จปโล จาสี
กามราเคน อภฺุฎฺติโต.

๑๕๗. "เรามัวแต่ประกอบ การประดับ
ตกแต่ง เพราะไม่มีโยนิโส-
มนสิการ มีใจฟุ้งซ่านกลับกลอก
ถูกกามราคะเบียดเบียนแล้ว.

๑๕๘. อฺุบายกฺุสเลนนาหิ
พุทฺุธเณนาทิจฺุจพฺนฺุธฺนา
โยนิโส ปภฺุชิปฺชิตฺวา
ภเว จิตฺติ อฺุทฺพุพฺหิณฺุ"ติ^๑
คาถาทฺวยํ อภาสิ.

๑๕๘. เราได้ปฏิบัติ โดยอุบายที่ชอบ
ตามที่พระพุทธเจ้าผู้เป็นเฝ้าพันธุ
พระอาทิตย์ ฉลาดในอุบาย
ได้ทรงสั่งสอนแนะนำแล้ว ถอน
จิตอันจมลงในภพขึ้นได้".

ตตฺถ อโยนิโส มนสิการาติ
อนฺุบายมนสิการโต อสุภํ กายํ สฺกุมาโต

บาทคาถาว่า อโยนิโส มนสิการา
ในคาถานั้น ความว่า เพราะเหตุกระทำ

17

^๑ ชุ. เถร. ๒๖/๒๙๓.

มนสิ กริตฺวา สุภโต มนสิการเหตุ,
 อสุภํ กายํ^๑ สุภสมุณฺยาชาติ^๒ อตฺถโถ.
 มนุชฺชนนฺติ หตฺถุปคาคิอามรณฺเหหิ เจว
 มาลาคนฺธาทีหิ จ อตฺตภาวสุส
 อลงฺกกรณํ. **อนุยุญฺชิสฺสนฺติ** **อนุยุญฺชี,**
 สรฺรสุส วิภูสฺนปฺปสุโต อโหสิฺนฺติ อตฺถโถ.

อุทฺธโตติ ชาติโคตฺตรูปโยพพฺพนมทาทีหิ
 อุทฺธโต อวฺปสฺนตฺตจิตฺโต. **จปโลติ**
 วนมกุกฺโข วีย อนวภูจิตฺติตฺตตาย โลโล,
 กายมนุชฺชนวตฺถมณฺชนาทีจปฺเลย
 ยุตฺตตาย วา **จปโล** จ. **อาสิฺนฺติ**
 อโหสิ. **กามราเคนาติ** **วตฺถกาเมสุ**
ฉนฺทราเคน **อภฺภูติ** **ปีพีโต** **วิพาติโต**
อาสิฺนฺติ โยชนา.^๓

กายที่ไม่งามว่างามไว้ในใจ โดยไม่
 มนสิการโดยอุบายอันชอบ แล้วมนสิการ
 ว่างาม หมายความว่า ด้วยสำคัญกาย
 ที่ไม่งามว่างาม. บทว่า **มนุชฺชนํ** ได้แก่
 เครื่องประดับอัฐภาพ ด้วยอาภรณ์ที่
 เหมาะแก่่มือเป็นต้น และด้วยวัตถุมี
 ระเบียบและของหอมเป็นต้น. บทว่า
อนุยุญฺชิสฺ ได้แก่การประกอบ หมาย
 หมายความว่า เรามัวแต่ชวนชวายเป็นการ
 ประดับสรีระเสีย.

บทว่า **อุทฺธโต** หมายความว่า มีจิตฟุ้งซ่าน
 ไม่สงบ เพราะเมื่อด้วยชาติโคตรรูปและ
 ความเป็นหนุ่มเป็นต้น. บทว่า **จปโล**
 คือกลับกลอก เพราะมีจิตไม่มั่นคงดุจ
 ลิงป่า, อีกนัยหนึ่งว่า เป็นผู้กลับกลอก
 เพราะประกอบด้วยความกลับกลอกมีอัน
 ประดับกาย และการประดับด้วยผ้า
 เป็นต้น. บทว่า **อาสิ** คืออโหสิ. บทว่า
กามราเคน โยชนาว่า อันฉันทราคะ
 ในวตฺถกามครอบงำแล้ว **เบียดเบียน**
 แล้ว ได้ลำบากแล้ว ดังนี้.

^๑ ส. อสุภ กาย.

^๒ อ. สุภสมุณฺยาชาติ, โป. สุภสมุณฺยาชาติ.

^๓ อ. วิพาติโตติ โยชนา.

อุบายกุสเลนาคี วิเนยยานัน
 ทมณูปายจุเฉเกณ โกวิทเทน พุทุธเน
 ภควตา เหตุภูเตน. เหตุอตเถ หิ เอตัง
 กรณวณัน. ปลุญจมกุกฏีเทวจุจราทสุสเนน
 หิ อุปุกิตวาทโจทนาย อตฺตโน
 กามราคาปณยณัน สนุธาย วทติ.

ภควา หิ อายสมนุตฺตํ นนุทตฺเถรํ ปจฺมํ
 ชนปทกฺลฺยาณีนํ อุปาทาย “ยถายัน
 มกุกฏี, เหวํ กุกฺกุปาทีนียโย อุปาทาย
 ชนปทกฺลฺยาณีนํ”ติ มหตฺติยา อาณิยา
 ชุทฺทกํ อาณีนํ นีหฺรนฺโต จชฺชุกโก วีย.
 สีนฺเฬปาเนน สรียํ กิลฺเลเทตฺวา^๑
 วมนวิเรจเนหิ โทสํ นีหฺรนฺโต ภิสกุกโก
 วีย จ กุกฺกุปาทีนิตสุสเนน ชนปท-
 กฺลฺยาณีนียํ^๒ วิรตฺตจิตฺตํ กาทเรตฺวา ปุณ
 อุปุกิตวาเทน กุกฺกุปาทีนีสฺสปี จิตฺตํ
 วิราเชตฺวา สมฺมเทว สมถวิปัสสนา-
 นุโยเคน อริยมคฺเค ปติฏฺฐาเปสิ.

บทว่า อุบายกุสเลน ความว่า
 อันพระผู้มีพระภาคผู้ชื่อว่าพุทธ ผู้ฉลาด
 ในอุบายธรรมาน ผู้ที่ควรแนะนำทั้งหลาย
 เป็นผู้ฉลาดเป็นเหตุ. ก็คำนี้เป็นตติยาวิภัติ
 ใช้ในอรรถแห่งเหตุ. ก็พระเถระกล่าว
 หมายถึงการนำกามราคะของตนออกไป
 ด้วยการตัดเตือนด้วยวาจาที่แนะนำด้วย
 การชี้ให้เห็นนางเทพอัปสรประดุจนางลิง
 หางลุ่น.

คือพระผู้มีพระภาคทรงยังท่านพระนันทเถระ
 ให้กระทำจิตให้คลายกำหนด ในนาง
 ชนบทกัลยาณี ด้วยการชี้ถึงความมีเท้า
 ดุจนกพิราบ ให้คลายจิตในนางชนบท-
 กัลยาณีผู้มีเท้าดุจนกพิราบ ด้วยว่าทรง
 แนะนำอีก แล้วให้ตั้งอยู่ในอริยมรรค
 ด้วยการประกอบเนื่อง ๆ ในสมณะและ
 วิปัสสนาโดยชอบ ดุจบุคคลนำลิ้มเล็ก
 ออกจากลิ้มใหญ่ทิ้งเสีย ด้วยยึดเอานาง
 ชนบทกัลยาณีก่อนว่า “นางลิงนี้เป็นฉันใด
 นางชนบทกัลยาณี ผู้มีเท้าดังนกพิราบ
 ก็ฉันนั้น” และทรงเหมือนหมอนที่นำโทษ
 ออก ด้วยการยังสรียะที่ลำบาก ด้วย

^๑ ส. สรียา ชีริ ทตฺวา, อ. สรียํ อุกุกิลเลเทตฺวา.

^๒ อ. กฺลฺยาณีน.

เตน วุตตัม “โยนิโส ปฏิปชชิตฺวา ภเว
จิตฺตํ อุทฺทพฺพหิ”ติ อุปาเยน ฌาเยน^๑
สมมุเทว สมถวิปัสสนาย วิสุทฺธิปฏิปทํ
ปฏิปชชิตฺวา ภเว สํสารปงฺเก นิมุคฺคณฺจ
เม จิตฺตํ อริยมคฺเคน หตฺถเณ อุตฺตารี,
นิพฺพานถเล ปตฺติฏฺจาเปสินฺติ อตฺถเ.

อิมํ อุทานํ อุทาเนตฺวา เถโร
ปุนทิวเส ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวมาห
“ยํ เม ภนฺเต ภควา ปาฏิโกโค
ปญฺจนฺนํ อจฺจราสตาณํ ปฏิลาภาย
กกุฏปาทานํ, มุญฺจามหํ ภนฺเต ภควนฺตํ
เอตฺสฺมา ปฏิสฺสวา”ติ.^๒ ภควาปิ “ยเทว
ไซ เต นนฺท อนุปาทาย อาสเวหิ
จิตฺตํ วิมุตฺตํ, อถาหํ มุตฺโต เอตฺสฺมา
ปฏิสฺสวา”ติ^๓ อาน.

การดื่มความสิ้นเหาออก ด้วยการถ่าย
และสำรอกออก ฉะนั้น.

เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า “โยนิโส
ปฏิปชชิตฺวา ภเว จิตฺตํ อุทฺทพฺพหิ”
หมายความว่า ทรงยกจิตของเราที่จมลง
ในภพคือเปือกตม คือสงสารให้ปฏิบัติ
ปฏิบัติอันบริสุทธิ์ด้วยสมถะและวิปัสสนา
โดยชอบด้วยอุบาย คือไถยธรรมด้วย
พระหัตถ์ คืออริยมรรคให้ประดิษฐานอยู่
บนบกคือพระนิพพาน.

พระเถระครั้งแปลงอุทานนี้แล้วใน
วันรุ่งขึ้น จึงเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค
กราบทูลอย่างนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ข้อที่พระองค์ทรงรับรอง
ข้าพระองค์ เพื่อให้ได้นางอัปสร ๕๐๐
ผู้มีเท้าดุจนกพิราบนั้น ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ข้าพระองค์พ้นจากปฏิกุญฺเญานัน
กะพระผู้มีพระภาคแล้ว”. แม้พระผู้มี
พระภาคก็ทรงตรัสว่า “นันทะ เมื่อใดแล
จิตของเธอ พ้นจากอาสวะทั้งหลาย

^๑ ส. อ. อุทฺทพฺพเยน ฌาเยน.

^๒ พ. ๕. ๒๕/๑๐๗.

^๓ พ. ๕. ๒๕/๑๐๗.

อถสฺส ภควา สวิเสสํ อินฺทฺริเยสฺสุ
 คฺตฺตทฺวารตํ ฅตฺวา ตํ คุณฺโณ วิภาเวนฺโต
 “เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม สวากานํ
 ภิกฺขุณฺโณ อินฺทฺริเยสฺสุ คฺตฺตทฺวารานํ ยทิตฺถํ
 นนฺโท”ติ^๑ อินฺทฺริเยสฺสุ คฺตฺตทฺวารภาเวน
 อคฺคภูจฺจาเน จเปสิ.

เถโร หิ “ยเมวาทิ อินฺทฺริยานํ อสฺสวํ
 นิสฺสาย อิมํ วิปฺปการํ ปตฺโต, ตเมวาทิ
 สฺกุจฺจํ นิคฺคเหสฺสสามิ”ติ อฺสฺสสาหชาโต
 พลวหิโรตตฺปโป ตตฺถ จ กตฺตาธิการตฺตา
 อินฺทฺริยสฺสเว อุกฺกิสฺปารมี อคฺมาสีติ.

นนฺทตฺเถรคาถาวณฺณนา นิฏฺจิตา.

เมื่อนั้นเราตถาคตก็พ้นจากปฏิญญานั้น
 แท้จริง”.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า
 ท่านมีคุณวิเศษคุ้มครองทวารในอินทรีย์
 ทั้งหลายได้แล้ว เมื่อจะประกาศคุณนั้น
 จึงทรงสถาปนาไว้ในตำแหน่งเป็นผู้เลิศ
 โดยความคุ้มครองทวารได้ในอินทรีย์
 ทั้งหลายว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดา
 ภิกษุผู้สาวกของเรา ผู้คุ้มครองทวารใน
 อินทรีย์ทั้งหลายได้เป็นเลิศ คือท่าน
 นันทะ” ดังนี้.

ก็พระเถระคิดว่า “เหตุที่เราอาศัยความ
 ไม่ระวังอินทรีย์ทั้งหลาย จึงถึงประการ
 อันแปลกนี้ เราชมอินทรีย์นั้นได้ด้วย
 ดีแล้ว” ดังนี้ จึงเกิดความอุตสาหะ
 มีหิริโอตตฺปปะอย่างมาก และได้ถึง
 ความมีบารมีอย่างอุกฤษฏ์ในอินทรีย์สังวร
 เพราะท่านได้สร้างอธิการไว้ในภพนั้น ๆ
 ด้วยประการ ดังนี้.

พรรณนาคาถาของพระนันทเถระ จบ.

^๑ อญ. เอกก. ๒๐/๓๒.

๑๐. สิริมตฺเถรคาถาญาณนา

ปเร จ นํ ปัสฺสนุตฺติ อายสฺมโต
สิริมตฺเถรสฺส คาถา. กา อฺปฺปตฺติ ?
อยมฺปิ ปุริมพฺพุตฺเต กตาทิกาโร ตตฺถ
ตตฺถ ภเว ปุณฺณานิ อฺปฺจินฺนฺโต
ปทุมุตฺตรสฺส ภควโต^๑ ปารมฺมียะ ปุเรตฺวา
ตฺถิตฺถวเน จิตฺกาเล พุราหฺมณฺกุเล
นิพฺพตฺติตฺวา วิญฺญุตฺติ ปตฺโต ตินฺนุณฺ
เวทานํ ปารคฺคฺ สนิชฺฌนฺตฺถเกฏฺฐาณํ
สกุขรปฺปเณทานํ อิติหาสปญฺจมานํ
ปทโก เวชฺยากรโณ โลกายตฺมหาปฺริส-
ลกุขณฺสฺส อนวโย เนกฺขมฺมุชฺฌาสนฺยตฺยา
กาเม ปหาย ตาปสฺสปุพฺพชฺชํ ปุพฺพชิตฺวา
จตฺราสีตีสหฺสฺสปริมาณฺน ตาปสคณฺน
ปฺริวฺโต หิมวฺนตฺปฺปเทเส เทวตฺาภินิมฺมิตฺเต
อสุสเม^๒ ฌานาภินฺญาโย นิพฺพตฺเตตฺวา
วสนฺนฺโต^๓ ปุริมพฺพุตฺเต กตาทิการตฺยา
ลกุขณมนฺนฺเตสฺส อาคตฺนียาเมเน จ
พฺพุตฺตคฺเณ อนฺนฺสฺสริตฺวา อตีเต พุทฺเธ
อฺทฺทิสฺส อญฺญตฺตรสฺมี นทีนฺวตฺตเน

๑๐. พรรณนาคาถาของ

พระสิริมาเถระ

คาถาของท่านพระสิริมาเถระมีคำว่า
ปเร จ นํ ปัสฺสนุตฺติ เป็นต้น. มีอภฺติ
มาอย่างไร? พระเถระแม้รูปนี้ก็ได้สร้าง
อธิการไว้ในพระพุทธเจ้าในปางก่อนทั้งหลาย
สั่งสมบุญไว้ในภพนั้น ๆ ครั้งพระผู้มี
พระภาคพระนามว่าปทุมุตฺตรระ ทรง
บำเพ็ญพระบารมีแล้ว เสด็จอยู่ ณ
ภพตฺถิต มาบังเกิดในตระกูลพราหฺมณ
รู้ความแล้วเรียนจบไตรเพท เป็นผู้กระทำ
บทคัมภีร์สนิษฺฌนฺตฺถและเกฏฺฐาณํอันเป็น
ประเภทมีอักษร มีอิติหาสเป็นที่ห้า เป็น
นักไวยากรณ์ รู้ในลักษณะมหาบุรุษ
อันเป็นโลกายตฺเต เพราะมีอัธยาศัยใน
เนกขัมมะ จึงละกามทั้งหลายออกบวช
เป็นนักบวชดาบส มีหมู่ดาบสประมาณ
๔๔,๐๐๐ เป็นบริวาร ทำฌานและ
อภิญฺญาให้เกิดแล้ว อยู่ในอาศรม
ที่เทวดานิรมิตไว้ ในหิมวันตประเทศ
เพราะได้สร้างอธิการไว้ในพระพุทธเจ้า

^๑ ส. อ. ภควโต กาล.

^๒ ส. อ. อสุสมปเท.

^๓ ส. ปสนฺน.

ปุลินเจติย์ กตฺวา ปุชาสกุกการาภิวโต
อโหสิ.

ตํ ทิสฺวา ตาปสา "กึ อุตฺทิสฺส อโย
ปุชาสกุกาโร กรียตี"ติ ปุจฺฉิสฺส. โส เตสํ
ลกฺขณมนฺเต อหริตฺวา ตตฺถ อาคตานิ
มหาปฺริสฺสฺสฺสฺสฺสฺส วิภชิตฺวา ตทฺนุสาเรน
อตฺตโน พลล เจตฺวา พุทฺธคฺเณ กิตฺเตสิ.
ตํ สุตฺวา เตปี ตาปสา ปสนฺนมานสา
ตโต ปฏฺจาย สมฺมาสมฺพุทฺธํ อุตฺทิสฺส
ถูปปุชํ กโรนฺตา วิหรนฺติ.

เตน จ สมเยน ปทุมุตฺตร-
โพธิสฺสโต ตฺสิตกายา จวิตฺวา มาตฺกฺจฺฉิ
โอกุกนฺโต โหติ. จริมภเว ทฺวตฺตีส
ปฺพุพฺพนิมิตฺตานิ ปาตฺรเหสฺ, สพฺเพ จ
อจฺฉริยพฺภูตธฺมา. ตาปโส ตานิ
อนฺเตวาสิกานํ ทสฺเสตฺวา ภิชฺโยโส
มตฺตตาย สมฺมาสมฺพุทฺธเสสฺ เตสํ ปสาทํ

ในปางก่อนทั้งหลาย จึงระลึกถึง
พระพุทธคุณโดยนิยามที่มาในลักษณะมนต์
ทั้งหลาย สร้างเจติย์ไว้ที่เนินทรายในที่
ที่เวียนไปยังแม่น้ำแห่งหนึ่ง อุทิศ
พระพุทธเจ้าในอดีตทั้งหลาย เป็นผู้ยินดี
แล้วในการบูชาและสักการะอย่างยิ่ง.

พวกดาบสเห็นประพฤติ เหตุนั้น จึงพา
กันถามว่า "ท่านกระทำบูชาและสักการะ
นี้อุทิศใคร". ดาบสนั้น นำมนต์ทนาย
ลักษณะมาแล้วจำแนกมหาปฺริสฺสฺสฺสฺส
ที่มาในคัมภีร์นั้นๆ แก่พวกดาบสเหล่านั้น
แล้วตั้งกำลังของตนไว้ โดยแนวของ
มหาปฺริสฺสฺสฺสฺสฺส นั้น ระบุพระพุทธคุณ
ทั้งหลาย. พวกดาบสแม้เหล่านั้นสดับคำ
นั้นแล้วก็มีใจเลื่อมใส จำเดิมแต่นั้นก็
กระทำบูชาพระสฺถูป อุทิศพระสฺมมา-
สฺมพุทฺธเจ้าอยู่.

ก็โดยสมัยนั้น พระปทุมุตฺตร-
โพธิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสเคลื่อนจากกายชั้นดุสิต หยั่งลง
สู่พระกรรม์พระมารดา. บุพฺพนิมิต ๓๒
ประการปรากฏแล้วในจริมภพ และ
พร้อมทั้งอัจฺฉริยพฺภูตธฺรรมทั้งหลาย.
พระดาบสแสดงลักษณะเหล่านั้นแก่พวก
อันเตวาสิก ทำดาบสเหล่านั้น ให้เจริญ

วฑฺฒเตตฺวา กาลํ กตฺวา พุรหฺมโลเก
 นิพฺพตฺติตฺวา เตหิ อตฺตโน สรีรสฺส
 ปุชฺชาย กิริยมา นาย ทิสฺสมานรฺูป^๑
 อาคนฺตฺวา “อหํ ตุมฺหากํ อัจฺฉริโย
 พุรหฺมโลเก นิพฺพตฺโต, ตุมฺเห อปฺปมตฺตา
 ปุณฺณเจตฺตียปุชฺชนุญฺญชฺช, ภาวนาย จ
 ยุตฺตปฺปยุตฺตา โหถา”ติ วตฺวา
 พุรหฺมโลกเมว คโต.

เอวํ โส เทวมนุสฺสเสสฺส สํสรฺนฺโต
 อิมสฺมี พุทฺธุปฺปาเท สวตฺถิยํ คหปตฺติกุเล
 นิพฺพตฺติ, ตสฺส ชาตทิวสโต ปฏฺจาย
 ตสฺมี กุเล สิริสมปตฺติยา วฑฺฒมานตฺตา
 สิริมาเตว นามํ อกัสมฺ. ตสฺส ปทสา
 คมนกาเล กนิฏฺฐภาตา นิพฺพตฺติ, ตสฺส
 “อຍ္မံ สิริ วฑฺฒเนนฺโต ชาโต”ติ สิริวฑฺฒเนติ
 นามํ อกัสมฺ.

เต อุกฺโขปิ เขตวณฺปปฏฺติคฺคหฺน
 พุทฺธานุภาวํ ทิสฺวา ปฏฺิลทฺธสทฺธา

ปสาทะในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย
 ยิ่งกว่าประมาณ กระทำกาลแล้ว
 บังเกิดในพรหมโลก เมื่อพวกดาบส
 เหล่านั้น กระทำการบูชาสรีระของตนอยู่
 จึงมีรูปอันปรากฏอยู่มาแล้วกล่าวว่า “เรา
 เป็นอาจารย์ของพวกท่านไปบังเกิดใน
 พรหมโลก ท่านทั้งหลายจงอย่าประมาท
 จงประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งการบูชาพระเจดีย์
 ที่เนินทราย และจงประกอบแล้วประกอบ
 ยิ่งแล้วในภาวนาเถิด” ดังนี้แล้วก็กลับไป
 ยังพรหมโลกตามเดิม.

ด้วยประการดังนี้ ท่านเวียนว่ายอยู่ใน
 ในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ครั้นพุทธป-
 บาทกาลนี้ มาบังเกิดในตระกูลคหบดี
 ในกรุงสาวัตถี, ตั้งแต่วันที่ท่านเกิดแล้ว
 พวกญาติจึงขนานนามท่านว่า สิริมา
 เพราะตระกูลนั้น เจริญด้วยสิริสมบัติ
 ตั้งแต่วันที่ท่านเกิด. ในเวลาที่ท่านเดินได้
 น้องชายของท่านก็บังเกิดมา, พวกญาติ
 จึงขนานนามน้องชายของท่านว่า **สิริวัฑฒ**
 “เพราะท่านเกิดสิริให้เจริญเกิดแล้ว”.

ท่านทั้งสองนั้น เห็นพระพุทธานุภาพใน
 วันทรงรับพระเชตะวันวิหาร ได้ศรัทธาจึง

^๑ ม. อทิสฺสมานรฺูป, อาทิสฺสมานรฺูป.

ปพฺพชฺชิสฺส. เตสฺส สิริวฑฺฒโต น ตาว^๑
 อุตฺตริมนุสฺสธมฺมสฺส ลากิ อโหสิ, จตฺนุนิ
 ปจฺจยานิ ลากิ, คหฺภูจฺปพฺพชิตานิ
 สกฺกโต ครุกโต, สิริมตฺเถโร ปน
 ปพฺพชิตกาลโต ปฏฺจาย ตาทิเสน
 กมฺมจฺฉิทฺเทน อปฺปลาภิ อโหสิ พุชฺชา-
 สมฺภาวิโต,^๒ สมถวิปฺสฺสนาสฺส กมฺม
 กโรนฺโต น จิรฺสฺเสว จพฺปิณฺโณ อโหสิ.
 เตน วุตฺตํ อปทาน^๓ :

“ปพฺพเต หิมวณฺตมฺหิ
 เทวโล นาม ตาปโส
 ตตฺถ เม จงฺกโม อาสิ
 อมฺนุสฺเสหิ มาปิโต.
 ชฎาภาารสฺส^๔ ภาริโต
 กมฺณฺชฺลฺลโร ตทา
 อุตฺตมตฺถํ คเวสนฺโต
 ปวณา^๕ นิกฺขมฺมิ ตทา.

ออกบวชแล้ว. ในท่านทั้งสองนั้น ท่าน
 สิริวัฑฒม์ ยังไม่ได้อุตริมนุสธรรมก่อน
 มีปรกติได้ปัจจัย ๔ เป็นผู้อันคฤหัสถ์และ
 บรรพชิตสักการะเคารพ, ส่วนท่าน
 พระสิริมาเถระจำเดิมตั้งแต่บวชเป็นผู้มี
 ลากน้อย เพราะมีกรรมตัดรอนเช่นนั้น
 แต่เป็นผู้อันมหาชนยกย่องสรรเสริญ
 บำเพ็ญสมถวิปัสสนากรรมฐาน ไม่นานนักก็ได้อภิญญา ๖. เพราะเหตุนี้
 ท่านจึงกล่าวไว้ในอปทานว่า :

“เราเป็นดาบสชื่อเทวละ อาศัยอยู่ที่ภูเขาคิมพานต์ ที่จงกรมของเราเป็นที่อันอมนุษย์เนรมิตให้ ณ ภูเขานั้น.

ครั้งนั้น เรามุ่งมวยผม สะพายคนโทน้ำ เมื่อจะแสวงหาประโยชน์อันสูงสุด ได้ออกจากป่าใหญ่ไป.

^๑ ส. สิริวฑฺฒโต ตาว.

^๒ ส. พุชฺชนสฺส จ สมฺภาวิโต, อ. พุชฺชา
 อสมฺภาวิโต.

^๓ พ. อ. ๓๓/๑๑๑.

^๔ อ. ชฎาภาารเสน.

^๕ อ. วิปนา.

จุลลาลาสีตีสหสฺसानิ

สิสฺสา มยฺหิ อปฺภูจฺหุ

สกกมฺมาภิปฺสฺตา^๑

วสนฺติ วิปีเน ตทา.

อสุสฺมา อภินิภฺขมฺม

อกิ ปฺลินเจตฺยิ

นानาปฺปมฺ สฺมาเนตฺวา

ติ เจตฺยิ อปฺชยิ.

ตตฺถ จิตฺติ ปฺสาเทตฺวา

อสุสฺมํ ปวิสฺสามฺหิ

สพฺเพ สิสฺสา สฺมาคนฺตฺวา

เอตมตฺถิ อปฺจุจฺฉิ.^๒

ปฺลินเนน กโต ภูโป

ยิ ตฺวํ เทว นมสฺสสิ

มยฺมปิ ภาตฺตฺมิจฺฉาม

ปฺภุจฺโจะ อัจฺจิกฺข โน ตฺวํ.

ทิจฺฉา โน โว^๓ มนฺตปฺเท

จกฺขมฺนฺโต มหายสา

ครั้งนั้น ศิษย์ ๘๔,๐๐๐ คน

อุปัฏฐากเรา เขาทั้งหลาย

ชวนชวายเป็นพาะกรรมของตนอยู่ใน

ป่าใหญ่.

เราออกจากอาศรมก่อนพระเจดีย์ทราย

แล้ว รวบรวมเอาดอกไม้ธูปเทียน

มาบูชาพระเจดีย์นั้น.

เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระเจดีย์นั้น

แล้วเข้าไปสู่อาศรม พวกศิษย์ได้

มาประชุมพร้อมกันทุกคนแล้ว ถ้าม

ถึงความข้อนี้ว่า.

ข้าแต่ท่านผู้ประเสริฐ สถูปที่ท่าน

นมัสการก่อนด้วยทราย แม้ข้าพเจ้า

ทั้งหลายก็อยากจะรู้ ท่านอัน

ข้าพเจ้าทั้งหลายถามแล้ว ขอจง

บอกแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย.

เราตอบว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย

ผู้มีพระจักขุมีศใหญ่ ท่านทั้งหลาย

^๑ ม. สกกมฺมานิ ปฺสฺตา.

^๒ ฉ. ปฺจุจฺฉิ มํ. ส. อปฺจุจฺ มํ.

^๓ ฉ. นิทฺทิจฺฉา นุ.

เต โข อหิ นมสฺสามิ
 พุทฺธเสฏฺฐเจ มหายเส.

ได้พบแล้วในบทมนต์ของเรามีใช่หรือ
 ทรงนมัสการพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
 สุดมียศใหญ่เหล่านั้น.

กัทิสฺสา เต มหาวีรํ
 สพุพฺพญฺญ โลกนายกา
 กถํวณฺณา กถํสีลา
 กัทิสฺสา เต มหายสา.

ศิษย์เหล่านั้น ได้ถามอีกว่า
 พระพุทธเจ้า ผู้มีความเพียรใหญ่
 รู้ไญยธรรมทั้งปวง ทรงเป็นผู้นำโลก
 เหล่านั้น เป็นเช่นไร มีคุณเป็น
 อย่างไร มีศีลเป็นอย่างไร พระ-
 พุทธเจ้า ผู้มียศใหญ่เหล่านั้น
 เป็นดังฤา.

พตฺตีสลฺกฺขณา พุทฺธา
 จตฺตาริว ทิชาปี จ^๑
 เนตฺตา โคปฺขุมา เตสํ
 ชิณฺชุกา ผลสนฺนิภา.

เราได้ตอบว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย
 มีพระมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ
 มีพระทนต์ครบ ๔๐ ทิศ มีดวง
 พระเนตรดังตาแห่งโค และเหมือน
 ผลมะกั่ว.

คจฺจฺมานา จ เต สฺพุทฺธา^๒
 ยุคฺมตฺตญฺจ เปกฺขเร
 น เตสํ ชาณฺุ นทติ
 สนฺธิสทฺโท น สฺยุยติ.

อนึ่ง พระพุทธเจ้าเหล่านั้น เมื่อ
 เสด็จดำเนินไป ก็ย่อมทอด
 พระเนตรดูเพียงชั่วแอก พระชานู
 ของพระองค์ไม่ลั่น ใคร ๆ ไม่ได้
 ยินเสียงที่ต่อ.

^๑ จ. จตฺตาสีสทิจาปี จ.

^๒ จ. พุทฺธา.

คจฺจนฺนา จ สฺคตา
 อตุริตาว^๑ คจฺจนฺเร
 ปจฺมํ ทกฺขิณํ ปาทํ
 พุทฺธานํ เอส ธมฺมตา.

อสมฺภีตา จ เต พุทฺธา
 มิคฺราชาว เกสรี
 เนวฺกุกฺเสนฺติ อตุตฺตานํ
 โน จ วมฺเภนฺติ ปาณินิ.

มานาติมานโต^๒ มุตฺตา
 สฺมา สพฺเพสุ ปาณิสฺสุ
 อนตฺตฺกุกฺสกา พุทฺธา
 พุทฺธานํ เอส ธมฺมตา.

อุปฺปชฺชนฺตา จ สมฺพุทฺธา
 อาโลกํ ทสฺสยฺนฺติ เต
 ฉพฺพิการิ ปกาเสนฺติ^๓
 เกวลํ วสุธํ อิมิ.

ปสฺสนฺติ นิริยญฺเจเต
 นิพฺพาติ นิริโย ตทา

อนึ่ง พระสุคตทั้งหลาย เมื่อเสด็จ
 ดำเนินไป ย่อมไม่รีบร้อนเสด็จ
 ดำเนินไป ทรงก้าวพระบาท
 เบื้องขวาก่อน นี่เป็นธรรมดา
 ของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย.

และพระพุทธเจ้าเหล่านั้น เป็นผู้
 ไม่หวาดกลัว เปรียบเหมือนไภรสร
 มฤคธาฯ ฉะนั้น พระพุทธเจ้า
 เหล่านั้น ไม่ทรงยกพระองค์ และ
 ไม่ทรงข่มขี่สัตว์ทั้งหลาย.

ทรงหลุดพ้นจากการถือตัว และ
 ดูหมิ่นท่าน พระพุทธเจ้าทั้งหลาย
 เป็นผู้ไม่ทรงยกพระองค์ นี่เป็น
 ธรรมดาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย.

และพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เมื่อ
 เสด็จอุบัติขึ้น พระองค์ทรงแสดง
 แสงสว่าง ทรงประกาศวิการ ๖
 ทั่วพื้นแผ่นดินนี้ทั้งสิ้น.

ทั้งพระองค์ ทรงเห็นนรกด้วย
 ครั้งนั้น ไฟนรกดับ มหาเมฆ

^๑ ฉ. อุทฺธรนฺตาว.

^๒ ฉ. มานาวมานโต.

^๓ ฉ. ฉปฺปการิ ปกมฺเปนฺติ.

ปวสุสดี มหาเมโฆ
 พุทธานัน อโส ธมฺมตา.

อิทิสสา เต มหานาคา
 อตุลา เต^๑ มหายสา
 วณฺณโต อนตฺติกุกนฺตา
 อปฺปเมยฺยา ตถาคตา.

อนุโมทิสฺสุ เม วากุญฺ
 สพุเพ สิสฺสุสา สคารวา
 ตถาว^๒ ปฏฺิปปชฺชิสฺสุ
 ยถาสตฺติ ยถาพลฺล.

ปฏฺิปปุเชนฺตฺติ ปุณฺนินฺ
 เต สกมฺมาภิสฺสโน^๓
 สทฺทหนฺตา มม วากุญฺ
 พุทฺธตฺตคตฺมานสา.^๔

ตทา จวิตฺวา ตุสฺสิตา
 เทวปฺตฺโต มหายโส

ยังฝนให้ตก นี่เป็นธรรมดาของ
 พระพุทธเจ้าทั้งหลาย.

พระพุทธเจ้า ผู้มหานาคเหล่านั้น
 เป็นเช่นนี้ พระพุทธเจ้าผู้มียศใหญ่
 เหล่านั้น ไม่มีใครเทียมเท่า
 พระตถาคตทั้งหลายเป็นผู้มีพระคุณ
 หาประมาณมิได้ ใคร ๆ ไม่เกิน
 พระองค์ไปโดยเกียรติคุณ.

ศิษย์ทุกคน เป็นผู้มีความเคารพ
 ชื่นชมถ้อยคำของเรา ต่างได้ปฏิบัติ
 เช่นนั้นตามสติกำลัง.

พวกเขามีความเพิลิดเพิลินในกรรม
 ของตน เชื้อฟังถ้อยคำของเรา
 มีฉันทะอัธยาศัย น้อมไปในความ
 เป็นพระพุทธเจ้า พากันบูชา
 พระเจดีย์ทราย.

ในกาลนั้น เทพบุตรผู้มียศใหญ่
 จุติจากชั้นดุสิต บังเกิดในพระครรภ์

^๑ ฉ. อี. จ.

^๒ ฉ. จ.

^๓ ฉ. สกกมฺมาภิสฺสโน.

^๔ ฉ. พุทฺธสกฺกตฺมานสา

๑๑. อุปปชฺชิตี มาตฺตกุจฺฉิมิ^๑
ทสฺสทสฺสสิ กมฺปถ.
ของพระมารดา หมิ่นโลกธาตุนั้น
หวั่นไหว.
๑๒. อสฺสมสฺสาวิทฺฐมฺหิ
จฺงกมฺมฺหิ จิตฺโต อหิ
สพฺเพ สิสฺสา สมากนฺตฺวา
อาคจฺฉุ มม สนฺตฺติเก.
เรายืนอยู่ในที่จงกรมไม่ไกลอาศรม
ศิษย์ทุกคน ได้มาประชุมพร้อมกัน
ในสำนักของเรา.
๑๓. อฺสโมว มหิ นทฺติ
มิกฺรราชว กุชฺชติ^๒
สฺสูมาโรว สพฺติ^๓
กี วิปาโก ภวิสฺสติ.
ถามว่า แผ่นดินนั้นลือลั่นดุจโค
อุสมะ คำรามดุจมฤคราชา ร้องดุจ
จระเข้ จักมีผลเป็นอย่างไร.
๑๔. ยํ ปกิตฺเตมิ สมฺพุทฺธํ
สิกฺตาณฺุปฺสนฺตฺติเก
โส ทานิ ภควา สตฺถา
มาตฺตกุจฺฉิมุปาคามิ.
เราตอบว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ใด ที่เราประกาศ ณ ที่ใกล้
พระสถูปคือกองทราย บัดนี้
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีโชค เป็น
ศาสดาพระองค์นั้น เสด็จลงสู่
พระกรรม์พระมารดาแล้ว.
๑๕. เตสํ ฐมฺมกถํ กตฺวา^๔
กิตฺตฺยิตฺวา มหามฺุณี
อฺยุโยเชตฺวา สเก สิสฺเส
ปลฺลฺงเก อามุชฺชิตี^๕ อหิ.
เราแสดงธรรมกถา แก่พวกศิษย์
เหล่านั้น แล้วกล่าวสดุดีพระมหาโม
ลงศิษย์ของตนไปแล้วนั่งขัดสมาธิ.

^๑ ฉ. มาตฺตกุจฺฉิมฺหิ, ส. อฺปคณฺฉิ มาตฺตกุจฺฉิ.

^๒ ฉ. กุชฺติ. ^๓ ส. ผลติ.

^๔ ฉ. วตฺวา. ^๕ ฉ. ปลฺลฺงกมามุชฺชิตี.

พลญจ วต เม ชีณั
 พุยาธิโก ประเมนหิ^๑
 พุทุธเสฏฐิ สริตวาน
 ตตถ กาลงกโต อหิ.

สพเพ สิสฺสา สมาคนุตฺวา
 อํสฺ จิตกํ ตทา
 กเพ็วรวญจ เม คยฺห
 จิตกํ อภิโรปยฺ.

จิตกํ ปริวาเรตฺวา
 สีเส กตฺวาน อญฺชลิ
 โสภสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 วิกุกฺกนุทีสุ สมาคตา.

เตสํ ลาลปฺปมานานํ
 อคมํ จิตกนฺติกํ^๒
 อหิ อัจริโย ตุมฺหิ
 มา โสจิตฺถ สฺเมธสา.

สทตฺถ เวายเมยฺยาถ
 รตฺติณฺทิวมตฺนุทิตา
 มา โว ปมตฺตา อหุตฺถ^๓

ก็เราเป็นผู้สิ้นกำลังหนอ เจ็บหนัก
 ระลึกถึงพระพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐสุด
 ทำกาลกิริยา ณ ที่นั่นเอง.

ครั้งนั้น ศิษย์ทุกคนพร้อมกัน
 ทำเชิงตะกอน แล้วยกซากศพ
 ของเราขึ้นเชิงตะกอน.

พวกเขาล้อมเชิงตะกอน ประนม
 อัญชลีเหนือเศียร อันลูกศรคือ
 ความโศกครอบงำ ชวนกันมา
 คร่ำครวญ.

เมื่อศิษย์เหล่านั้น พิโรธำพันอยู่
 เราได้ไปใกล้เชิงตะกอน สั่งสอน
 พวกเขาว่า เราคืออาจารย์ของท่าน
 แน่ท่าน ผู้มีปัญญาดีทั้งหลาย
 ท่านทั้งหลายอย่าได้เศร้าโศกเลย.

ท่านทั้งหลาย ควรเป็นผู้ไม่
 เกียจคร้าน พยายามในประโยชน์
 ของตน ทั้งกลางคืนและกลางวัน

^๑ ฉ. พุยาธินา ประเมน ต.

^๒ ฉ. จิตกํ ตทา, สี. อคมาสี จิตนฺติกํ.

^๓ สี. อหุตฺถ.

ขณเณ โว ปฏิปาติโต.
 สเก สิสฺเสนุสาสิตุวา
 เทวโลกิ ปุณาเคมี
 อฏฺฐารส จ กปฺปานิ^๑
 เทวโลกเ อโหสนิ^๒
 สตานํ ปญฺจกฺขตฺตญฺจ
 จกฺกวตฺตี อโหสนิ
 อนเกสตกฺขตฺตญฺจ
 เทวราชฺชิ อการยิ.
 อวเสเสสฺส กปฺเปสฺส
 โวกิณฺณ^๓ สํสริ อหิ
 ทฺคคฺตี นามิกฺขานามิ
 อปฺปาทสฺส อิทํ ผลิ.
 ยถา โกมุทิกเ มาเส
 พหุ ปุปฺพนฺติ ปาทปา
 ตเถวามปิ สมเย
 ปุปฺพิโตมฺหิ มहेสิเน^๔.

ท่านทั้งหลาย อย่าได้ประมาท
 ควรทำขณะเวลาให้ถึงเฉพาะ.

เราพร่ำสอนศิษย์ของตนแล้วกลับไป
 ยังเทวโลก เราได้อยู่ในเทวโลกถึง
 ๑๘ กัป.

ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๐๐ ครั้ง
 และได้เสวยราชสมบัติ ในเทวโลก
 เกิน ๑๐๐ ครั้ง.

ในกัปที่เหลือ เราได้ท่องเที่ยวไป
 อย่างลำบาก แต่ก็ไม่รู้จักทุกคติเลย
 นี้เป็นผลแห่งการก่อเจตีย์ทราย.

ในเดือนที่ดอกโกมุทบาน ต้นไม้
 เป็นอันมาก ต่างก็ออกดอกบาน
 ฉั่นใด เป็นผู้อันพระศาสดาผู้
 แสงวหาคุณอันยิ่งใหญ่ให้บานแล้ว
 ในสมัยนั้นเหมือนกัน.

^๑ สี. อฏฐารสานิ กปฺปานิ.

^๒ ฉ. รามามหิ.

^๓ ฉ. โวกิณฺณเณ.

^๔ อี. มहेสิเน.

วีริย์ เม ฐุโรธยห
โยคกฺเขมาธิวาหน
นาโคว พนุณฺเฑตฺวา
วิหรามิ อนาสโว.

ความเพียรของเรา นำธุระน้อยใหญ่
ไป นำเอาธรรมที่เป็นแดนเกษม
จากโยคะมา เราตัดกิเลสเครื่องผูก
ดั่งข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มี
อาสวะอยู่.

สทสทสสิโต กปุเป
ยํ พุทฺธมภิกิตฺตยํ
ทฺคฺคตํ นามิชานามิ
กิตฺตนาย อิทํ ผลํ.

ในกัปที่แสนแต่ภัทรกัปนี้ เราได้
สรรเสริญพระพุทธเจ้าใด ด้วยการ
สรรเสริญนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย
นี่เป็นผลแห่งการสรรเสริญ.

กิลเสสา ฌาปีตา มยฺหํ
ฯเปฯ กตํ พุทฺธสฺส สาสนฺนํ”ติ.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ฯลฯ
คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำ
เสร็จแล้ว” ดังนี้.

ฉฬภิญฺโญ หิ สมานํ อายสฺมนุตํ
สิริมตฺเถรํ “อริโย”ติ อชานนฺตนา
ปุณฺณชฺชนา ภิกฺขุ สามเณรา จ
อปฺปลาภิตาย โลกสฺส อนภิกิตฺตภาเวน^๑
อสมฺภาเวนฺตนา ยงฺภิญฺจิ กเถตฺวา
ครหฺนติ. สิริวฑฺฒตฺเถรํ ปน ปจฺจยानํ
ลาภิภาเวน โลกสฺส สกฺกตครุทภาวโต
สมฺภาเวนฺตนา ปลฺลฺสนฺติ. เถโร
“อวณฺณารหฺสฺส นาม วณฺณภณฺนํ,
วณฺณารหฺสฺส จ อวณฺณภณฺนํ

ก็พวกภิกษุและสามเณรที่เป็นปุณฺณชน
ไม่ทราบที่ท่านสิริมาเถระผู้ได้อภิญญา ๖
ว่า “เป็นพระอริยะ” จึงไม่ยกย่องเพราะ
ความที่ชาวโลกไม่เคารพ เพราะท่านมี
ลาภน้อยไปมา จึงพากันกล่าวติเตียน
อย่างใดอย่างหนึ่ง. แต่พากันยกย่อง
สรรเสริญท่านสิริวฑฺฒเถระ เพราะ
ชาวโลกมีความเคารพสักการะโดยความ
ที่ท่านมีลาภปัจจัยทั้งหลาย. พระเถระ
คิดว่า “การกล่าวสรรเสริญผู้ที่ไม่ควร

เถรคาถา.ป-ท.๓-๒๒

^๑ ส. อสมภาวิตภาเวน, อ. อนภิริตภาเวน.

อสฺส^๑ ปุณฺณชฌนภาวสฺส^๒ โทโส"ติ สรรเสริญก็ดี การไม่กล่าวสรรเสริญผู้ที่
 ปุณฺณชฌนภาวญฺจ ครหฺนุโต ควรสรรเสริญก็ดี เป็นโทษของความ
 ปุณฺณชฌนนั้น" และเมื่อจะตำหนิความเป็น
 ปุณฺณชฌนจึงกล่าวคาถา ๒ คาถาว่า

๑๕๙. "ปเร จ นํ ปสฺสฺสนฺติ
 อตฺตฺตา เจ อสฺมาหิโต
 โมหํ ปเร ปสฺสฺสนฺติ
 อตฺตฺตา หิ อสฺมาหิโต.

๑๕๙. "ถ้าเขามีจิตไม่ตั้งมั่น ถึงชน
 เหล่าอื่นจะสรรเสริญ ชนเหล่าอื่น
 ก็สรรเสริญเปล่า เพราะตนมีจิต
 ไม่ตั้งมั่น.

๑๖๐. ปเร จ นํ ครหฺนฺติ
 อตฺตฺตา เจ สฺสฺมาหิโต
 โมหํ ปเร ครหฺนฺติ
 อตฺตฺตา หิ สฺสฺมาหิโต"ติ^๓

๑๖๐. ถ้าตนมีจิตตั้งมั่นดีแล้ว ถึงชน
 เหล่าอื่นจะติเตียน ชนเหล่าอื่น
 ก็ติเตียนเปล่า เพราะตนมีจิต
 ตั้งมั่นดีแล้ว".

คาถาทวยมภาสิ.

ตตฺถ ปเรติ อตฺตฺโต อญฺเณ ปเร
 นาม, อธิ ปน ปณฺฑิตฺเตหิ อญฺเณ พาลา
 ปเรติ อธิปฺเปตา. เตสํ หิ อชานิตฺวา
 อปริโยคาเหตุวา ภาสฺนฺโต ครหา วีย
 ปสฺสฺสาปิ อปฺปมาณญฺจตา.^๔ นนฺติ นํ
 ปุคฺคฺล.

ในคานานั้น คำว่า ชนเหล่าอื่น
 คือคนอื่นนอกจากตน ชื่อว่าคนเหล่าอื่น.
 แต่ในที่นี้คนเหล่าอื่นจากบัณฑิต ท่าน
 ประสงค์เอาว่า คนเหล่าอื่นที่เป็นคน
 โง่เขลา. เพราะคนเหล่านั้นไม่รู้ไม่ได้
 กำหนดรู้จึงกล่าววว่า แม้การสรรเสริญ
 ก็ไม่เป็นประมาณเหมือนกับการติเตียน.

^๑ ส. อ. ภาณนญฺจติ อยํ, โป. วรรณภณนํ อยํ.

^๒ ส. ปุณฺณชฌนสฺส.

^๓ ช. เถร. ๒๖/๒๙๓.

^๔ ส. อปฺปมาณา

ปล้ำสนฺตตี อวิทฺตสุภาเวน ตณฺหา-
 วิปฺนุนตาย วา, อถ วา อฏฺฐิเยว
 ปุคฺคํ "อสุโก ภิกฺขุ ฌานลาภี, อริโย"ติ
 วา อฏฺฐคฺคฺนโรปเนน^๑ กิตฺเตนฺติ
 อภิตฺถวณฺติ. โย ปเนตฺถ จ-สทฺโท, โส
 อตฺตฺปนยตฺถ. เตน ปเร นํ ปุคฺคํ
 ปล้ำสนฺตตี จ,^๒ ตณฺจ โข เตสํ
 ปล้ำสนมตฺตํ, น ปน ตสฺมี ปล้ำสายน
 วตฺถุ อตฺถิติ อิมมตฺถํ ทสฺเสติ.

อตฺตา เจ อสมฺมาหิตฺติ ยํ ปุคฺคํ
 ปเร ปล้ำสนฺตตี, โส เจ สยํ อสมฺมาหิต
 มคฺคสมฺมาธินา ผลสมฺมาธินา อูปจารูปฺนา-
 สมฺมาธิมตฺเตเนว วา น สมฺมาหิต,^๓
 สมฺมาธานสฺส ปฏฺิปกฺขมฺมุตานํ กิเลสํ
 อปฺปหีนตฺตา วิกฺขิตฺโต วิพฺภนฺตจิตฺโต

บทว่า นํ (โยค) นํ ปุคฺคํ แปลว่า
 บุคคลนั้น.

บทว่า ปล้ำสนฺตตี ความว่า ย่อมสรรเสริญ
 เย็นยอเพราะความไม่รู้หรือเพราะวิบัติไป
 เพราะตณฺหา, อีกนัยหนึ่ง ย่อมสรรเสริญ
 เย็นยอบุคคลนั้น ผู้ไม่มีคุณจริงด้วยการ
 ยกย่องคุณที่ไม่มีจริงว่า "ภิกษุนี้เป็นผู้
 ได้ฌานหรือว่าเป็นพระอริยะ". อนึ่ง ใน
 คาถานี้ จ-ศัพท์นั้น มีอรรถว่าน้อมตน
 เข้าไป. เพราะเหตุนั้น บุคคลเหล่าอื่น
 ย่อมสรรเสริญบุคคฺลนั้น และการ
 สรรเสริญนั้น ก็เพียงเป็นการสรรเสริญ
 บุคคฺลเหล่านั้น พระเถระย่อมแสดงอรรถ
 นี้ว่า ก็เรื่องในการสรรเสริญนั้นย่อมไม่มี.

บาทคาถาว่า อตฺตา เจ อสมฺมาหิต
 ความว่า บุคคฺลเหล่าอื่นย่อมสรรเสริญ
 บุคคฺลใด ถ้าบุคคฺลนั้นตัวเองไม่ตั้งมั่น
 คือไม่ตั้งมั่นด้วยมรรคสมฺมาธิ ผลสมฺมาธิ
 หรือด้วยคุณเพียงอุปจารสมฺมาธิและอัปฺนา-
 สมฺมาธิ หมายความว่า ถ้าบุคคฺลนั้นมีจิต

^๑ ม. ฏตฺคฺคฺนาโรปเนน, ฏตฺคฺคฺนโรปเนน.

^๒ ส. โส อวฺุปลสนฺตตฺโต, เต ปน ปเร ตํ ปุคฺคํ
 ปล้ำสนฺตตี เจ.

^๓ ไป. ส. อ. น สมฺมาหิต เจ.

โหติ เจติ อตุโธ. “อสมานิตโต”^๑ จ
เอเตน สมานินิมิตตานิ คุณานัน อภาว
ทสฺเสติ.

โมฆนุติ ภาวนปฺสกันิทเทโส “วิสมัน
จนุทิมสุริยา ปริวตฺตุนฺติ”^๒ติอาทิสฺ^๓ วีย.
ปเร ปสฺสนุติติ เย ตํ อสมานิตํ
ปฺคฺคํ ปสฺสนุติ เต โมฆัน มุธา อมฺลกํ
ปสฺสนุติ. กสฺมา? อตฺตา หิ อสมานิตโต
ยสฺมา ตสฺส ปฺคฺคฺลสฺส จิตฺตํ อสมานิตํ,
ตสฺมาติ อตุโธ.

ทุตฺติยคาถายํ **ครหฺนุติ**ติ อตฺตโน
อวิทฺทสฺสกาเวน โทสนฺตรตาย วา^๓ อริยํ
ฌานลาภี จ สมานัน^๔ “อสุโก ภิกฺขุ
ชาครียํ นานุยุญฺชติ อนฺตมโส
โคทฺุหนมตฺตมฺปิ^๕ กาลํ, เกวลํ

ฟุงไป คือมีจิตหม่นไป เพราะยังละ
กิเลสที่เป็นปฏิปักษ์ต่อสมาธิไม่ได้. ก็ด้วย
บทว่า “อสมานิตโต” นี้ พระเถระยอม
แสดงความไม่มีคุณที่มีสมาธิเป็นนิमित.

บทว่า โมฆัน เป็นภาวนปฺสกันิทเทโส
ดูจในประโยคที่ว่า “วิสมัน จนุทิมสุริยา
ปริวตฺตุนฺติ” เป็นต้น (พระจันทร์และ
พระอาทิตย์ ย่อมหม่นเวียนไปวิปริต
ไม่เสมอ). สองบทว่า ปเร ปสฺสนุติ
ความว่า บุคคลใดยอมสรรเสริญบุคคล
ผู้มีจิตไม่ตั้งมั่นนั้น บุคคลเหล่านั้นยอม
สรรเสริญเปล่า คือโมฆะไม่มีมูล. ถ้ามว่า
เพราะเหตุไร? เพราะตนมีจิตไม่ตั้งมั่น
หมายความว่า เพราะเหตุที่บุคคลนั้น
มีจิตไม่ตั้งมั่น.

พึงทราบความในคาถาที่ ๒ ต่อไป :
บทว่า **ครหฺนุติ** ความว่า ย่อมติเตียน
คือยอมนินทา หรือยอมจ้วงจาบพระอริยะ
ผู้มีปรกติได้ฌาน เพราะความที่ตนไม่รู้
หรือเพราะมีโทษอย่างอื่นด้วย ความไม่

^๑ ม. อตฺตา หิ อสมานิตโตติ.

^๒ อ. จตฺก. ๒๑/๙๗.

^๓ ม. โทสนฺตรตายปี.

^๔ ส. สมานิตํ.

^๕ ส. คณฺุทฺสหนมตฺตมฺปิ, ก. สทฺุทฺหน..

กายทพฺหิพฺหุโล นินฺทาทราโม ภสฺสสาราโม
 สงฺคณิการาโม วิหฺรตี"ติอาทินา
 อปฺปฏิปชฺชมานตาวิภาวเนน วา
 คุณปริธฺสเนน วา ครหฺนุติ นินฺทฺนุติ,
 อุกฺโกสฺนุติ วาติ อตฺถเ.

เสสฺสิ ปจฺมคาถาย วุตฺตปริยาเยน
 เวทิตพฺพ.

เอวํ เถเรน อิมานิ คาถานิ อตฺตไน
 นิกฺกิลเสภาเว สิริวทฺตมฺสฺส ๑
 สกิลเสภาเว ปกาสิเต ตํ สุตฺวา
 สิริวทฺตมฺ สํเวคชาโต วิปฺสฺสนํ
 ปฏฺฐเปตฺวา น จิรฺสฺเสว สทตฺถํ ปริปฺุเรสิ,
 ครหฺนุคฺคฺลา ๑ เถรํ ขมาเปสฺสุ.

สิริมตฺถเถรคาถาวณฺณนา นิฏฺฐิตา.

ทุตติยวคฺคฺวณฺณนา นิฏฺฐิตา.

สรรเสริญคุณที่ไม่ปรากฏ หรือด้วยการ
 กำจัดคุณเป็นต้นว่า “ภิกษุ นั้นไม่ประกอบ
 เนื่อง ๆ ซึ่งชาคริยธรรมโดยที่สุดแม้ชั่วกาล
 เพียงรัตนมโค เป็นผู้มากไปด้วยกายทพฺหิ
 ยินดีแต่ในการนอน ยินดีแต่การคุษ
 ยินดีในความคลุกคลี ด้วยหมู่คณะอยู่
 อย่างเดียว” เป็นต้น.

คนที่เหลือพึงทราบโดยปริยายที่กล่าวไว้
 ในคาถาต้น.

เมื่อพระเถระประกาศความที่ตนเป็น
 ผู้ไม่มีกิเลส และประกาศว่า พระสิริวทฺตมฺ
 ยังมีกิเลส ด้วยคาถาเหล่านี้เรียบร้อยแล้ว
 พระสิริวทฺตมฺฟังคํานั้นแล้วเกิดความสังเวช
 เริ่มตั้งวิปัสสนา ไม่นานนักก็ยิ่งประโยชน์
 ของตนให้เต็มรอบได้ ส่วนบุคคล
 ผู้ติเตียนก็ได้ขอขมาพระเถระแล้ว.

พรรณนาคาถาของพระสิริมาเถระ จบ.

พรรณนาทุตติยวรรค จบ.

เกรกอเรียนอรรถกถา ส่วนฉันทปทาน์ ปทานุกรกโม

	อังก	อ	อังก
อคาริ	๒๓๘	อนตถสํหิตํ	๘๖
อคารสุมา	๒๔๓	อนตถิโก	๒๐๑
อคฺคฺคฺมโม	๒๒	อนปฺปก	๓๑๙
อคฺคฺคฺหิ	๔๒	อนเยน	๒๐๘
อสมมุลิ	๑๖๐	อนวสุสุโต	๓๑๖
อจฺจยนฺตฺติ	๒๘๖	อนเวสิตตฺโต	๕๘
อจฺจโฆทิกา	๑๒๗	อนาสโว	๕๗, ๒๒๗
อชานตา	๒๒๘	อนิจฺจํ	๑๒๐
อชฺฌมคฺคฺมิ	๑๗๑	อนิมิตฺโต	๑๑
อชฺฌเณส	๔๘	อนิสฺสิโต	๑๐
อฏฺฐิต	๓๒๘	อนุปฺตฺโต	๑๒๖
อตฺตา	๓๔๕	อนุญฺญชฺชิสํ	๓๒๘
อตฺถํ	๒๗๑	อนุวิกฺเณตฺติ	๑๐๖
อตฺถสฺส	๙๐	อนุตฺรวสุสมฺหิ	๒๒๒
อตฺถาย	๒๔๓	อนุตฺรวสุสํ	๒๒๒
อตฺถิโก	๗๒, ๖๙	อนุโ	๒๙
อตฺถโ	๒๔๓, ๒๗๓	อนุนปานสฺส	๒๒๙
อนคาริยํ	๒๔๓	อปฺราชิต	๒๓๒
อนณา	๒๔๙	อปฺราปรํ	๒๐๐

ส่วนคุณศัพท์ ปทานุกรกโม

๓๔๙

	อ	อ	อ
	อ	อ	อ
อปริमितทสฺสีนา	๖	อหิ	๒๓๒
อปิ	๒๒๗	อโหรรตฺตา	๒๘๖
อปุปฺลฺยาโต	๒๒๗		
อปุปฺลาโก	๓๑๖	อา	
อภาวิตํ	๒๓๘	อาที่นํ	๒๐๐-๓๑๖
อภิสตฺโตว	๑๗๓	อายุ	๒๘๖
อภิสนฺทหิตฺวา	๓๐๔	อาทรทฺธิวียา	๒๙๓, ๓๑๙
อมฺพฺเสวาลสฺสณฺณนา	๑๓๑	อาสวกฺขโย	๑๘๕
อมฺหิ	๒๐๑	อาสวา	๑๐, ๔๘
อมฺหิ นิพฺพุโต	๓๕	อาสี	๓๒๘
อຍ	๒๒	อาหฺรณฺจิติโก	๒๐๙
อโยนิโส	๓๒๗	อาหาโร	๒๐๘
อรรณฺสณฺณิโน	๑๑๑		
อริยา	๒๙๓	อิ	
อวชานนฺติ	๒๒๗	อิตริตฺเรน	๑๑๙
อวหฺยฺยเส	๑๔๕	อิธ	๒๒๙
อวิทฺวา	๓๐๔		
อวิปฺปวสฺโต	๑๗๔	อุ	
อเวทฺยํ	๒๑๐	อุกฺกณฺจิติปี	๘๕
อสมฺมาหิโต	๓๔๖	อุญฺเจ	๓๑๙
อสีติ วสฺสโกฏฺฐิโย	๓๕	อุตุตมํ	๗๓
อสุส	๒๘๘	อุตุตเม	๒๓๓
อสุสฺสี	๒๓๒	อุทคฺคเมฆฺน	๑๑๑

	อุ	อุ	อุ	อุ
		อุ		อุ
อุทพุพหี		๓๓๐	อุทริโก	๖๒
อุทฐโต		๓๒๘	อุปิย	๑๘๐
อุปกามิโน		๔๘	อุหาย	๒๙๗
อุปรี		๓๐๔		
อุปรุชฺฌติ		๒๘๖		ก
อุปรุณฺณติ		๒๘๐	กัม	๔๒
อุบายกุสเลน		๓๒๙	กงฺขี	๒๓๓
อุเปติ		๖๒,๓๐๔	กงฺขา	๒๓๔
อุปปชฺชนฺติ		๒๐๐	กุกฺก	๒๘๘
อุสมาสฺส		๑๑๒	กโณห	๒๖๕
			กนฺตารทฺธานปกฺชนฺโร	๓๐
	เอ		กริ พาลิ	๒๘๗
เอกงฺคทสฺสี		๙๓	กโรติ	๒๘๑
เอกํ ปุပ္ผิ		๓๕	กลยตี	๑๑๒
เอกวาจา		๒๒๒	กาปริเสน	๒๑๐
เอเตน		๖๙	กามยติ	๑๗
เอรก		๑๗	กามราเคน	๓๒๘
เอริตี		๘๐	กายทฺฏจฺจุลฺลครฺโน	๑๔๑
เอสนํ		๒๐๙	กาโย	๘๐
เอโส		๑๔๕	กาหามิ	๗๓
			กาฬิ	๓๐๓
	โอ		กี เต	๑๘๐
โอทกํ		๒๘๗	กิจฺฉา	๑๑๙

สังฆนิตปทาน์ ปทานุกุโม

๓๕๑

	ก	ข	ค	ง
		อง		ง
กีรณุตติ	๒๘๐	โคตม		๑๘๐
กุฎี กตา	๒๒๑	โคนงคุลมิคายุตา		๑๓๑
กุนนทีนัง	๒๘๗	โคนงคุลา		๑๓๑
กุลเสสุ	๒๑๐			
กุสีโต	๖๒		ฆ	
กุสีตัม	๒๙๒	ฆฎฎยนุโต		๒๑๕
	ข		จ	
ชัณณา	๒๔๒	จ		๒๒๘,๓๔๕
ชัยติ	๒๘๗	จชิตฺวาน		๓๕
ไช	๒๒๘,๒๗๙	จปโล		๓๒๘
		จรามิ		๒๐๙
	ค	จริมห		๒๔๙
คงฺคาตีเร	๒๒๑	จเวยุย		๒๗๔
คจฺฉัม	๒๙๗	จวณฺติ		๒๐๐
คนฺตุวา	๒๕๐	จิตฺตัม		๓๓๐
คพฺภัม	๖๒	จินฺนฺเตตฺตัม		๑๒๐
คมิสฺสสิ	๒๑๖	เจ		๒๒๗
คมฺภีโร	๑๑๘	เจโตสมถโกวิท		๑๒๕
ควรณฺติ	๓๔๖			
คิรินฺนา	๑๔๕		ฉ	
คิหิตฺตัม	๖๑	ฉมฺสฺสายตเน		๑๕๙
คฺตฺตทฺวาโร	๑๖๐	ฉวสิตฺโต		๒๒๑

	อุงเก		อุงเก
	๑		๓
ฉินนุณมูลกา	๑๘๕	ตถา	๔
		ตถา หิ	๑๐๗
	๒	ตถเว	๑๗๔
ชนมฺหิ	๒๙๖	ตปฺปิโต	๗๓
ชนา	๒๘๐	ตโมกฺขนุโร	๒๒๒
ชนิเตน	๒๙๗	ตรุณชาติกา	๑๐๗
ชเนติ	๑๑๒	तालप्तुतानํ	๒๒๑
ชเนน	๒๙๗	ติฏฺจติ	๔๘
ชโน	๒๙๗	ติฏฺจ มกุกฏ	๒๑๖
ชาติ	๒๔๒	ติณฺณํ เม	๒๒๑
ชาลสงฺขาโต	๒๔๒	ตุลยิตฺวาน	๙๕
ชินสาสนํ	๒๔๒	ตุลมิว	๘๐
ชีวิตํ	๒๐๘, ๒๘๖	เต	๒๔๙
ชีวิเต	๑๔๑	เต ชนฺธา	๒๐๐
		เตวิชฺโช	๒๒๗
	๓		๓
ฌาย	๑๘๐		
ฌายิโน	๒๙๓	ทธิถาลกํ	๓๐๔
		ทพฺหปรกุกมา	๓๑๙
	๓-๓	ทายาโท	๒๘๑
ฌาโต	๒๗๓	ทิสฺวา	๔๔
ตติเย	๒๒๑	ทุกฺขกฺขโย	๑๘๕
ตตฺถเว	๒๘๐	ทุกฺขา กามา	๑๖

	อุงเก		อุงเก
		ป	
ปฏิบัติทนาย	๒๓๔	ปหีนุ	๒๔๒
ปณฺทิต	๙๔	ปากตินุทริโย	๑๐๗
ปตฺตาคเต	๓๑๙	ปาจันวีสทนายมฺหิ	๓๑๘
ปตฺตโต	๑๖๐,๒๐๑	ปาปโก	๒๘๘
ปทาลิต	๒๒๒	ปาปธมฺไม	๒๒๙
ปนฺนุสฺสติ	๒๘๐	ปาปานิ	๒๖๕
ปพฺพเตน	๑๔๕	ปาปานิ กมฺมานิ	๒๘๗
ปมาโท	๑๘๐	ปาเปน	๓๐
ปรหมิตานุกมฺปิโน	๑๐๖	ปิตฺวา	๗๓
ปริกฺขีณา	๑๐	ปิยํ นิमितฺตํ	๔๗
ปริจาเรตฺวา	๓๖	ปิลวตีว	๘๐
ปริจฺจฺแทน	๑๔๕	ปิตฺตฺสฺเชน	๗๘
ปริณฺณาทา	๑๘๔	ปุกฺคฺโล	๒๒๙
ปริตฺตํ ทารุ	๒๙๒	ปุกฺกฺสิลา	๑๓๑
ปรินิพฺพิสฺสติ	๕๗	ปุนฺนปฺปฺนํ	๓๐๔
ปริพฺพเช	๓๑๖	ปฺพฺเพ	๒๖๒
ปริภฺตฺตํ	๔	ปฺชฺนา	๒๑๐
ปเร	๓๔๖		
ปวิวิตฺตา	๒๙๓	ผ-พ	
ปสฺสฺนฺติ	๓๔๖	ผรฺสฺสปกฺกมา	๒๘๐
ปสฺกฺกิย	๑๘๐	ผฺกฺกฺจ	๗๘
ปหาย	๓๑๙	พชฺฌเว	๒๔๗
ปหิตฺตฺตา	๒๙๓,๓๑๙	พหฺ	๒๙๗

	ย	องฺเก	ว-ส	องฺเก
ยสฺสสินา		๑๔๕	วญฺจิตาเส	๖๖
ยสฺส		๑๐	วทฺตมนฺติ	๔๘
เย เต		๒๗๙	วณฺณ	๒๖๔
โยนิโส		๓๓๐	วทฺตมนํ	๒๗๑
			วธํ	๒๔๙
	ร		วमितฺวาน	๑๖๐
รฺกฺขิตตฺโต		๒๗๔	วโย	๑๗๔
รฺกฺขิตพฺพาสฺ		๒๔๘	วเส	๘๕
รตา		๓๑๙	วเสยฺย	๒๗๔
รตี		๓๑๙	วสํ วิจฺกฺขณ	๘๖
รมนฺติ		๓๑๙	วิปฺเลน	๗๘
รมาโน		๘๖	วิมฺตฺติกฺสุมสฺสวณฺโน	๕๗
รณฺติ		๑๓๑	วิเมกฺโข	๑๑
รสคฺคํ		๗๓	วิเวกฺกามสฺส	๑๑๑
รโหคฺโต		๑๐๖	วิเสน	๗๓
รฺกฺขมฺลคฺชนํ		๑๗๙	วีสฺเสนว	๒๖๓
รูปํ		๔๗,๑๗๔	วีสฺโส	๒๖๓
			วตฺติ	๑๑๙
	ล		วสฺสิตํ	๒๔๒
ลหฺโก วต		๗๘	เว	๑๑๕,๒๔๘
ลาภาลาภาน		๖๗	เวจฺมิสฺเสน	๒๗๙
ลามิ		๓๑๕	สงฺกิลิสฺสมานาเส	๖๗
โลกิยํ		๓๑๙	สํเม	๒๗๔

	อังก		อังก
ส		ส	
สํโยชนวิปฺปโมกฺขํ	๒๗๔	สตฺถิ	๓๐๓
ส	๑๐๒	สตฺถุโน	๒๓๒
สกุณฺตานํ	๑๑	สทตฺถุโณ	๑๒๕
สกุภาเรสุ	๓๑๖	สนฺตํ	๑๗๔
สกุภาโร	๒๑๐	สนฺติโก	๒๐๘
สกุยฺปฺตฺตา	๓๑๘	สนฺถวํ	๗๓
สกุยฺปฺตฺโต	๒๒	สฺปตฺเต	๓๑๕
สคฺเคสุ	๓๖	สพฺพญฺญ	๒๓๓
สงฺขารว	๑๙๙	สพฺพวาทฺตญฺญู	๑๗๑
สงฺขารเรสุ	๖๖	สมณฺสาธุตา	๑๔๒
สงฺฆาปฏิปาธุโต	๓๑๕	สมตฺติวิชฺฌตฺติ	๒๓๘
สจฺจํ	๒๔๘	สมาธิ	๖๗
สจฺจํ	๑๒๐	สมุสฺสโย	๒๐๙
สจฺจํ	๙๔	สมุหตา	๒๔๒
สจฺจํ	๔๒	สมุพฺพุโ	๒๙๖
สจฺจํ	๔	สมฺมปฺปชานสมฺปนฺโน	๕๖
สจฺจํ	๔๒	สยมาในปี	๓๐
สจฺจํ	๙๒	สยิสฺสํ	๓๐๕
สจฺจํ	๙๑	สรามิ	๑๗๕
สจฺจํ	๕๗	สรีรสุขคิทฺตฺตฺต	๑๔๒
สจฺจํ	๔๗	สลฺลํ	๒๑๐
สจฺจํ	๑๗๔	สสุสฺตา	๑๙๙
สจฺจํ	๒๓๓	สห	๒๙๓

	องุเก		องุเก
ส		ส	
สหายกา	๓๑๘	สุวิสิตโต	๑๗๐
สารตตจิตโต	๔๘	สุสิวิรูปุหา	๑๑๑
สาสน์	๑๐๖	สุสิวุโต	๑๖๐
สิตตา	๑๑๑	สุสุสุสา	๒๗๐
สิริมา	๒๒	เสเวถ	๒๗๓
สีเท	๒๙๒	เสสเกนมปิ	๓๖
สีสิ	๓๐๔	ไสวณณั	๔๒
สุขั	๒๔๗		
สุขา กามา	๑๗	ห	
สุขาวโ	๒๗๓	หตเนตโต	๒๙
สุขิตโต	๗๓	หทยสุส	๒๐๘
สุชมุปติ	๒๖๕	หนุติ	๒๖๔
สุตวทุตมนี้	๒๗๐	หิตวา	๔๒,๖๑
สุทุลลภั	๒๔๘	หियมานมहि	๑๔๑
สุเทสิโต ฐมโม	๖	หีนววิยั	๒๙๒
สุธนุ	๔	เหจยิตวา	๒๙๗
สุญญโต	๑๑	เหจยติ	๒๙๗
สุปนุติ	๒๔๗	เหเจติ	๒๙๗
สุภาวิตั	๒๓๙	โหติ	๒๒๗
สุวสนโน	๑๗๐		

อนุโมทนากุศลการสร้างพระคัมภีร์

มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ สร้างพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เพื่อความถูกต้อง
แห่งพระสัทธรรม เป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ผู้ศึกษาประพฤติปฏิบัติด้วย
สัมมาทิฐิ อันจะนำมาซึ่งการปฏิบัติที่บริสุทธิ์และเข้าถึงพระนิพพาน

ขออนุโมทนาในกุศลเจตนาของท่านผู้มีจิตศรัทธาบริจาคทรัพย์ เพื่อสร้าง
พระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ฉบับภูมิพลโลกิขุ ขออานิสงส์แห่งกุศลจงเป็นพลวปัจจัย
ให้ท่านได้พบแสงสว่างแห่งปัญญา หยั่งถึงพระสัทธรรมอันลึกซึ้งของสมเด็จพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้า และขอให้ท่านทั้งหลายประสบความสำเร็จด้วยเหตุแห่งบุญกุศลที่ได้
บำเพ็ญในครั้งนี้อย่างตลอดกาลนาน เทอญ

สัพพะทานัง ถัมมะทานัง ชินาติ
การให้ธรรมะ ชนะการให้ทั้งปวง

(พ. ฎ. ๒๕/๓๔/๖๓)

รายนามผู้บริจาคสร้างต้นฉบับพระคัมภีร์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	จำนวนเงิน(บาท)
๑.	คุณปกรณ์ มาตระกุล	๑๐,๐๐๐.-
๒.	คุณประสิทธิ์ พุกษาจารย์ศิริ	๗,๕๐๐.-
๓.	คุณชลกร มหาปิยศิลป์ และคุณจุไรรัตน์ อภิรัตน์	๗,๐๐๐.-
๔.	คุณทิพย์วรรณ วีระภูษงค์	๖,๐๐๐.-
๕.	คุณสุภชัย วีระภูษงค์	๖,๐๐๐.-
๖.	สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์	๕,๒๘๐.-

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	จำนวนเงิน(บาท)
๗.	คุณอุไร คุณานันทกุล	๕,๐๐๐.-
๘.	ร้านแม่ทองใบ (สะพานหัน)	๓,๐๑๑.-
๙.	คุณธัญญา นุชนิยม	๓,๐๐๐.-
๑๐.	คุณนพพร ตันติบุตร	๓,๐๐๐.-
๑๑.	คุณวิไลลักษณ์ จารุดุล	๓,๐๐๐.-
๑๒.	คุณวราภรณ์ วีระภุชงค์	๓,๐๐๐.-
๑๓.	มูลนิธิแก้ไขพื้นฟูและสงเคราะห์	๓,๐๐๐.-
๑๔.	มูลนิธิร่วมใจเครือข่ายพัฒนา ๒๕๔๐	๓,๐๐๐.-
๑๕.	คุณปกาสิต วิริยานนท์	๓,๐๐๐.-
๑๖.	คุณมณู วิริยานนท์	๓,๐๐๐.-
๑๗.	มูลนิธิบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ด้วยกิจกรรมทางศาสนา สำนักงานประเทศไทย	๓,๐๐๐.-
๑๘.	คุณรัตนา วิเศษแพทยา	๒,๓๐๐.-
๑๙.	ร.ท.สมศักดิ์ ยมะสมิต	๒,๐๐๐.-
๒๐.	มูลนิธิ "อาจารย์สนั่น สุมิตร"	๒,๐๐๐.-
๒๑.	คุณภารดา อเนกบุญย์	๒,๐๐๐.-
๒๒.	ด.ช.ธนวัฒน์ แก้วฉ่ำ	๒,๐๐๐.-
๒๓.	มูลนิธิลิน-สาท-สอง (คุณวราพร สุรวดี)	๒,๐๐๐.-
๒๔.	คุณวราพร สุรวดี	๒,๐๐๐.-
๒๕.	คุณละออ-คุณดวงจิต-คุณปิยจิต-คุณภัทรดล พนมวัน ณ อยุธยา	๒,๐๐๐.-
๒๖.	คุณทรงศักดิ์ ศิวนารถ	๒,๐๐๐.-
๒๗.	ประธานมูลนิธิอายิโนะโมะโต๊ะ	๒,๐๐๐.-
๒๘.	คุณสุวิมลสา ตรรศุลวัฒน์	๒,๐๐๐.-
๒๙.	พลตรีมนัส เปาริก	๒,๐๐๐.-
๓๐.	พันเอกเชาว์ฤทธิ์ ศิริกิจ	๒,๐๐๐.-

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	จำนวนเงิน(บาท)
๓๑.	พันเอกสัมพันธ์ ศรีราชบัวผัน	๒,๐๐๐.-
๓๒.	พันเอกสัญญาชัย จุมนัน	๒,๐๐๐.-
๓๓.	พันเอกสาธิต ศรีสุวรรณ	๒,๐๐๐.-
๓๔.	พันเอกนพพร เรือนจันทร์	๒,๐๐๐.-
๓๕.	พันเอกโอม สิทธิสาร	๒,๐๐๐.-
๓๖.	พันเอกสมพงษ์ แจ่มจำรัส	๒,๐๐๐.-
๓๗.	บริษัทไฮโดร สปา จำกัด (โดยคุณธนกร-คุณณัฐธนิชา โฆษิตพิสิฐพร)	๒,๐๐๐.-
๓๘.	คุณแอมอร เขตุน	๒,๐๐๐.-
๓๙.	มูลนิธิการศึกษาหลวงพ่อเกษม เขมโก	๒,๐๐๐.-
๔๐.	คุณวิภาพรรณ ชูทรัพย์	๒,๐๐๐.-
๔๑.	มูลนิธิหลวงปู่โกศ ที่ชายโข	๒,๐๐๐.-
๔๒.	คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล	๒,๐๐๐.-
๔๓.	มูลนิธิโรงพยาบาลเลิศสิน	๒,๐๐๐.-
๔๔.	มูลนิธิลูกเสือชาวบ้านเมืองแกลง	๒,๐๐๐.-
๔๕.	คุณสนิทชัย-คุณสุมน สุวรรณรัตน์	๒,๐๐๐.-
๔๖.	โรงพยาบาลสงขลา	๒,๐๐๐.-
๔๗.	มูลนิธิหยาดน้ำฝนเพื่อเยาวชนปราชญ์บุรี	๑,๗๐๐.-
๔๘.	มูลนิธิคณะเทคนิคการแพทย์	๑,๕๑๐.-
๔๙.	คุณกัลยาณี วัธนเวคิน	๑,๕๐๐.-
๕๐.	มูลนิธิเกื้อการุณย์	๑,๕๐๐.-
๕๑.	คุณดิเรก-คุณจันทร์เพ็ญ สัตตบรรณสุข	๑,๓๒๐.-
๕๒.	คุณอาทร-คุณยุพยง ติตติรานนท์	๑,๒๗๐.-
๕๓.	คุณวัฒนา วัธนเวคิน	๑,๑๖๐.-
๕๔.	คุณสันติ ฮวดบำรุง	๑,๐๕๐.-

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	จำนวนเงิน(บาท)
๕๕.	คุณจุฬามาศ ศรีสัจจรักษ์	๑,๐๐๐.-
๕๖.	คุณชูเกียรติ ต้นสุวรรณ	๑,๐๐๐.-
๕๗.	คุณชนะพล เอกอรรถพร	๑,๐๐๐.-
๕๘.	คุณอินทิรา ชาลีจันทร์	๑,๐๐๐.-
๕๙.	คุณศุภกานัญญ์ ภัคดีศรี	๑,๐๐๐.-
๖๐.	คุณประเสริฐ สิทธิไชย	๑,๐๐๐.-
๖๑.	คุณสมจิตต์ สิทธิไชย	๑,๐๐๐.-
๖๒.	คุณประเสริฐ เพ็ชรพิทักษ์	๑,๐๐๐.-
๖๓.	คุณสุคนธ์ ประทุมศรี และครอบครัว	๑,๐๐๐.-
๖๔.	ด.ช.อเล็กซานโตร อาร์เซซี	๑,๐๐๐.-
๖๕.	พันตำรวจโทเชิดชัย รักษาเวศ	๑,๐๐๐.-
๖๖.	คุณรัศมีแข ตีระวนิชพงศ์	๑,๐๐๐.-
๖๗.	คุณศิลป์ชัย เชาวณาพรรณ	๑,๐๐๐.-
๖๘.	คุณพัชรา การะเกตุ และเพื่อน ๆ	๑,๐๐๐.-
๖๙.	คุณพวงทอง มั่นเมือง	๑,๐๐๐.-
๗๐.	คุณสจิววรรณ-คุณเหมวรรณ-ด.ญ.มัลลิกา เยนทวีระ	๑,๐๐๐.-
๗๑.	คุณรัชนา ลิมสถาพรพงศ์	๑,๐๐๐.-
๗๒.	คุณสามารถ-คุณอรพินท์-ด.ช.กษิติศ ทรัพย์แสง	๑,๐๐๐.-
๗๓.	คุณบุญสิตา สรรพกิจจานนท์	๑,๐๐๐.-
๗๔.	ด.ญ.พชวรรณ ไชว์ศรี	๑,๐๐๐.-
๗๕.	คุณปิยะศิลป์ จันทร์ภู	๑,๐๐๐.-
๗๖.	ด.ช.พีรณัฐ เขตตระการ	๑,๐๐๐.-
๗๗.	คุณสุภาพ ละเอียด และครอบครัว	๑,๐๐๐.-
๗๘.	คุณวีณา กุลศิริ และครอบครัว	๑,๐๐๐.-
๗๙.	คุณพงษ์ศักดิ์ วัฒนเวคิน และครอบครัว	๑,๐๐๐.-

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	จำนวนเงิน(บาท)
๘๐.	คุณนันทนา ชัมพานนท์	๑,๐๐๐.-
๘๑.	คุณวัฒนา ยิ่งถาวร และครอบครัว	๑,๐๐๐.-
๘๒.	คุณเอี้ยดมณี หิรัญประดิษฐ์	๑,๐๐๐.-
๘๓.	คุณธีรานุช หิรัญประดิษฐ์	๑,๐๐๐.-
๘๔.	คุณศราวุธ ศิวনারถ	๑,๐๐๐.-
๘๕.	คุณอัจฉริยะ ศิวনারถ	๑,๐๐๐.-
๘๖.	คุณอัมรินทร์ ศิวনারถ	๑,๐๐๐.-
๘๗.	คุณวรินทร์ ศิวনারถ (ทอมเศรษฐี)	๑,๐๐๐.-
๘๘.	คุณอัศวิน ศิวনারถ	๑,๐๐๐.-
๘๙.	ศาสตราจารย์ คุณหญิงแม่นมาส ชวลิต	๑,๐๐๐.-
๙๐.	คุณนริศรา สุจินดา	๑,๐๐๐.-
๙๑.	ด.ญ.แพรวพรรณ สุจินดา	๑,๐๐๐.-
๙๒.	คุณฉัตร สุจินดา	๑,๐๐๐.-
๙๓.	คุณณัฐิยา สุจินดา	๑,๐๐๐.-
๙๔.	รองศาสตราจารย์ศรีกาญจน์ สุจินดา	๑,๐๐๐.-
๙๕.	ศาสตราจารย์พิพัฒน์ สุจินดา	๑,๐๐๐.-
๙๖.	ครอบครัวอัศวมงคล	๑,๐๐๐.-
๙๗.	คุณธวัช โพธิสุนทร	๑,๐๐๐.-
๙๘.	คุณวัจน์ย์ เขียมกุล	๑,๐๐๐.-
๙๙.	คุณวิชา-คุณวัชรีย์ ตันวงษ์วาน	๑,๐๐๐.-
๑๐๐.	คุณทรงธรรม-คุณจุไรรัตน์ ประนิช	๑,๐๐๐.-
๑๐๑.	คุณเกษศิรินทร์ ปรียวิศว์	๑,๐๐๐.-
๑๐๒.	คุณไฉมยง ประทีปอุษานนท์	๑,๐๐๐.-
๑๐๓.	คุณวัลย์พร จึงไพศาล	๑,๐๐๐.-
๑๐๔.	คุณบุญญาณี สงวนศักดิ์	๑,๐๐๐.-

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	จำนวนเงิน(บาท)
๑๐๕.	ด.ญ.กานต์ชนิต พัฒนแก้ว	๑,๐๐๐.-
๑๐๖.	ด.ญ.ธัญญานุช รักษาเวศ	๑,๐๐๐.-
๑๐๗.	คุณนุชนารถ ตั้งสุพงษ์	๑,๐๐๐.-
๑๐๘.	คุณณรงค์ พ่วงเขียว, คุณวันนีศิริ ประสิทธิ์จันทร์ และครอบครัว	๑,๐๐๐.-
๑๐๙.	คุณสมบูรณ์ นกุลอุดมพานิชย์	๑,๐๐๐.-
๑๑๐.	คุณอภิรักษ์-คุณทองรัก-ด.ช.จิรสิน มานะธิตการ	๑,๐๐๐.-
๑๑๑.	คุณประจักษ์ รัตนศิริมณีเวทย์	๑,๐๐๐.-
๑๑๒.	คุณสุมาณี ศรีวัฒนา	๑,๐๐๐.-
๑๑๓.	คุณวโรดม วีระภูงค์	๑,๐๐๐.-
๑๑๔.	คุณประชา เออมอมร	๑,๐๐๐.-
๑๑๕.	คุณสุวรรณา บุญคุณศักดิ์	๑,๐๐๐.-
๑๑๖.	คุณสุमितตา จงพลาผลกุล	๑,๐๐๐.-
๑๑๗.	คุณทวี-คุณอรนุช-ด.ช.ธัญชา ศรีสุโพธิ์	๑,๐๐๐.-
๑๑๘.	คุณประสิทธิ์โชค-คุณสุธิดา-คุณอาสา เสือเอก	๑,๐๐๐.-
๑๑๙.	ด.ช.อานนท์ เจียรนัยศิลป์	๑,๐๐๐.-
๑๒๐.	คุณสุธิป จิตรสุภา	๑,๐๐๐.-
๑๒๑.	คุณทิพวรรณ เกลี้ยงขำ	๑,๐๐๐.-
๑๒๒.	คุณศิริมณี ธนะอุดมสาคร และครอบครัว	๑,๐๐๐.-
๑๒๓.	คุณธนาธิป พึ่งประเสริฐ และครอบครัว	๑,๐๐๐.-
๑๒๔.	มูลนิธิสำเนียง พีรานนท์	๑,๐๐๐.-
๑๒๕.	มูลนิธิอรัญกิจโกศล	๑,๐๐๐.-
๑๒๖.	จังหวัดทหารบกพะเยา (พันเอกชาติชาย มุสิกดิลก)	๑,๐๐๐.-
๑๒๗.	ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.บุญเลิศ เลี้ยวประไพ	๑,๐๐๐.-
๑๒๘.	มูลนิธิ "สงขลามูลนิธิ" คุณณรงค์ รัตนเลิศ	๑,๐๐๐.-
๑๒๙.	คุณแม่ดอกไม้-คุณสุภาพร-ด.ช.ต่อพงษ์ คมขำ	๑,๐๐๐.-

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	จำนวนเงิน(บาท)
๑๓๐.	คุณแม่ลา-คุณนงลักษณ์ สำราญ	๑,๐๐๐.-
๑๓๑.	พระครูอุดมธรรมรส (ประธานมูลนิธิสุนทรธรรมรส)	๑,๐๐๐.-
๑๓๒.	คุณสัญญาชัย-คุณวิภรณ์ อัครประภาส	๑,๐๐๐.-
๑๓๓.	สถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแค	๑,๐๐๐.-
๑๓๔.	คุณวิรัช จันทวิทย์ยานุชิต และครอบครัว	๑,๐๐๐.-
๑๓๕.	มูลนิธิโรงพยาบาลชลบุรี	๑,๐๐๐.-
๑๓๖.	คุณวิภาดา โทณวนิก	๑,๐๐๐.-
๑๓๗.	คุณวิภาวดี ศิริมงคลเกษม	๑,๐๐๐.-
๑๓๘.	คุณเกษวดี จุฑาทอง ชมรมพุทธศาสตร์สากล	๑,๐๐๐.-
๑๓๙.	คณะครูธีรพงษ์ สายศิริวิทย์	๘๕๐.-
๑๔๐.	พันเอกสมศักดิ์ นิลบรรเจิดกุล	๘๐๐.-
๑๔๑.	คุณไพไลลักษณ์ นาคเจริญ และคณะ	๖๐๐.-
๑๔๒.	นาวาเอกหญิงเรวดี นาคพิพัฒน์ - คุณสุเทพ ทิพยมนตรี และครอบครัว	๖๐๐.-
๑๔๓.	คุณวิสุทธิ บุญสรนาผล	๕๐๐.-
๑๔๔.	คุณน้อย นาคเจริญ	๕๐๐.-
๑๔๕.	คุณประเทือง เอี่ยมสกุล, คุณลัดดา ปัทมะสุนทร, คุณบุญนาค สติตานนท์	๕๐๐.-
๑๔๖.	คุณพงศ์ศักดิ์ กาญจนเสวี และครอบครัว	๕๐๐.-
๑๔๗.	คุณศิริรัตน์ ดั่งวงสน	๕๐๐.-
๑๔๘.	ด.ญ.นิตยทิรา บัวเจริญ	๕๐๐.-
๑๔๙.	คุณเชวงศักดิ์-ด.ญ.ชลิตา กลิ่นมาหอม	๕๐๐.-
๑๕๐.	คุณปิติ-คุณนิชยา เกரியงไกร	๕๐๐.-
๑๕๑.	คุณดรุณา สมบูรณ์กุล	๕๐๐.-
๑๕๒.	คุณอุษา มนต์เสรินุสรณ์	๕๐๐.-

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	จำนวนเงิน(บาท)
๑๕๓.	คุณชจิตพรรณ ไทยเพชร	๕๐๐.-
๑๕๔.	คุณพลอย เทียนทอง	๕๐๐.-
๑๕๕.	คุณหญิงบุญเจือ กิติวัฒน์	๕๐๐.-
๑๕๖.	คุณสำเนียง พฤษะศรี	๕๐๐.-
๑๕๗.	คุณอรไท มรรคยาทร	๕๐๐.-
๑๕๘.	คุณเล็ก-คุณพรรณี หลิวสุวรรณ	๕๐๐.-
๑๕๙.	คุณบุญส่ง เด่นดวง	๕๐๐.-
๑๖๐.	คุณกรุณา นครชัย	๕๐๐.-
๑๖๑.	คุณบุญรักษ์ นาครัตน์	๕๐๐.-
๑๖๒.	คุณอรนุช นครชัย	๕๐๐.-
๑๖๓.	คุณพยอม วงศาสนธิ (บุญล้อม)	๕๐๐.-
๑๖๔.	คุณวิภา อโนทิพย์	๕๐๐.-
๑๖๕.	คุณอรัญญา วรพิศาล	๕๐๐.-
๑๖๖.	ครอบครัวคุณณัฐชนก รอดสมบุญ และคณะนักเรียน ม.๓	๕๐๐.-
๑๖๗.	ด.ช.ปฐมพร เณรยอด	๕๐๐.-
๑๖๘.	มูลนิธิโรงเรียนบัว	๕๐๐.-
๑๖๙.	คุณวรรณอนงค์ จัตรงค์พัฒนา	๕๐๐.-
๑๗๐.	พ.อ.ประสงค์-คุณยิ่งฤดี พักสังข์	๕๐๐.-
๑๗๑.	คุณทองแดง-คุณสมจันทร์ สายมูล	๕๐๐.-
๑๗๒.	โรงพยาบาลราชบุรี	๕๐๐.-
๑๗๓.	มูลนิธิธรรมิกชนเพื่อคนตาบอดในประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์	๕๐๐.-
๑๗๔.	มูลนิธิบ้านขึ้นเชียงใหม่	๕๐๐.-
๑๗๕.	มูลนิธิวัดจันทนาราม	๕๐๐.-
๑๗๖.	มูลนิธิโรงพยาบาลอานันทมหิดล	๕๐๐.-

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	จำนวนเงิน(บาท)
๑๗๗.	คุณอาภรณ์ พงษ์ธนพฤกษ์	๕๐๐.-
๑๗๘.	คุณสถาพร-คุณณิชาพร-คุณวรัมพร-คุณอติวิชญ์ สิงห์พันธ์	๕๐๐.-
๑๗๙.	มูลนิธิโรงพยาบาลราชวิถี	๕๐๐.-
๑๘๐.	มูลนิธิเพื่อการศึกษาบุตรข้าราชการค่ายพระยอดเมืองขวาง	๕๐๐.-
๑๘๑.	คุณคัมภีร์ สุวรรณรัต	๕๐๐.-
๑๘๒.	คุณวันดี ประการแก้ว	๔๐๐.-
๑๘๓.	คุณสมทรง บุญญภัทโร	๔๐๐.-
๑๘๔.	คุณจารุณี ไตรเทพาภีรักษ์	๔๐๐.-
๑๘๕.	อ.บาง เขียมอำนาจ	๓๒๐.-
๑๘๖.	เจ้าหน้าที่สปาฟา	๓๐๐.-
๑๘๗.	คณะกรรมการบริหารสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย	๓๐๐.-
๑๘๘.	คุณลีลาวดี ว่องไววิทย์	๓๐๐.-
๑๘๙.	คุณวิลาศ อยู่ถนอม	๓๐๐.-
๑๙๐.	คุณอุไร เขาวรินทร์ และบุตรธิดา	๓๐๐.-
๑๙๑.	คุณวิรัตน์-คุณสุณีย์ โรจน์วิทยา	๓๐๐.-
๑๙๒.	ด.ช.ประณิธาน รูปน้อย	๓๐๐.-
๑๙๓.	พ.อ.ณรงค์-คุณชวนชม-คุณสุชาดา-คุณสุพรรณภา ครองแถว	๓๐๐.-
๑๙๔.	พล.ต.มงคล พุ่มหิรัญ	๓๐๐.-